

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม
และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล
THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN PROMOTING SOCIAL
WELFARE AND SOCIAL WORK IN CHANGING TOWARDS
THE ERA OF DIGITAL SOCIETY

พระมหาทินกร จูเรือน

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุขฎฐินิพนธ์ (การบริหารสวัสดิการสังคม)
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ. 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงาน
สังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล
THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN PROMOTING SOCIAL WELFARE
AND SOCIAL WORK IN CHANGING TOWARDS THE ERA OF DIGITAL SOCIETY

พระมหาทินกร จูเรือน

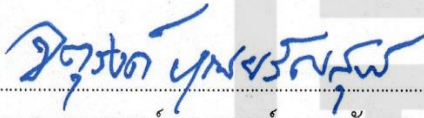
ได้รับพิจารณาอนุมัติให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)
สอบวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2566

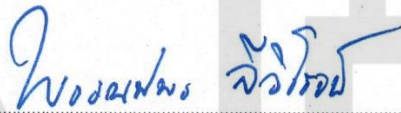
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง
ประธานกรรมการสอบ

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
กรรมการสอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรธมพร สิริโรจน์
กรรมการสอบ

ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
กรรมการสอบ

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
(การบริหารสวัสดิการสังคม)

ดร.กตววรรณ สาห์ราย
กรรมการสอบ

ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

**บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม
และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล**

พระมหาทินกร จูเรือน 616105 - 901

ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)

อาจารย์ที่ปรึกษาดุสิตนิพนธ์ : จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, ประ.ด. (สหวิทยาการ)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงปรัชญาของพุทธศาสนากับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด และแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัย, อาชีพผู้ปกครอง และรายได้ครัวเรือนต่อเดือน และปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 กับความคิดเห็นต่อปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ มหาวิทยาลัย

ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ คือ สังคหวัตถุ 4 สอดคล้องกับหลักปรัชญางานสังคมสงเคราะห์ “help them to help themselves” ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ ทศนคติ ทั้งนี้การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล คือ พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันธรรม และทำงานเชิงรุก

โดยข้อเสนอแนะมีดังนี้ 1) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ต้องเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทำงานของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ 2) สำนักงานเจ้าคณะทุกภาค ทุกจังหวัด และทุกอำเภอ ควรเพิ่มแผนกสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ และ 3) สำนักงานเจ้าคณะ ต้องร่วมมือกับสภาวิชาชีพสังคม ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ โดยมีความสอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล

คำสำคัญ : สังคมดิจิทัล, บทบาทของพระสงฆ์, สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์

**THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN PROMOTING SOCIAL WELFARE
AND SOCIAL WORK IN CHANGING TOWARDS THE ERA OF DIGITAL SOCIETY**

PHARMAHA TINNAKORN JURUAN 616105 - 901

DOCTOR OF PHILOSOPHY (SOCIAL WELFARE ADMINISTRATION)

DISSERTATION ADVISORY COMMITTEE: JATURONG BOONYARATTANASOONTORN,

Ph.D. (INTEGRATED SCIENCES)

ABSTRACT

The study titled “The Roles of Buddhist Monks in Promoting Social Welfare and Social Work in Changing Towards the Era of Digital Society” aims to investigate the correlation between Buddhist philosophy and models/theories related to social welfare, social work, as well as the obstacles and limitations faced by Buddhist monks. Additionally, it proposes ways to enhance the role of monks in fostering social welfare and social work in the context of this disruptive digital society. The study utilizes a quantitative approach, testing the hypotheses through T-test and ANOVA. The F-test reveals statistically significant factors at a significance level of 0.05, pertaining to opinions regarding the adaptation of Buddhist philosophy to support social welfare and social work. These factors include the frequency of Buddhist rituals, university, profession, and monthly household income. Furthermore, the results indicate a significance level of 0.05 in the correlation between obstacles and limitations faced by Buddhist monks in their support of social welfare and social work, specifically in relation to university.

The research findings derived from the qualitative approach demonstrate that the adapted Buddhist philosophy supporting social welfare and social work is Sangkahavattu 4, which aligns with the social work philosophy of "help them to help themselves." The primary limitation identified regarding the encouragement of social welfare and social work by Buddhist monks in society is mindset. As Thailand transitions into a digital society, the roles of Buddhist monks in supporting social welfare and social work entail their awareness of the disruptive society, the

disruptive world, Dhamma, and their proactive involvement. The recommendations put forth are as follows: 1) The Department of Religious Affairs, Ministry of Culture, should assume a central role in supporting the promotion of social welfare and social work by Buddhist monks. 2) The Office of Buddhism should establish divisions dedicated to social welfare and social work in all regions, provinces, and districts. 3) Collaboration between the Office of Buddhism and the Social Work Professions Council should be encouraged to apply Buddhist philosophy alongside frameworks and theories of social welfare and social work.

Keywords : Digital Society, Role of Buddhist, Social Welfare and Social Work

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้สำเร็จล่วงได้ดี ขออนุโมทนากับ รศ.ดร. อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม, รศ.ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต และอาจารย์ที่ปรึกษาฯ วิทยานิพนธ์, รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ประธานผู้ทรงคุณวุฒิ, และรศ.ดร.ชัตติยา กรรณสูต, ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล และผ.ศ.ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ กรรมการสอบฯ วิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาแนะนำทุกขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์อย่างละเอียด รวมทั้งได้ให้ข้อสังเกต คำวิจารณ์ และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์

ขอโน้มถวายเป็นความเคารพ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร., พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร., พระราชาธรรมาธิบดี (พย่อม กลยาโณ), พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี), พระประธานาณัติ, พระอธิการไพศาล วิสาโล, พระครูสุวรรณโพธิ์ธรรม (ชนติธมโม) และอนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมาดุล, ศาสตราจารย์ ดร.บุญเจริญ ศิริเนาวกุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสภณ อ่อนโอภาส, นายชินชัย ชี้เจริญ และกลุ่มกรณีศึกษา (Case Study) ทั้งชุมชนและนักศึกษาสถาบันการศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ที่ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูล

ขออนุโมทนาผู้สนับสนุนทุนการศึกษา พระครูสิริวิหารการ, พระครูวิจิตรสังฆการ, พระกฤษณะชัย ปญญาวฑฒโณ, พระมหาภุชณะ กิตติปัญญา, คุณสรวิศ จันทร์สกุลพร, คุณพิพัฒน์ อธิกิจาร, คุณศิริพร สิงห์ธรรมากุล, คุณสมบัติ เครบ, คุณทิวาภรณ์ สุทาวัน, คุณนภาพร รัตเทอร์ฟอร์ด, คุณอินทรา อินตะคำ, คุณภักจิรา ทาหล้า, คุณชลิตา แม็คเดอร์มอทท์

ขออนุโมทนาเจ้าหน้าที่บัณฑิตทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย และอนุโมนานางสาวเบญจพร บัวสำลี ที่ให้คำแนะนำและรวมถึงเพื่อนสหธรรมิกักร่วมรุ่น ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตที่คอยเคียงข้างให้กำลังใจ และอนุโมนากับครอบครัวคุณบุญตัน จูเรือน, คุณแก้ว จูเรือน และนางสาวรัตนา จูเรือน ที่สนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาเสมอมาจนผ่านอุปสรรคไปด้วยดี

ผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าและพัฒนาความรู้ต่อไป ขออุทิศบุญกุศลแด่หลวงพ่อบุญธรรม (เกี่ยว อุปเสโณ), พระพรหมสุธี (เสนาะ ปญญาวิโร), รศ.ดร.ชัตติยา กรรณสูต ตลอดจนเจ้ากรรมนายเวร สรรพสัตว์ทั้งปวง หากการศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยไว้ ณ ที่นี้

พระมหาทินกร จูเรือน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
1.5 สมมติฐานการวิจัย	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	12
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	25
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ	36
2.5 แนวคิดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสังคมดิจิทัล (Digital Society)	38
2.6 พระราชบัญญัติคณะกรรมการ พ.ศ.2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2561	46
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	56
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 วิธีการวิจัย	57
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	58
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	60
3.4 การทดสอบค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง	62
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	64
3.6 การขอรับรองจริยธรรมการวิจัย	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.7 แผนการดำเนินงานวิจัย	65
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	67
4.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	121
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	134
5.2 การอภิปรายผล	139
5.3 ข้อเสนอแนะ	145
บรรณานุกรม	147
ภาคผนวก	151
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย	152
ภาคผนวก ข เอกสารแบบแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย	153
ภาคผนวก ค แบบสอบถามวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	154
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	160
หนังสือยินยอมการเผยแพร่ผลงานวิจัย	166

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	59
ตารางที่ 3.2 สรุปผลของค่าความเชื่อมั่น (Reliability)	63
ตารางที่ 4.1 เพศ	67
ตารางที่ 4.2 อายุ	68
ตารางที่ 4.3 ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	68
ตารางที่ 4.4 มหาวิทยาลัย	69
ตารางที่ 4.5 ระดับชั้นการศึกษา	69
ตารางที่ 4.6 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง	70
ตารางที่ 4.7 อาชีพผู้ปกครอง	71
ตารางที่ 4.8 รายได้ครัวเรือนต่อเดือน	71
ตารางที่ 4.9 สถานภาพผู้ปกครอง	72
ตารางที่ 4.10 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์	73
ตารางที่ 4.11 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์	76
ตารางที่ 4.12 การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์	79
ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกตามเพศ ของกลุ่มตัวอย่าง	83
ตารางที่ 4.14 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามเพศ ของกลุ่มตัวอย่าง	84
ตารางที่ 4.15 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามอายุ ของกลุ่มตัวอย่าง	86
ตารางที่ 4.16 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามอายุ ของกลุ่มตัวอย่าง	87

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.17 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง	89
ตารางที่ 4.18 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	90
ตารางที่ 4.19 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	91
ตารางที่ 4.20 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง	92
ตารางที่ 4.21 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง	94
ตารางที่ 4.22 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	95
ตารางที่ 4.23 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	96
ตารางที่ 4.24 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง	98
ตารางที่ 4.25 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง	99
ตารางที่ 4.26 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง	101
ตารางที่ 4.27 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง	103

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.28 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง ของกลุ่มตัวอย่าง	105
ตารางที่ 4.29 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามอาชีพ ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง	106
ตารางที่ 4.30 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างอาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	107
ตารางที่ 4.31 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามรายได้ครัวเรือน ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง	109
ตารางที่ 4.32 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกรายได้ครัวเรือน ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง	110
ตารางที่ 4.33 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างรายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	111
ตารางที่ 4.34 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามสถานภาพสมรส ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง	112
ตารางที่ 4.35 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกสถานภาพสมรส ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง	113
ตารางที่ 4.36 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างตัวแปรต้นกับบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	116

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ถือเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม และช่วยกล่อมเกลาพฤติกรรมของคนในสังคม เพราะทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้รู้จักควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สำหรับพระพุทธศาสนา วิจิตร ระวิวงศ์ (2527) กล่าวว่า เป็นศาสนาแบบอเทวนิยม และเป็น 1 ใน 3 ของศาสนาโลกศาสนาเกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนพุทธศักราช 45 ปี เจ้าชายสิทธัตถะ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา ณ ใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์ ฝั่งแม่น้ำเนรัญจนา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม หลังจากออกผนวชได้ 6 ปี ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้เรียกว่า “พุทธคยา” พระพุทธศาสนามีการสอนหลักการพึ่งตนเอง โดยให้บุคคลฝึกตน เพื่อเป็นที่พึ่งของตนเองได้ ไม่คิดหวังพึ่งแต่คนอื่น ดังพุทธสุภาษิตว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าพึ่งเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลฝึกตนดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งซึ่งได้โดยยาก” พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการในการสงเคราะห์ผู้อื่นว่า ต้องระงับการสงเคราะห์ในลักษณะที่จะทำให้เขาอ่อนแอลงไป การสงเคราะห์ที่ดีจะต้องไม่ก่อให้เกิดนิสัยที่รอการช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งตรงกับปรัชญาพื้นฐานของการสังคมสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือบุคคลเพื่อให้เขาพัฒนาจนกระทั่งสามารถช่วยตนเองได้

บทบาทของพระพุทธเจ้าในครั้งอดีตกาลทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजังหะหรือโอกาส ซึ่งการสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะมีคุณลักษณะเรียกว่า “ลีลาการสอน 4 รูปแบบ” คือ 1) สันทิสสนา 2) สมာทปนา 3) สัมปหังสนา และ 4) สมุตเตชนา พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้าที่ใช้รูปแบบต่างกันไปเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระองค์ เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง แต่ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้วิถี เพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในประกาศพระสัทธรรมของพระองค์ นอกจากนี้พระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการสอนที่หลากหลาย มุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติ และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น พระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลักสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธีและกุโลบาย ประกอบการสอนต่างๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2549 : 20) ดังนี้

1) สันตัสสนา ซี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ซี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดง เหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจซี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์ แจ่มแจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือน หงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจัก เห็นรูปได้

2) สมทาปนา ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำบรรยาย ให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อยากรลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะอยาก ปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือว่าจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทานจะทำให้ได้ทั้งโภค สมบัติและบิรวารสมบัติ จึงพยายามชวนชววยทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

3) สมุตเตชนา ไร่ใจให้อาจหาญแก่กล้า คือ ปลุกไร่ใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยาก คำนี้ถึง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิต อธิษฐาน ที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตก สลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

4) สัมปหังสนา ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยซี้ให้เห็น ผลดีหรือคุณประโยชน์ที่ได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแด่พระองค์ ได้ตรัสตอบพราหมณ์สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงใน ธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการกระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำ บ่อยๆ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม 2546 : 172) และวางรากฐานแก่พระสงฆ์สาวก ได้เป็นแนวทางในประกาศสัทธิธรรมของพระองค์ นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการทำงาน ดังนี้

จรถ ภิกขเว จาริกิ พุชชนิตาย พุชชนสุชาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุส สานันมา เอเกน เทว อคมิถถ, เทเสถ ฐมมิ อาทิกถยาณิ มชเณกถยาณิ ปริโยสานกถยาณิ, สาทถิ สพยถชนิ เภวลปริญญถนิ ปริสุถิ พรหมจริยิ ปกาเสถ, สนติ สตตา อปปรชกข ชาติกา อสสวตธา ฐมมสส ปริหาณติ, ภวิสสนติ ฐมมสส อถญาตาโร, อหมิภิ ภิกขเว, เยน อรุเวลา เสนานิกมิ เต นุปสงกมิสสามิ ฐมมเทสนายาติ.

หมายความว่า “เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มา กเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ขอจงอย่าได้ไปรวมทาง

เดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบ บริสุทธ์บริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมนเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลา เสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ. มหา. 4/32/ 40)

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน 2,600 กว่าปีแล้ว แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในสังคมในฐานะบทบาทผู้นำทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ ผู้ที่คอยแนะแนวทางการดำเนินชีวิตอันดีงาม และผู้บำเพ็ญประโยชน์สงเคราะห์แก่สังคม อันเป็นบทบาทที่สืบเนื่องจากการดำเนินรอยตามพุทธจริยา ซึ่งได้ทรงปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง และเป็น การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่กำหนดให้พระภิกษุสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมน้อยใกล้ชิด และให้ เกี่ยวเนื่องในกิจอันเป็นประโยชน์สุขแก่ชาวโลกด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่าพระสงฆ์นับแต่ครั้งอดีตกาล เรื่อยมา ได้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมนำมาพัฒนาชีวิตจิตใจและความเป็นอยู่ของชาวบ้านตามควร แก่สมณวิสัยอยู่เสมอ

เมื่อสังคมไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นแบบสมัยใหม่ตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ตะวันตกนั้น วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวไทยก็เริ่มเบี่ยงเบนไป มีการรับเอาความเจริญทางวัตถุ แบบใหม่ ๆ และสถาบันต่าง ๆ เข้ามาแทนที่ความสำคัญของวัดและพระภิกษุซึ่งเคยเป็นศูนย์กลาง ของชุมชนไทย โดยเฉพาะหน้าที่ให้การศึกษา ซึ่งเคยเป็นบทบาทดั้งเดิมที่พระภิกษุได้รับผิดชอบ อย่างเต็มภาคภูมิมาโดยตลอด ตั้งแต่ครั้งอดีตกาลอันยาวนานก็ได้หมดสิ้นลงไปด้วย สาเหตุเหล่านี้ได้ เป็นแรงจูงใจให้พระสงฆ์เริ่มเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงและฟื้นฟูฐานะของตนในสังคมมากขึ้น โดยเริ่ม จากการก่อตั้งสถาบันการศึกษาในระดับสูงของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ในวิชาการ สมัยใหม่ควบคู่ไปกับด้านปริยัติธรรม เพื่อช่วยให้พระภิกษุสามารถปรับตัวให้เข้ากับ สถานะของสังคม ที่ก้าวหน้าได้ และได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจช่วยเหลือ สังคมตามหลักการดั้งเดิม ความเคลื่อนไหวดังกล่าว เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลมีความจำเป็น ที่จะต้องขอความช่วยเหลือจากคณะสงฆ์ในการพัฒนาประเทศเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง ปลอดภัยของบ้านเมือง จึงเป็นแรงผลักดันให้พระภิกษุเข้าเกี่ยวข้องในการดำเนินงานให้สอดคล้อง กับนโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาล ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อฐานะ ในทางสังคมของพระภิกษุดังกล่าว มีผลโดยตรงในชุมชนเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่ในชุมชนชนบท โดยทั่วไป ชีวิตความเป็นอยู่ภายในสังคมชาวไทยยังเป็นแบบเดิมเป็นส่วนมาก เนื่องจากความ เปลี่ยนแปลงตามรูปแบบสังคมสมัยใหม่ยังมีได้แผ่ขยายเข้าไปในท้องถิ่นอันห่างไกลเหล่านี้ได้ทั่วถึง มากนัก พระภิกษุในชนบทจึงยังคงมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชาวบ้าน ได้รับความเคารพยกย่อง จากชาวบ้าน ทั้งยังมีบทบาทเป็นผู้นำคนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในทางสังคมร่วมกับ ชาวบ้านอยู่ตามเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง

ด้วยเหตุนี้ บทบาทการทำงานสวัสดิการสังคมโดยพระสงฆ์ จึงแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะตามสภาพที่เป็นอยู่ ลักษณะที่ 1 คือ พระสงฆ์ซึ่งมีความรู้ความสามารถในการแนะนำสู่การพัฒนาให้แก่หมู่บ้าน ก็จะทำให้การรวมกันกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นไปอย่างปกติสุข ตามความเหมาะสมและสภาพความจำเป็นในแต่ละท้องถิ่น ลักษณะที่ 2 คือ พระสงฆ์ที่ได้ทำประโยชน์แก่สังคมเชิงประจักษ์ โดยการก่อตั้งโรงเรียน โรงพยาบาล และองค์กรการกุศลต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อรองรับผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมและทางการศึกษา และลักษณะที่ 3 คือ การที่คณะสงฆ์ในส่วนกลางได้ร่วมกันจัดตั้งโครงการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ และการร่วมมือสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อส่งพระสงฆ์ออกไปปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือสังคมในการพัฒนาทั้งทางวัตถุและจิตใจแก่ประชาชน งานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์นั้น มีทั้งในด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาชุมชน การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งการให้บริการสงเคราะห์ในเรื่องอื่น ๆ แก่ประชาชนโดยทั่วไป ส่วนใหญ่จะสามารถช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้เป็นอย่างดี อันเป็นผลจากการยอมรับบทบาทผู้นำของพระสงฆ์ในชุมชนของตน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน ชุมชน และสังคม ประกอบกับการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือสังคมอย่างจริงจังด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และเสียสละ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือสนับสนุนให้พัฒนางานด้านสวัสดิการอื่น ๆ นั้นสำเร็จลุล่วง สำหรับการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่เคยมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่เป็นสังคมบริโภคนิยม มีความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรมมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกที และเกิดปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ช่วงวัยที่เข้าวัดส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ แต่วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัดอันเนื่องมาจากความหลากหลาย เป็นต้น

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ “ประเทศไทย 1.0” ก่อน พ.ศ. 2500 ที่เน้นการลงทุนทางภาคการเกษตร ปลูกข้าว พืชสวนพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ โดยนำผลผลิตไปสร้างรายได้และยังชีพ ไปสู่ “ประเทศไทย 2.0” (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2519) ที่เน้นอุตสาหกรรมเบาและหันมาใช้แรงงานจำนวนมากแทน เช่น เครื่องนุ่งห่ม รองเท้า กระเป๋า เครื่องประดับ และก้าวสู่ “ประเทศไทย 3.0” (พ.ศ. 2520 – พ.ศ. 2558) ที่เน้นอุตสาหกรรมหนัก ผลิตและขายส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ ก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ รวมทั้งมีการไปลงทุนในต่างประเทศ แต่รายได้ประเทศก็ยังอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น และก้าวสู่ “ประเทศไทย 4.0” เมื่อปี พ.ศ. 2559 โดยการกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) ที่เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม ลงมือทำน้อย ๆ แต่ได้ผลตอบแทนมหาศาล โดยการเอาความคิดสร้างสรรค์เป็นแรงผลักดันและนำนวัตกรรมเข้ามาช่วย เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าไปสู่การบริการมากขึ้น และเน้นในเรื่องการพัฒนาสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ด้วยการสร้าง “ความเข้มแข็งจากภายใน”

ขับเคลื่อนตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของการ “รู้จักเติม รู้จักพอ และรู้จักปัน” ผ่านกลไก “ประชารัฐ” ความเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุค 1.0 จนถึงยุค 4.0 ซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลนั้น และจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) กำลังจะมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ การเข้าสู่ยุค 5.0 หรือยุค Super Smart Society ซึ่งเป็นยุคเทคโนโลยีอย่างแท้จริง และเป็นโลกที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของคนในสังคมต้องพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น เกิดกระบวนการพัฒนาประชากรสู่พลเมืองดิจิทัล เริ่มตั้งแต่การเปิดระบบลงทะเบียนขอรับความช่วยเหลือประชาชนจากผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) จากโครงการของรัฐโดยการกำหนดอัตลักษณ์ตัวตนทางดิจิทัล สร้างระบบการยืนยันตัวตนด้วยดิจิทัล (eKYC-Electronic Know Your Customer) เช่น การลงทะเบียนโครงการคนละครึ่ง โครงการเราไม่ทิ้งกัน การสร้างบัญชี “เป่าตัง” การใช้ QR Code ใช้จ่ายเงิน ฯลฯ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มคุ้นเคยกับการใช้ดิจิทัลมากขึ้น เช่น การทำงานที่บ้าน การเรียน Online การซื้อของ การสั่งอาหาร การใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐในการซื้อขายกับร้านค้า หรือใช้จ่ายคนละครึ่ง ช้อป (Shop) ติ่มซำ เกี่ยวด้วยกัน เป็นต้น ดังนั้น เทคโนโลยีจึงถือว่าเป็นสิ่งมีค่าใหม่มาแทนที่ทอง เงินตรา และน้ำมัน โดยยุค 5.0 คือการควมรวมระหว่างโลกทางกายภาพ (Physical Space) ซึ่งเป็นโลกที่มนุษย์ใช้ชีวิตผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เข้ากับโลกเสมือน (Cyber Space) ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อทุกด้านของชีวิตมนุษย์ เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตอย่างอัจฉริยะ โดยมี AI (ปัญญาประดิษฐ์) และหุ่นยนต์ เป็นเทคโนโลยีสำคัญในการขับเคลื่อน

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และมีสถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนา ชาวไทยส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาอันยาวนาน พระสงฆ์จึงได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของคนไทยทุกยุคทุกสมัย การดำรงอยู่ซึ่งพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันยุคสมัยหรือบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (Technology Application) หรือนวัตกรรมเชิงประยุกต์ (Application Innovation) แม้ว่าพระสงฆ์จะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกบทบาทหนึ่งนั้น พระสงฆ์ก็ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติ และอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศเช่นเดียวกัน พระสงฆ์จึงควรที่จะเข้าไปทำหน้าที่ในการช่วยรัฐพัฒนา “คนดี” ในมิติของศาสนาให้กลายเป็น “พลเมืองที่ดี” ของประเทศชาติ และของโลก รวมทั้งจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เรียนรู้และเข้าใจมิติด้านนี้มากยิ่งขึ้น และปรับปรุงบทบาทของตนเองให้คงฐานะผู้นำทางจิตใจหรือจิตวิญญาณที่คอยแนะแนวทางการดำเนินชีวิตอันดีงาม และบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมให้สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน

ผู้ศึกษาเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับบทบาทของพระสงฆ์ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จากอดีต ถึงปัจจุบัน และการปรับตัวของพระสงฆ์ในยุคที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล โดยมีคำถามหลักในการวิจัย คือ

1) ปรัชญาของพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับกับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์หรือไม่ อย่างไร ?

2) ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอดีตที่ผ่านมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์อย่างไร พบปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดอะไรบ้าง ?

3) เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาควรพัฒนาบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์อย่างไร?

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงปรัชญาของพุทธศาสนากับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้ มี 5 ประเด็นหลัก คือ

1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

2) บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์

3) ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์

4) ยุทธศาสตร์ของประเทศไทยในการเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

5) บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

1.3.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้จะรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

- 1) นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน 5 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต), มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง
- 2) กลุ่มพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นวงกว้าง และเป็นที่รู้จักในสังคมไทย
- 3) กลุ่มนักวิชาการที่มีบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้กับประชาชน
- 4) กลุ่มพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการทำงานสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือคนชายขอบของสังคม

1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และการทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสังคม ในการให้ความช่วยเหลือส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สังคมโดยรวม

สวัสดิการสังคม หมายถึง การให้บริการขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับทุกคน หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการศึกษาด้านสุขภาพอนามัย ด้านที่อยู่อาศัย และด้านการมีงานทำและรายได้ เป็นต้น โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการสร้างความเป็นธรรมในสังคม

สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยสร้างความสมดุลให้กับสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสวัสดิภาพของมนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม และให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เพื่อบรรเทาและป้องกันปัญหาาระหว่างปัจเจกชน กลุ่ม ชุมชน และสังคม โดยการใช้หลักการ วิธีการ และกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ รวมถึงหลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้มีประสิทธิภาพและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

สังคมดิจิทัล หรือยุคเศรษฐกิจใหม่ หมายถึง สังคมที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาอำนวยความสะดวก และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะการเป็น

เครื่องมือในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแบ่งปันเรื่องราวกับสาธารณชนผ่านอินเทอร์เน็ต โดยผู้ให้บริการ Social Media ขนาดใหญ่ที่รู้จักกันดี ได้แก่ Facebook, Youtube, Instagram, TikTok และ Twitter รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การเรียน และการใช้จ่ายซื้อสินค้า หรือบริการต่างๆ

1.5 สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 เพศของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 2 อายุของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 3 ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 4 มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 5 ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 6 ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 7 อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 8 รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

สมมุติฐานที่ 9 สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาสังคมในประเทศไทยช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

1.6.2 ได้ทราบถึงความเชื่อมโยงปรัชญาของพุทธศาสนากับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

1.6.3 ได้ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

1.6.4 ได้แนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร หนังสือ สื่อออนไลน์ (Online Media) เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและอธิบายเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์สังคมดิจิทัล (Digital Society)
- 2.6 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2561
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

2.1.1 ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่าได้มีการให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาท ว่าเป็นการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น ซึ่งมีนักวิชาการบางคนที่ให้คำอธิบายของคำว่าบทบาทคล้ายกับราชบัณฑิตยสถาน ได้แก่ ยนต์ ชุ่มจิต (2553 : 74) กล่าวถึงบทบาทว่าหมายถึง ภาวะที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่ว ส่วนครูนอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้แล้วครูยังต้องมีบทบาทช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้าอาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็ก ซึ่งเหมือนกับ ฉลอง มาปริดา (2537) กล่าวถึงบทบาทว่า หมายถึงการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออก ตามความคาดหวัง ของตนหรือผู้อื่น

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ให้คำอธิบายของคำว่าบทบาทว่า หมายถึง การกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ ได้แก่ งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ณรงค์ เส็งประชา (2541)

และสงวนศรี วิรัชชัย (2527) ซึ่งกล่าวว่า สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพ จะต้องมียุทธศาสตร์ด้วย ดังนั้น บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพ ต่างๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคม รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อ จะได้รับการคาดหวังจากสังคม ให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูกส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดูและอื่นๆ เป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่น ครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้ อยู่ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามหน้าที่ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียนตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรั้วของชาติ ลูกต้องเชื่อฟัง พ่อแม่ เป็นต้น การที่บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ตามสภาพที่ตนเองดำรงอยู่ หรือสิ่งที่คนทั่วไปในสังคมคาดหวังว่า บุคคลที่อยู่ในสถานภาพใด ควรจะปฏิบัติอย่างไร สถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน กล่าวคือ ในขณะที่สถานภาพเป็นที่รวมของสิทธิและหน้าที่ บทบาทจะเป็นการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพนั้น คือเป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) ของสถานภาพนั่นเอง บทบาทของตำแหน่งนั้นจึงเป็นองค์รวมของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคมนั้นก็คือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่งนั้น ๆ กระทำอะไรบ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือกฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior) เป็นสิ่งที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไรที่สังคมต้องการยอมรับ หรือห้ามปรามมิให้ปฏิบัติเมื่ออยู่ในตำแหน่งหนึ่ง อาทิ ครู อาจารย์ ก็ต้องสอนและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยความยุติธรรมและตรวจสอบได้ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวในการประเมินผู้เรียน เป็นต้น

จากการให้ความหมายของบทบาทดังกล่าว บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ บทบาทที่ต้องให้ความรู้ เตือนสติให้ประชาชนเป็นคนดี มีศีลธรรม มีคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจ เป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังต่อพระสงฆ์ ให้ต้องประพฤติปฏิบัติ หากพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างไปจากนี้ก็จะถูกสังคมติเตียนได้

2.1.2 ประเภทของบทบาท

มีนักวิชาการและนักคิดได้จำแนกประเภทของบทบาทไว้ต่าง ๆ กัน สรุปได้ดังนี้

อรุณ รักธรรม (2526) ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน (2) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด (3) บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ ขณะที่ กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ (2535) ได้แบ่งประเภทของบทบาทของคนในสังคมไว้

3 บทบาท คือ (1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือ บทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ (2) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้ และ (3) บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง และ จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2540) ได้แยกประเภทบทบาทไว้เป็น 3 ประเภท คือ (1) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำตามหรืออาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ไม่ได้ (2) บทบาทที่บุคคลรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดหวังด้วยตนเองว่า ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (3) บทบาทที่แสดงออกเป็นจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่ได้กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติที่บุคคลรับรู้ก็ได้

บทบาทของพระสงฆ์จึงมีทั้งบทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) ตามรพระธรรมวินัย ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการเผยแผ่ศาสนา บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) ตามความเลื่อมใสศรัทธาจากสังคมว่าพระสงฆ์ต้องมีความประพฤติดี เป็นผู้ทรงศีล ซึ่งเป็นบทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ของชาวพุทธ แต่พระสงฆ์บางรูปก็อาจมีบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Performed Role) ตามความเชื่อหรือความกดดันและโอกาสที่แตกต่างจากบทบาทในอุดมคติได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.2.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า หมายถึง การที่ระบบสังคม ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นภาวะหรือปรากฏการณ์ที่ไม่หยุดนิ่งและเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการกระทำของมนุษย์เอง ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532 : 113)

ส่วนความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) นักสังคมวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สเมลเซอร์ (Smelser, 1988 : 383 อ้างถึงใน สุพิศวง ธรรมพินธา, 2543 : 67) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับประชากร พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โครงสร้างสังคมและแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม

ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 207) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะของสังคม เช่น ขนาดความหนาแน่น ระดับการศึกษา สุขภาพอนามัยเพิ่มขึ้น เป็นต้น

สุริชัย หวันแก้ว (2549) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบท ชาวเมือง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลและในระดับสถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส การครองเรือนหรือสถาบันการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ก็ได้

อาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคม ตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคม ในการติดต่อการกระทำระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มของสังคมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมมีสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องถึงกันหลายประการ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งของพื้นที่ทางชุมชนสังคมก็จะส่งผลกระทบต่อไปยังส่วนอื่นๆ ด้วยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งถ้าจะพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.2.2 ลักษณะและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาหรือขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้นกล่าวถึงระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะเวลาหนึ่ง เช่น วัน เดือน ปี ทางดาราศาสตร์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทุกปี เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่าจะเป็สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป ในเรื่องใดก็ตามที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับสังคมมนุษย์ก็มีการเปลี่ยนแปลงแต่มีเรื่องที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคือ การเกิดและการตาย แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง ดังนั้นความพยายามของการเปลี่ยนแปลงอาจจะกล่าวได้ว่า คือ การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แปรสภาพที่เคยมีอยู่มาเป็นสภาพใหม่โดยมีองค์ประกอบของเวลาเป็นเครื่องกำหนด ในการที่เราจะเข้าใจเรื่องของการเปลี่ยนแปลงให้มากยิ่งขึ้นนั้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงเสียก่อน ซึ่งอาจจะมีควม

แตกต่างกันไปตามความเข้าใจของนักคิดต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าเป็นเรื่องของข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน การทำความเข้าใจข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงจะทำให้รู้ถึงลักษณะสาเหตุและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีความสำคัญต่อความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยนิสเบท (Nisbet, 1969 : 166-168) อธิบายการเปลี่ยนแปลงไว้ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ นักการศึกษามักจะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของชีวิตของมนุษย์ว่า คนเรามีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาและเป็นเรื่องของธรรมชาติไม่มีใครที่จะบังคับให้หยุดการเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2) การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เกิดมาจากปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีการกระทำหนึ่งๆ เป็นสาเหตุผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ จะเกิดจากปัจจัยที่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น คนเรามีการเจริญเติบโตเนื่องจากการรับประทานอาหารและออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เห็นว่าเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ตลอดเวลาหรือผู้ใหญ่จะกลายเป็นคนชราในที่สุด

3) การเปลี่ยนแปลงเป็นการต่อเนื่อง กล่าวถึง ที่ผ่านมานั้นมีขั้นตอนต่าง ๆ มองเป็นเรื่องของการต่อเนื่องเป็นสาเหตุสืบต่อกันมา เช่น สังคมมีการเปลี่ยนแปลงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่ขั้นตอนหนึ่งเป็นลักษณะของสายสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือสาเหตุติดต่อกันไป

4) การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน นักสังคมวิทยารุ่นแรก ๆ ได้ให้ทัศนะว่าการเปลี่ยนแปลงทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนแบบเดียวกัน หมายความว่า สังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทุกสังคมในโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน เพียงแต่ว่าบางสังคมเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าบางสังคมเท่านั้น ในปัจจุบันนี้ ข้อสมมตินี้ได้รับการคัดค้าน เพราะไม่จำเป็นที่ทุกสังคมจะเปลี่ยนแปลงขั้นตอนแบบเดียวกัน เช่น สังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างจากสังคมอเมริกา สังคมโซเวียต (รัสเซีย) มีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปจากสังคมจีน เป็นต้น

5) การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น การเปลี่ยนแปลงในความหมายนี้ได้พยายามกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเท่าเทียมกันในสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐบาลซึ่งเป็นผู้บริหารของประเทศจึงเป็นผู้ริเริ่มในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้านอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลอยู่แล้วที่จะต้องทำ

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 5 ประการดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงมีธรรมชาติและความเป็นมาที่อาจจะมีการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันไปตามแนวความคิดและข้อสมมตินั้น ๆ อย่างไรก็ตาม

ตามข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงนี้มีประโยชน์ต่อการเข้าใจเบื้องหลังในการมองสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงในทางสังคมได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 32-35) ได้อธิบายแนวคิดของ อัลวิน ทอฟเลอร์ (Alvin Toffler) นักอนาคตวิทยาและผู้เขียนหนังสือ The Third Wave ที่ได้ทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนกับคลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) ดังนี้

คลื่นลูกที่ 1 “สังคมเกษตรกรรม” เริ่มต้นประมาณ 8,000 ปีก่อนคริสตกาล เป็นผลมาจากการปฏิวัติเกษตร โดยมีความยิ่งใหญ่หรือความเจริญก้าวหน้าของสังคม คือการมีอาณาเขตใหญ่โตที่กว้างขวาง มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรจำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 2 “สังคมอุตสาหกรรม” เริ่มเมื่อประมาณ ค.ศ. 1650-1750 เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการใช้เครื่องจักรกล มีโรงงานขนาดใหญ่ผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อมวลชน ใช้เวลาประมาณ 300 ปีในการก่อตัว โดยมีความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนแหล่งแร่ธาตุ วัตถุดิบที่มีอยู่และในสมัยต่อมาเครื่องจักรคือ “ทุน” จำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 3 สังคมแห่งเทคโนโลยีเริ่มต้นราว ค.ศ.1955 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน จัดว่าเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้รับการต่อยอดทางความรู้อย่างสูง มีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ เครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสินค้า ผู้คนและการบริการ มีการเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลต่อกันและกัน โดยมีความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศและอำนาจในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ยรรยง สิ้นธุ์งาม (2555) ได้สรุปปาฐกถาเรื่อง “คลื่นแห่งการเปลี่ยนของโลก” ของศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการและนักคิดระดับชาติ ที่ต่อยอดมาจากแนวคิดของ Alvin Tofler ไว้ดังนี้

คลื่นลูกที่ 1 “สังคมเกษตรกรรม” ปัจจัยแห่งยุคนี้ คือที่ดิน ผู้นำทางสังคมหรือผู้นำแห่งยุคคือ ขุนพล ผู้กุมอำนาจทางการทหาร เพื่อปกป้องปัจจัย และหาปัจจัยใหม่ให้สังคมของตน ยุคนี้เป็นยุคที่พ่อค้า นักธุรกิจ จะอาศัยบารมีของผู้นำทัพ เพื่อให้ตนมีอำนาจทางธุรกิจ เหนือกว่าคนอื่น ขณะเดียวกัน ขุนพลก็ต้องการพ่อค้าที่เก่ง ๆ เพื่อเลี้ยงดู ตนและกองทัพ

คลื่นลูกที่ 2 “สังคมอุตสาหกรรม” ปัจจัยของยุคนี้ คือ ทุน เครื่องมือแห่งยุคได้แก่เครื่องจักร เครื่องกลต่าง ๆ หลังจากที่มีการคิดค้นสร้างเครื่องจักรไอน้ำ โลกเราก็เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการสร้างถนน และสาธารณูปโภคต่าง ๆ การเดินทางไปมาหาสู่กันของคนมีมากขึ้น เนื่องจากการคมนาคมสะดวกขึ้น ภาษาท้องถิ่นเริ่มมีบทบาทน้อยลง ในขณะที่ผู้คนหันมาเรียนรู้ที่จะใช้ภาษาสากล เพื่อง่าย

และมีประสิทธิผลในสื่อสารระหว่างกันมากขึ้น ยุคนี้เป็นยุคที่ทหารจะซ่อนอยู่เบื้องหลังนายทุน พ่อค่านักธุรกิจ

คลื่นลูกที่ 3 “สังคมแห่งข้อมูล” ปัจจัยแห่งยุคคือข้อมูล เครื่องมือแห่งยุค คือ IT (Information Technology) สิ่งต่าง ๆ ในยุคนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้ที่เข้าถึงข้อมูลก่อนจะได้เปรียบในการแข่งขัน ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ใครที่รู้ก่อนว่าถนนจะตัดไปทางไหน ก็จะไปกว้านซื้อที่ดินแถบนั้น เพื่อเก็งกำไร ซึ่งผลตอบแทนสูงกว่าการลงทุนทำธุรกิจแบบดั้งเดิมหลายเท่าตัว หรือการที่ Microsoft เด็บโตแข่งหน้า GE และบริษัทรถยนต์เครื่องจักรยักษ์ใหญ่ในเวลาเพียงไม่กี่ปี เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็น ความสำคัญของข้อมูล

คลื่นลูกที่ 4 “สังคมแห่งองค์ความรู้” ปัจจัยแห่งยุคนี้ คือ ความรู้ (Knowledges) เครื่องมือแห่งยุคคือ ศาสตร์แขนงต่าง ๆ เช่น nanotechnology, biotechnology, pharmaceutical เป็นต้น ยกตัวอย่าง ปัจจุบันสหรัฐอเมริกา มีประชากรเพียง 1% เท่านั้น ที่เป็นสังคมของคลื่นลูกที่ 1 ประชากรถึงร้อยละ 70 นั้นอยู่ในคลื่นลูกที่ 4 และประชากรส่วนที่เหลืออยู่ในสังคมคลื่นลูกที่ 2 และ 3

คลื่นลูกที่ 5 “สังคมแห่งปัญญา” หรือ “ปราชญ์สังคม” ปัจจัยแห่งยุคนี้ คือ สติปัญญา เครื่องมือแห่งยุค คือ นักคิด นักบูรณาการ เป็นยุคของการคิด การบูรณาการความรู้และใช้ปัญญา เพื่อการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ สังคมใดสามารถพาตนสู่การเป็น ปราชญ์สังคมได้สำเร็จสังคมนั้นจะเจริญล้ำหน้ากว่าใครในโลก

นอกจากนี้ มีนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน และสังคมของมนุษย์ จึงขอนำเสนอให้เห็นภาพรวมของปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังที่นักวิชาการผู้ทรงความรู้ได้กล่าวไว้ (โกวิท พวงงาม, 2553, วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, 2554, ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดสมาชิกตัวประกอบ การเลือกคุณภาพทางด้านพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงมีความแตกต่างกันไปในด้านคุณภาพและด้านศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลงและการแสดงออกทางแนวคิดและคุณสมบัติอื่น ๆ

2) ปัจจัยทางประชากร (Population) การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและองค์ประกอบของประชากรนับว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือชุมชนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากนั้นจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนหรือแม้กระทั่งอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐานและปริมาณของเพศ ก็ย่อมเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งอีกด้วย ทั้งที่เกิดสภาวะการณ์ต่าง ๆ การก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและการพัฒนาส่วนรวมด้วย

3) ปัจจัยทางกายภาพ (Physical) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์มีความเชื่อว่าดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้ง

ทางดีและไม่ดี และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตได้ ซึ่งตามหลักวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ก็สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ข้างขึ้นข้างแรมกลางวันกลางคืน สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนด้านการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ การที่โลกมีลักษณะกลม การที่โลกแบ่งเป็นพื้นแผ่นดินและพื้นแผ่นน้ำ ทฤษฎาการธรรมชาติ ภูมิอากาศ ที่ตั้งและภูมิประเทศ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้นและทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอีกด้วย

4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural) จากการที่บุคคลติดต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อมส่งผลให้การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบและการหิบบัณฑิตวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุและมีชีวิตวัตถุ สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลซึ่งกันและกัน จากนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือสังคม กล่าวคือเมื่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีชีวิตวัตถุเกิดขึ้น ก็จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของที่อยู่อาศัย ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตามหากวัฒนธรรมแบบใดแบบหนึ่งเปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าเกินไป ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทั้งสอง ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ขึ้นได้

5) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) การนำเอาเทคโนโลยีหรือการประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้จะเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณีบางอย่าง ซึ่งออกเบิร์น (Ogburn, 1964 : 562) มีฐานคิดว่า การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสะดวกสบายของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็จะสืบสวนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการปรับตัวให้เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เทคโนโลยีสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เราต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ ซึ่งปกติก็คือการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ การปรับตัวของมนุษย์ได้สร้างตัวแบบแห่งจารีตประเพณีและสถาบันทางสังคมขึ้นมาเพื่อความสอดคล้องระหว่างสิ่งทั้งสอง

6) ปัจจัยด้านขบวนการสังคม (Social Movement) นักสังคมวิทยาบางกลุ่มพยายามอธิบายให้เห็นว่าขบวนการสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้เพราะขบวนการสังคมใด ๆ ก็ตามเมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม จะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอเนื่องจากการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการออกกฎหมายหรือการยับยั้งการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการให้ได้จึงต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง

7) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) นักจิตวิทยาส่วนมากถือว่าปัจจัยนี้มีความสำคัญอย่างมากที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง มักจะกล่าวว่าสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากจิตใจ

ของมนุษย์ เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติชอบที่จะเปลี่ยนแปลง ค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ หาประสบการณ์ใหม่ ๆ มนุษย์ในสังคมทุกแห่งจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป

8) ปัจจัยอื่น ๆ (Other) นอกเหนือปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ปัจจัยทางศาสนา และอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อก็สามารถทำให้ชุมชนสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นอาจสรุปถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นได้ ดังนี้

ปัจจัยภายใน สิ่งต่าง ๆ ภายในชุมชนสังคมที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนสังคมนั้น ๆ ซึ่งมี 5 ลักษณะ คือ

1) ปัจจัยทางธรรมชาติรวมทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ด้วย ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์หรือไม่อุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่ทำให้ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ การโคจรของดวงดาว ทรัพยากรธรรมชาติ แผ่นดินไหว พายุ อุทกภัย เป็นต้น

2) ปัจจัยทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร เช่น การเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากร อันเนื่องจากการเกิด การตายและการย้ายถิ่นอายุ เพศและการศึกษา กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การกระทำของปัจเจกชนในสังคม เช่น การขัดแย้ง การแข่งขัน ความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของประชากร การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ การวางแผนทางสังคม

3) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ เทคโนโลยี

4) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์จะต้องทำมาหากินจึงต้องมีการประกอบอาชีพ ความต้องการวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสินค้าและบริการ

5) ปัจจัยทางการเมือง นโยบายทางการเมือง การออกกฎหมาย การบริหารและการทหาร

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกของสังคม ปัจจัยที่เห็นชัดก็คือ

1) การติดต่อระหว่างสังคมที่หลากหลาย เช่น การติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนประเทศ การศึกษาระหว่างกัน การเผยแพร่ศาสนา การยืมและยอมรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ การแลกเปลี่ยน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2) การกระทบกระทั่งระหว่างสังคม ตั้งแต่การล่าอาณานิคมและการโจมตีจากชาติอื่น การขัดแย้งระหว่างชายแดนของสองประเทศ ความไม่สงบระหว่างประเทศไปจนถึงสงครามแบบต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

จากทั้งหมดที่กล่าวมาอาจกล่าวสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีเหตุปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ถ้ามีความเข้าใจถึงปัจจัยเหล่านั้นแล้ว ย่อมมองเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากงานวิทยานิพนธ์ (สุพรรณศรีศรีสุขโข, 2550: 15-21) ซึ่งนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ ดังนี้

1) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นว่า สังคมต่าง ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการด้วยรูปแบบเดียวกัน และมีลักษณะเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตตามทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) โดยนักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

ออกุสต์ กองต์ (Auguste Comte อ้างถึงใน สุพรรณศรีศรีสุขโข, 2550 : 15) เสนอว่า สังคมมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) ผ่าน 3 ขั้นตอน คือ จากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปสู่ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysical stage) และไปสู่ขั้นวิทยาศาสตร์ (Positivistic stage)

ลิวอิส เฮนรีมอร์แกน (Lewis Henry Morgan อ้างถึงใน สุพรรณศรีศรีสุขโข, 2550 : 15) เสนอว่า สังคมจะมีขั้นของการพัฒนา 3 ขั้น คือจากสังคมคนป่า (Savage) ไปสู่สังคมอารยชน (Barbarian) และไปสู่สังคมอารยธรรม (Civilized)

เฮอเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียว (Unilinear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันและมารวมตัวกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์จะมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดีและจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป นำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558: ออนไลน์)

โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้าน (Folk) เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบเมือง (Urban) ต่อมาแนวความคิดในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบสายเดียว (Unilinear) ที่เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเปลี่ยนผ่านแต่ละขั้นกำหนดไว้ ได้รับการโต้แย้งว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม น่าจะมีวิวัฒนาการ

แบบหลายสาย (Multi linear) เพราะแต่ละสังคมมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกัน หรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบเหมือนกันแต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัันก็เป็นได้ (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558: ออนไลน์)

2) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) จากเอกสารประกอบการสอนทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สุพรรณิ ศรีสุขโข, 2550 : 16) กล่าวว่า เป็นแนวความคิดที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่า พฤติกรรมของสังคมสามารถเข้าใจได้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ และบุคคลต่างๆ เพราะการแข่งขันกันในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีค่าและหายาก มีนักสังคมวิทยาหลายท่านที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในที่นี้จะเสนอแนวความคิดของนักทฤษฎีความขัดแย้งที่สำคัญ 3 ท่าน ดังนี้

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมีวิธีการผลิต (Mode of Production) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของ อำนาจของการผลิต (Forces of production) ซึ่งได้แก่ การจัดการด้านแรงงาน ที่ดิน หุ่น และเทคโนโลยีกับ ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต (Social relation of production) ซึ่งได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิต และคนงานที่ทำหน้าที่ผลิต แต่ในระบบการผลิตแต่ละระบบจะมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่เป็นโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (Substructure) และเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม (Superstructure) ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม เช่น รัฐบาล ครอบครัว การศึกษาศาสนา และรวมถึงค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคม ลำดับขั้นของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์ มีดังนี้

ลำดับ 1 ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน

ลำดับ 2 ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว และทาส ดังนั้นทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส

ลำดับ 3 ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนาง คือที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต

ลำดับ 4 ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน คือ ที่ดิน หุ่น แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต

ลำดับ 5 ชั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกันตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ลำดับขั้นของการนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นล่างของสังคมเกิดจากกระบวนการ ดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแนวความคิดของมาร์กซ์เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม โดยใช้แนวความคิดวิชาวิธี (Dialectical) ที่เริ่มจากการกระทำ (Thesis) ซึ่งเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการกระทำ (Antithesis) และเกิดการกระทำแบบใหม่ (Synthesis) ตามมา

ลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser อ้างถึงใน สุพรรณณี ศรีสุขโข, 2550 : 18) เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้ง ที่มองว่า ความขัดแย้งก่อให้เกิดผลทั้งด้านบวกและด้านลบ และอธิบายว่าความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ไม่มีกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความสามัคคีอย่างสมบูรณ์ เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของสถานะหนึ่งของมนุษย์ทั้งในความเกลียดและความรักต่างก็มีความขัดแย้งทั้งสิ้น ความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหาความแตกแยกและทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้เพราะในกลุ่มมีทั้งความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน โคเซอร์เห็นว่าความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถทำให้สังคมเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่จากด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งได้เพราะหากสมาชิกในสังคมเกิดความไม่พึงพอใจต่อสังคมที่เขาอยู่ เขาจะพยายามทำการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของเขาได้นอกจากนี้ โคเซอร์ยัง เสนอว่า ความขัดแย้งยังสามารถทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มลดความเป็นปรปักษ์ พัฒนาความซับซ้อนของโครงสร้างกลุ่มในด้านความขัดแย้งและร่วมมือและสร้างความแปลกแยกกับกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf อ้างถึงใน สุพรรณณี ศรีสุขโข, 2550 : 18) เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ที่ปฏิเสธแนวความคิดของมาร์กซ์ที่ว่า ชนชั้นในสังคมเกิดจากปัจจัยการผลิตและเสนอว่า ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของสิทธิอำนาจ (Authority) กลุ่มที่เกิดขึ้นภายในสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ กลุ่มที่มีสิทธิอำนาจกับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอำนาจ สังคมจึงเกิดกลุ่มแบบไม่สมบูรณ์ (Quasi-groups) ของทั้งสองฝ่ายที่ต่างก็มีผลประโยชน์แอบแฝง (Latent interest) อยู่เบื้องหลัง ดังนั้นแต่ละฝ่ายจึงต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้ โดยมีผู้นำทำหน้าที่ในการเจรจาเพื่อประนีประนอมซึ่งกันและกัน ระดับของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่ครอบงำ และเสนอความคิดว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากความกดดันจากภายนอกโดยสังคมอื่น ๆ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถควบคุมได้ด้วยการประนีประนอม ตามแนวความคิดของ ดาห์เรนดอร์ฟ ความขัดแย้งสามารถทำให้โครงสร้างมีการเปลี่ยนแปลงได้ประเภทของการเปลี่ยนแปลง ความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลง และขนาดของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง เช่น อำนาจของกลุ่ม ความกดดันของกลุ่ม

3. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional theory) แนวความคิดในการพัฒนาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่เป็นผลมาจากการนำเอาแนวความคิดทางด้านชีววิทยามาใช้โดยอุปมาว่า โครงสร้างของสังคมเป็นเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่าง ๆ และมองว่า หน้าที่ของสังคม ก็คือการทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยแต่ละส่วนจะช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิตดำรงอยู่ได้

โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton อ้างถึงใน สุพรรณณี ศรีสุขโข, 2550 : 19) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมเป็น 2 ประเภท คือ หน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) หน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) หน้าที่ของบางโครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคน ส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันคนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิดหรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย ซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคมได้รับผลเสียจากทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim อ้างถึงใน สุพรรณณี ศรีสุขโข, 2550 : 19) มีแนวความคิดว่าหน้าที่ของสังคม คือ ส่วนที่สนับสนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ซึ่งสอดคล้องกับ เอ.อาร์.แรดคลิฟ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) กับ โบรมิสลอร์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ที่มองว่าหน้าที่ทางสังคมเป็นส่วนสนับสนุนให้โครงสร้างสังคมคงอยู่อย่างต่อเนื่องเพราะสังคมมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น

ทาลคอต พาร์สัน (Talcott Parsons อ้างถึงใน สุพรรณณี ศรีสุขโข, 2550 : 19) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่าง ๆ (Part) มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุล (Equilibrium) ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พาร์สัน เสนอว่า เกิดจากความสมดุลถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคม คือ บุคลิกภาพ (Personality) อินทรีย์ (Organism) และวัฒนธรรม (Culture) เกิดความแตกกร้าว โดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอกในระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น และสาเหตุจากภายในระบบสังคม ที่เกิดจากความตึงเครียด (Strain) เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วย (Unit) หรือหลาย ๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งหรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สัน เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือ ตัวยึดเหนี่ยวให้สังคมมีการรวมตัวเข้าด้วยกันและเป็นตัวต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่มีลักษณะ ดังนี้

1) ในการศึกษาและการวิเคราะห์สังคมต้องมองว่า สังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2) ความสัมพันธ์ คือ สิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3) ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลของระบบสังคมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตามไปด้วยจากความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสาร ทั้งจากภายในและภายนอก นอกจากนี้ทฤษฎีระบบสังคมยังมองว่า ความขัดแย้ง ความตึงเครียดและความไม่สงบสุขภายในสังคมก็เป็นสาเหตุ หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีระบบสังคมก็มีข้อจำกัดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบสังคมเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่อง จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาความสัมพันธ์กับระบบอื่นได้อย่างลึกซึ้ง

4. ทฤษฎีจิตวิทยา-สังคม (Social-Psychological Theory) จากแนวความคิดด้านจิตวิทยา-สังคม เสนอว่า การพัฒนาทางสังคมเกิดจากการทำงานของปัจจัยทางด้านจิตวิทยาที่เป็นแรงขับให้ประชาชนมีการกระทำ มีความกระตือรือร้น มีการประดิษฐ์มีการค้นพบ มีการสร้างสรรค์มีการแข่งขัน มีการก่อสร้าง และพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในสังคม นักสังคมวิทยาที่ใช้ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีดังนี้

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber อ้างถึงใน สุพรรณิ ศรีสุขโช, 2550 : 20) เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่ใช้หลักจิตวิทยาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และในผลงานที่ชื่อว่า The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism เสนอว่าการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามลัทธิทุนนิยม มีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านจิตวิทยาที่เกิดขึ้นหลังสมัยศตวรรษที่ 16 เมื่อในยุโรปตะวันตกมีการแพร่กระจายคำสอนของศาสนาคริสต์ลัทธิโปรเตสแตนต์ (Protestant ethic) ที่สอนให้ศาสนิกชนเกิดจิตวิญญาณแบบทุนนิยม (Spirit of Capitalism) เป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่ มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับ ทำงานหนักเพื่อสะสมความร่ำรวยเก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุน สร้างกำไรอย่างต่อเนื่อง เวเบอร์ยังเสนอว่า การพัฒนาของจิตวิญญาณแบบทุนนิยมทำให้เกิดลัทธิความมีเหตุผล (Rationalism) ซึ่งภายใต้สังคมที่ใช้ความมีเหตุผลจะทำให้บุคคลมีความน่าเชื่อถือ เชื่อสัจจสุจริต ยอมรับสิ่งใหม่และสามารถเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ เวเบอร์เชื่อว่า อิทธิพลของความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพของคนในสังคมภายใต้สภาวะดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา อีวีเรทท์ อี เฮเกน (Everett E. Hagen อ้างถึงใน สุพรรณิ ศรีสุขโช, 2550 : 20) มีแนวความคิดสอดคล้องกับเวเบอร์ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีการเริ่มต้นมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และเสนอว่า การเปลี่ยนจากสังคมดั้งเดิม (Traditional) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของบุคคล (Personality) โดยเสนอว่า บุคลิกภาพของคนในสังคมดั้งเดิมมีลักษณะตายตัวที่ถูกกำหนดโดยกลุ่มสังคม เป็นบุคลิกของคนที่ต้องมีการสั่งการด้วยการบังคับบัญชา ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และไม่มีการประดิษฐ์คิดค้น

เพราะคนเหล่านั้นมองโลกตามยถากรรมมากกว่าที่จะมองโลกแบบวิเคราะห์และต้องการควบคุมให้เป็นไปตามที่คิด ซึ่งเป็นผลทำให้สังคมแบบดั้งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนในสังคมสมัยใหม่ เฮเกนเสนอว่า บุคลิกภาพของคนที่มีความสร้างสรรค์อยากรู้ อยากเห็น และเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ มองโลกที่อยู่รอบตัวเขาอย่างมีเหตุมีผล บุคลิกภาพของคนในสังคมสมัยใหม่จึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตามเฮเกน ได้เสนอว่า บุคลิกของคนในสังคมดั้งเดิมสามารถที่จะเปลี่ยนไปสู่บุคลิกของสังคมสมัยใหม่ได้โดยใช้วิธีการถอนสถานภาพ (Status withdrawal) ด้วยการนำเอาปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจจากสังคมสมัยใหม่เข้าไปแทรกหรือแทนที่ในสังคมดั้งเดิม และยังได้เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมอาจทำได้จากการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของคนในสังคม โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลิกภาพตั้งแต่วัยเด็ก

เดวิด ซี. แม็ค คลีลแลนด์ (David C. Mc Clelland อ้างถึงใน สุพรรณิ ศรีสุขโช, 2550 : 20) มีแนวความคิดเหมือนกับเฮเกน เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่แนวความคิดของแม็คคลีลแลนด์เน้นศึกษาที่ตัวแปรด้านแรงจูงใจในความสำเร็จ (Achievement motivation) ซึ่งหมายถึง ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล และเสนอแนวความคิดว่า ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสังคมในอดีตและปัจจุบันเป็นผลมาจากแรงจูงใจในความสำเร็จของบุคคล หากคนในสังคมมีแรงจูงใจในความสำเร็จมากการพัฒนาทางเศรษฐกิจก็จะมี ความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย และเสนอวิธีการสร้างแรงจูงใจในความสำเร็จด้วยการเรียนรู้ (Learning) โดยสร้างแรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น การจัดการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กในสังคมควรมีการปูพื้นฐานเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในความสำเร็จของบุคคล ด้วยการใช้อย่างต่าง ๆ ดังนี้

- 1) แบบอย่างของความสำเร็จจากผู้ปกครอง
- 2) การสร้างความอบอุ่น
- 3) การให้กำลังใจและแรงเสริม
- 4) หลีกเลี่ยงการครอบงำและใช้อำนาจของบิดา

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยย้อนหลังไปประมาณ 50 ปี (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2564) โดยจะเริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่อไปในอนาคต

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

2.3.1 ความหมายของสวัสดิการสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มีนักวิชาการทั้งชาวต่างประเทศ และชาวไทย ให้ความหมายของสวัสดิการสังคมไว้ ดังนี้

เทอร์เนอร์ (Turner, 1974 : 14 อ้างถึงใน วันทนีย์ วาสีกะสิน, 2553 : 1) ให้นิยามคำว่า “สวัสดิการสังคม” ว่าเป็นความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่มั่นคง โดยครอบคลุมการบริการกับบุคคลและชุมชนในลักษณะการพัฒนาสังคม และการเสริมสร้างให้บุคคลสามารถเผชิญกับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจและสังคมตลอดจนการพยายามขจัดสถานะที่พึ่งตนเองไม่ได้ของประชาชนให้หมดไป

Friedlander and Apte (1980 : 4 อ้างใน วันทนีย์ วาสีกะสิน, 2553 : 1) อธิบายว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นระเบียบ นโยบาย ผลประโยชน์ และบริการ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดบริการต่างๆ เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นที่ยอมรับว่าสวัสดิการสังคมเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและถาวร เปลี่ยนแปลงจากสถานะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าดีกว่า รวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในที่สุด

บาร์คเกอร์, (Barker, 1987 : 154 อ้างถึงใน จิราลักษณ์ จงสถิตมัน, 2549 : 5) ให้ความหมายว่า สวัสดิการสังคม คือ “ระบบที่ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ประโยชน์ตอบแทนและบริการ ในระดับชาติ ที่ช่วยให้ประชาชนได้รับการตอบสนองความต้องการทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุข อันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ รวมทั้งยังหมายถึง สถานะของความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของคนในชาติและของชุมชนหรือสังคมอีกด้วย”

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ให้ความหมายไว้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหาการพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

ระพีพรรณ คำหอม (2554 : 4-10) ได้สรุปความหมายของสวัสดิการสังคมโดยรวบรวมความหมายตามหลักเกณฑ์ ได้แก่

- 1) เกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการกินดีอยู่ดี (Quality of Life or Well-being) ควบคู่กับการใช้นโยบายทางสังคม เพื่อสร้างระบบบริการสังคมอย่างครอบคลุม เพื่อนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคมโดยรวม

2) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) ซึ่งความหมายนี้เชื่อว่าสวัสดิการสังคมเป็นเป้าหมายการทำงาน เพื่อใช้งานสวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม

3) เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการหรือกิจกรรมหรือบริการ

4) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคม

5) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิและความเท่าเทียมของคนทุกคนในสังคม

สวัสดิการสังคมเป็นระบบการจัดสรรและจัดการบริการสังคมในลักษณะของโครงการหรือบริการต่าง ๆ ให้กับทุกคนในสังคม ภายใต้หลักสิทธิความเท่าเทียมกันความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคมการพัฒนาสังคมโดยรวมรวมทั้งการสร้างระบบความมั่นคงของมนุษย์และสังคมในระยะยาว

นันทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ (2550 : 19) ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการสังคม หมายถึงสภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งได้รับการช่วยเหลือและส่งเสริมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของความจำเป็นที่จะอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียม เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2550 : 6) ได้กล่าวถึง โครงการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งให้ความหมายของ “สวัสดิการสังคม” ว่าสวัสดิการสังคมคือ การกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ ดังนั้น จุดหมายปลายทางของการจัดสวัสดิการ คือ การทำให้ทุกคนในสังคมได้รับสิทธิพื้นฐานทางสังคมตามมาตรฐานสากล

ปัทมวดี โภชนกุล ชูชุกิ (2552 : 10) ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการสังคม (social welfare) ในทางเศรษฐศาสตร์ว่า “สวัสดิการ” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) พิจารณาจากอรรถประโยชน์ (utility) หรือความพอใจของประชาชน “สวัสดิการ” ในทางเศรษฐศาสตร์จึงถูกนิยามในลักษณะที่เป็น “เป้าหมาย” ของสังคม คือ การอยู่ดีกินดีของสมาชิกในสังคมส่วน “วิธีการ” ให้ได้มาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี เช่น กิจกรรมของตลาด กิจกรรมการสงเคราะห์ การจ่ายเงินสงเคราะห์ การสนับสนุนและโครงการต่างๆ โดยรัฐไม่ใช่ “สวัสดิการ” โดยตัวมันเอง แต่เป็น “บริการ” ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่ “สวัสดิการ” คือ ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

2.3.2 หลักการสวัสดิการสังคม

ทิตมัสส์, (Titmuss, 1974 อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, 2554 : 25 - 26) ได้ให้หลักการของงานสวัสดิการสังคม 4 ประการ คือ

1) การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องคำนึงถึงปัญหาหรือความต้องการบริการหรือความจำเป็น (Needs)

2) การใช้มาตรการของงานสวัสดิการจากงานอาชีพ (Occupational Measure) โดยใช้หลักการครอบคลุมทั้งสากล (Universal Coverage) ให้เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับบริการสวัสดิการ

3) การใช้มาตรการบริการสังคม (Social Services Measure) ในฐานะพลเมืองของรัฐ ประชาชนมีสิทธิได้รับบริการสังคมจากรัฐเพื่อให้มีความมั่นคงทางสังคม

4) ระบบการจัดการสวัสดิการสังคม มี 3 ด้าน ได้แก่ การสงเคราะห์ประชาชน การประกันสังคม และการบริการสังคม

2.3.3 รูปแบบของสวัสดิการสังคม

ทิตม์สส์, (อ้างถึงใน วันทนีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วะศินารมณ, และกิติพัฒน์ นนทบุรีมาศกุล, 2553 : 3-5) ได้แบ่งรูปแบบของสวัสดิการสังคมออกเป็น 3 รูปแบบกว้าง ๆ ได้แก่

1) รูปแบบ “ส่วนที่เหลือ” หรือ “เก็บตก” (residual model of welfare) เป็นการ จัดสวัสดิการสังคมที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่า บุคคลในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการ จากแหล่งสำคัญ 2 แหล่ง คือ ตลาดและครอบครัวประชาชนที่ประสบปัญหาหรือมีความต้องการทางสังคม จะหันเข้าหาแหล่งทรัพยากรของตนเองด้วยการใช้เงินรายได้หรือเงินออมซื้อหาบริการต่างๆ ทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาของตน หากไม่สามารถซื้อหาบริการได้ก็จะหันเข้าหาครอบครัว ในรูปแบบนี้ สถาบันสวัสดิการสังคมของรัฐจะยื่นมือให้ความช่วยเหลือประชาชนเฉพาะ ส่วนที่เหลือ (Residual) จากผู้มีอำนาจซื้อหาบริการในระบบของเศรษฐกิจเสรีที่นิยมให้กลไกตลาดทำหน้าที่โดยรัฐเข้าแทรกแซงน้อยที่สุด เป็นการช่วยเหลืออย่างจำกัด โดยมีการประเมินปัญหาและความต้องการของผู้เดือดร้อน (Means Tests) ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการสังคมแบบเจาะจงเฉพาะกลุ่มประชาชนผู้ขาดแคลน

2) รูปแบบ “สัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม” (industrial achievement performance หรือ Handmaiden model) เป็นการมองสวัสดิการสังคมเสมือนเป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ สวัสดิการสังคมรูปแบบนี้ถูกใช้เป็นเครื่องตอบแทนแก่ผู้เป็นกำลังในการผลักดันระบบเศรษฐกิจ โดยใช้มาตรการทางด้านภาษีอากรและการเงินการคลัง ตลอดจนผลตอบแทนในอาชีพเป็น สิ่งตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เป็นกำลังการผลิต ผู้ใดมีความสามารถในการทำงานสูง สามารถสร้างผลิตภาพและผลิตผลที่น่าพึงพอใจแก่ระบบเศรษฐกิจ ก็จะได้รับสวัสดิการที่ดีกว่า

3) รูปแบบ “สถาบัน” (institution redistributive model) เป็นรูปแบบที่ถือว่าสวัสดิการสังคมเป็นสถาบันสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญที่ก่อให้เกิดบูรณาภาพ (integration) ในสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สังคมจะขาดเสียมิได้ แม้สังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มีเสถียรภาพแล้วก็ตาม สวัสดิการแบบนี้ก็ยังต้องทำหน้าที่ให้ระบบสังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น โดยขณะที่ระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีสร้างความไม่เป็นธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ รูปแบบสวัสดิการสังคมแบบนี้จะเหมาะสมที่จะ ดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อเป็นการคานกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิด ความไม่เป็นธรรมดังกล่าว

2.3.4 องค์ประกอบของการจัดสวัสดิการสังคม

ระพีพรรณ คำหอม (2554 : 15-20) ได้แบ่งองค์ประกอบของการจัดสวัสดิการสังคมออกเป็น 2 ลักษณะ คือลักษณะกว้างและลักษณะแคบ ดังนี้

1) องค์ประกอบของการจัดสวัสดิการสังคมลักษณะกว้างมีขอบเขตหรือสาขาที่ครอบคลุมมิติการใช้ชีวิตของคนทุกคน แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่

- 1.1) การศึกษา (Education)
- 1.2) สุขภาพอนามัย (Health)
- 1.3) ที่อยู่อาศัย (Housing)
- 1.4) การทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance)
- 1.5) นันทนาการ (Recreation)
- 1.6) กระบวนการยุติธรรม (Social Justice)
- 1.7) บริการสังคม (Social Services / Human Services)

ส่วนในพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ได้กล่าวถึง ขอบเขตการจัดสวัสดิการสังคมและลักษณะหรือรูปแบบ และวิธีการในการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมไว้ในหมวด 1 แนวทางการจัดสวัสดิการสังคม ในมาตรา 3 และมาตรา 5 เช่นกัน

สำหรับรูปแบบการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคม ลักษณะกว้างอาจทำได้หลายลักษณะโดยส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรสวัสดิการสังคมของรัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรสวัสดิการชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมจัดสวัสดิการสังคมให้เป็นไปตามมาตรฐานดำเนินการสงเคราะห์ ค้ำครอง ป้องกัน แก้ไขและบำบัด ดังนี้

การสงเคราะห์ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้การช่วยเหลือเฉพาะหน้ากับกลุ่มเป้าหมาย ในงานสวัสดิการสังคมที่ได้รับความเดือดร้อน บริการที่จัดให้ เช่น บริการด้านปัจจัยสู่บริการจัดหาที่พักอาศัย บริการการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ

การค้ำครอง เป็นการบริการการค้ำครองสวัสดิภาพของกลุ่มเป้าหมาย ให้ได้รับบริการการดูแลทางสังคมทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เป็นการจัดบริการที่เป็นไปตามนโยบายและกฎหมายด้านสังคมที่กำหนดไว้ เช่น สิทธิทางกฎหมายต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ำนุชย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และสิทธิการค้ำครองเด็กในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2556 เป็นต้น

การป้องกัน เป็นบริการป้องกันปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเฝ้าระวังทางสังคม การเตือนภัยทางสังคม การให้ความรู้ การให้ความเข้าใจ เพื่อป้องกันความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กเยาวชน สตรีผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

การแก้ไข เป็นบริการที่จัดให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความเดือดร้อนจากสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ เช่น การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การสูญเสียสมาชิกในครอบครัว เด็ก/ เยาวชน/ ผู้สูงอายุที่ขาดการดูแล เป็นต้น

การบำบัด เป็นบริการทางสังคมที่จัดให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพ/ สุขภาพจิตจากภาวะวิกฤต ภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูเยียวยาทางจิตใจ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถปรับตัว และกลับคืนสู่สภาวะปกติที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ต่อไป

2. องค์ประกอบของการจัดสวัสดิการสังคมลักษณะแคบ เน้นเชิงระบบจำกัดขอบเขตการจัดสวัสดิการโดยรวม โดยรัฐจะเลือกทำในขอบเขตสาขาการจัดสวัสดิการสังคมจาก 7 สาขา ในลักษณะของโครงการเฉพาะ เพื่อตอบสนองกับความต้องการของประชาชนในสถานการณ์ที่จำเป็น โดยทั่วไปจะขึ้นกับนโยบายทางสังคมที่รัฐบาลสนใจ เน้นการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคม การลงทุนในโครงการที่เอื้อสิทธิประโยชน์กับประชาชนส่วนใหญ่ การจัดสวัสดิการสังคม ลักษณะแคบมักจะกำหนดตามพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคม (Social Security Act 1935) ของประเทศสหรัฐอเมริกา (วันทีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วะศินารมณ, และกิติพัฒน์ นนท์ปัทมะดูล, 2553 : 3)

องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบตามพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็น 3 บริการ ได้แก่

- 1) บริการการประกันสังคม (Social Insurance)
- 2) บริการการช่วยเหลือประชาชน/บริการประชาสงเคราะห์ (Public Assistance) โดยในปัจจุบันมีการใช้คำว่า การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance)
- 3) บริการทางสังคม (Social Services) สำหรับบริการทั้ง 3 ชนิด ดังกล่าวในประเทศไทยมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

3.1) บริการการประกันสังคม (Social Insurance) ได้ให้ความหมายการประกันสังคม หมายถึงมาตรการหนึ่งในการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน ประชาชนที่มีรายได้ประจำไม่ได้รับความเดือดร้อนเมื่อต้องสูญเสียรายได้ทั้งหมด หรือบางส่วน หรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพเพื่อให้มีหลักประกันด้านการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น บริการประกันสังคม (Social Insurance) เป็นบริการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2553 โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานประกันสังคม (ส.ป.ส.) ภูมิตั้งกล่าว บังคับให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้าง ตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การจ่ายเงินเข้ากองทุนประกันสังคมประกอบด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ นายจ้างลูกจ้าง และรัฐบาลในอัตราไม่เกินร้อยละ 1.5 ของค่าจ้างรายเดือนของลูกจ้างแต่ละคนเท่าๆ กันโดยครอบคลุมให้ลูกจ้างได้สิทธิประโยชน์ทดแทน ในระยะแรก 15 กรณี ได้แก่ กรณีประสบอันตราย หรือเจ็บป่วยนอกเวลาการทำงานกรณีพิการทุพพลภาพ กรณีคลอดบุตร และกรณีตายต่อมาเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2541 กองทุน

ประกันสังคมได้ขยายสิทธิประโยชน์ทดแทนเพิ่มขึ้นอีก 2 กรณี คือ กรณีสงเคราะห์บุตรและกรณีชราภาพ ส่งผลให้ผู้ประกันตนต้องจ่ายเพิ่มอีกร้อยละ 2.0 และรัฐบาลสมทบเพิ่ม ร้อยละ 1.0 เงินสมทบที่ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างนำส่งร้อยละ 3.5 ต่อเดือน ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลเห็นว่าเศรษฐกิจเริ่มที่จะฟื้นตัวจึงประกาศเพิ่มอัตราเงินสมทบ 2 กรณีหลังเป็นร้อยละ 3.0 รวมเงินสมทบฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างต้องนำส่งเป็นร้อยละ 4.5 ต่อเดือน จนกระทั่งวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 ได้ขยายครอบคลุมกรณีว่างงาน ทำให้มีการจัดเก็บเงินสมทบเพิ่มจากนายจ้างและลูกจ้างร้อยละ 0.5 และรัฐบาลสมทบเพิ่มอีกร้อยละ 0.25 รวมเงินสมทบของฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างต้องนำส่งร้อยละ 5.0 ต่อเดือน ในปี พ.ศ. 2553 และมีการขยายความคุ้มครองทางสังคมจากกองทุนประกันสังคม ให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพอิสระ และกลุ่มที่รับจ้างทำงานตามบ้านด้วย (ระพีพรรณ คำหอม, 2554: 17)

3.2) บริการการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ได้ให้ความหมายการช่วยเหลือทางสังคมว่า หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน โดยฝ่ายผู้ให้บริการหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนจะต้องมีการค้นหาสำรวจข้อเท็จจริงว่า ผู้ที่จะได้รับบริการนั้นมีปัญหาความยากจน หรือเดือดร้อนจริงสมควรแก่การได้รับบริการช่วยเหลือ บริการการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) เป็นบริการที่มีการเรียกด้วยคำอื่น เช่น บริการประชาสงเคราะห์ การสงเคราะห์แบบให้เปล่า เป็นต้น หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบมีหลายหน่วยงาน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรสวัสดิการสังคม องค์กรภาคเอกชน เป็นต้น บริการในลักษณะนี้เป็นบริการหนึ่งที่รัฐให้การช่วยเหลือแก่ประชาชน หรือครอบครัวที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือจะมีการทดสอบความจำเป็น (Means-Test) ก่อนให้การช่วยเหลือ ถือเป็นบริการทดแทนชั่วคราว เป็นการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้า (Relief) เช่น การให้เงิน (Cashes) การให้สิ่งของ หรือเครื่องอุปโภคบริโภค (Kinds) การให้บริการอื่น ๆ ที่จำเป็น (Services) ได้แก่ บริการให้คำแนะนำปรึกษา บริการให้ความรู้ บริการฝึกอาชีพ บริการจัดหางาน บริการจัดหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น (ระพีพรรณ คำหอม, 2554: 18)

3.3) บริการการบริการสังคม (Social Services) ได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า หมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของรัฐบาลและเอกชนที่มีต่อประชาชนในการจัดสวัสดิการ ในการจัดสรรบริการเพื่อเสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่และสวัสดิภาพของประชาชนด้วย จุดมุ่งหมายของการป้องกันการบำบัดความเดือดร้อน การสร้างเสริมและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ ทั้งนี้ บริการสังคมจะแตกต่างจากบริการสาธารณะ และสาธารณูปโภค ด้วยปัจจัยของการเป็นบริการที่มุ่งเน้นสวัสดิภาพของบุคคลมากกว่า การจัดสรรบริการทางกายภาพเพื่อชุมชน และโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจบริการการบริการ

สังคม (Social Services) ปัจจุบันนิยมใช้คำว่า บริการมนุษย์ (Human Service) ที่มีความหมายกว้าง เกี่ยวข้องกับการจ้างงานในลักษณะต่าง ๆ ที่คำนึงความปลอดภัย ความมั่นคงของมนุษย์ การคำนึงถึง คุณภาพชีวิตของแรงงานในระบบและนอกระบบบริการสังคมจึงเป็นบริการที่รัฐหรือเอกชนที่มีความ พร้อมทำหน้าที่จัดให้มีบริการสังคม ถือเป็นบริการทางเลือกที่รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชา สังคม ภาคชุมชนและภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบสังคมโดยจัดบริการให้กับประชาชน แทนรัฐ เป็นการใช้กลไกการตลาดเข้ามาด้วยการโดยมุ่งส่งเสริมสวัสดิภาพของบุคคลในสังคม ให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ ซึ่งผู้ใช้บริการสามารถเลือกใช้บริการได้ตาม ความต้องการของตนเอง เช่น บริการสุขภาพอนามัย ของโรงพยาบาลเอกชน บริการสถานพักฟื้น ผู้ป่วย/ผู้สูงอายุ บริการการศึกษาของเอกชน บริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน บริการศูนย์ดูแล ผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น ดังนั้น องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง 7 ด้าน และ องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ 3 ด้านขึ้นอยู่กับนำไปใช้ของนักสวัสดิการ สังคม สำหรับในสังคมไทยนำมาใช้ทั้งลักษณะกว้างและลักษณะแคบโดยบริการประกันสังคม ถือเป็น บริการที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับลูกจ้างผู้ใช้แรงงานที่พัฒนาขยายความครอบคลุม และสิทธิประโยชน์ทดแทนมากขึ้น ขณะที่บริการสงเคราะห์ประชาชนยังคงเป็นบริการที่รัฐต้องจัดสรร งบประมาณการช่วยเหลือกับผู้เดือดร้อน เป็นต้น ทั้งนี้รัฐได้พยายามใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ในระบบสวัสดิการสังคม มากขึ้นในปัจจุบัน (ระพีพรรณ คำหอม, 2554: 19)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม คือ การดูแลรับผิดชอบให้ ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนให้ได้รับบริการสังคมขั้นพื้นฐานหรือบริการสวัสดิการสังคมจาก ภาครัฐ ซึ่งประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเท่าเทียม

2.3.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์

1) ปรัชญาของการสังคมสงเคราะห์ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน สังคมสงเคราะห์พบว่า ปรัชญาของการสังคมสงเคราะห์ คือ การช่วยเขาให้เขาช่วยตัวเองได้ (help them to help themselves) หมายถึง ความพยายามที่จะให้บุคคลได้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ สามารถตัดสินใจโดยใช้วิจารณญาณของตนเองโดยมีนักสังคมสงเคราะห์เป็นเพียงผู้คอยชี้แนะแนวทาง ให้โดยยึดหลักการทำงานร่วมกัน (work with) มากกว่าการทำให้ (work for) เพราะการทำเช่นนั้น ไม่ อาจบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์ได้ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และสุรางค์รัตน์ อรรถศาสตร์ศรี , 2524: 8)

2) วัตถุประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์ โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของการสังคม สงเคราะห์อาจประมวลได้โดยสังเขป (วิไลวัจน์ กฤษณะภุมิตี, 2529: 10) ดังนี้

(1) การแก้ปัญหา (Problem Solving) การบรรเทาปัญหา (relief) นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม และมีความรู้ความสามารถที่จะนำทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคม เช่น วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ ความคิด ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวบุคคล กลุ่มชน และชุมชนเข้ามาช่วยแก้ไขและบรรเทาปัญหาให้เบาบางหรือหมดสิ้นไป

(2) การป้องกัน (Prevention) นักสังคมสงเคราะห์จะต้องปฏิบัติจัดทำเพื่อป้องกันปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะบังเกิดขึ้นไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์จิตใจและ สุขภาพร่างกาย โดยการกระทำร่วมกับผู้ขอรับการสงเคราะห์ (Work with Client)

(3) การบำบัดรักษา หรือการบริการ (Treatment or Service) รวมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพหรือสิ่งบกพร่องต่าง ๆ (Rehabilitation or Restoration) ของผู้มีปัญหาให้ดีขึ้น

(4) การส่งเสริมหรือการพัฒนา (Promotion or Development) จัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสังคมสงเคราะห์เพราะการพัฒนาคนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาหลายทศวรรษ กล่าวคือเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้วก็ย่อมไปพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคนอื่น ๆ ต่อไปอีกโดยไม่รู้จักจบสิ้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นโดยเสมอซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่และความสำคัญระหว่างบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อเหตุการณ์ด้วย

3. ค่านิยมในงานสังคมสงเคราะห์ ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลเห็นว่าเป็นสิ่งดีมีคุณค่า น่ากระทำ น่ายกย่อง น่าเป็นเจ้าของ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งถูกต้องเหมาะสม ค่านิยมในงานสังคมสงเคราะห์มี 11 ประการ (ไวโลว์จส์ กฤษณะภักดี, 2529: 28) ดังนี้

(1) มนุษย์ย่อมมีเกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อยู่ในตัวเองซึ่งจัดว่าเป็นค่านิยมอันสูงสุดของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ดีกินดีตลอดจนความสมบูรณ์พูนสุขของกลุ่ม

(2) ความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาการของบุคคลกับของสังคม ย่อมเกี่ยวพันกับความมั่นคงปลอดภัยของบุคคลและสังคม

(3) มนุษย์ย่อมมีความสามารถทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ซึ่งจะแตกต่างกันตามกรรมพันธุ์สิ่งแวดล้อม และโอกาสที่เขาจะแสดงออกมา ฉะนั้นไม่ว่าเขาจะเป็นคนอย่างไร เช่น พิการทุพพลภาพ ยากจน หรือร่ำรวย หรือมีพฤติกรรมไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมก็ตาม บุคคลนั้นก็ยังมีความสามารถในตัวเอง และสามารถในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้

(4) มนุษย์ย่อมมีแรงกระตุ้นภายในตนเอง ซึ่งจะทำให้เขาตระหนักถึงความสามารถของเขาเอง

(5) มนุษย์ย่อมมีสิทธิในการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดการตระหนักถึงความสามารถของตนเอง

(6) มนุษย์ย่อมมีความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์และสังคม รวมทั้งมีความต้องการโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตนเอง ให้ประสบความสำเร็จแห่งชีวิตและความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ ให้ได้รับการตอบสนองต่อด้วยความพึงพอใจ และความมั่นคงปลอดภัย นอกจากนี้บุคคลยังมีความต้องการสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่จะช่วยให้แต่ละคนพัฒนาตนเอง และบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความพึงพอใจในความต้องการเบื้องต้นที่จำเป็นต่อชีวิต โดยปราศจากการขัดขวางใด ๆ

(7) การกระทำหน้าที่ทางสังคมของบุคคล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการที่บุคคลต้องการดิ้นรนเพื่อให้ประสบความสำเร็จแห่งตน

(8) สิ่งที่สังคมควรคำนึงถึงเบื้องต้น คือ บุคคลแต่ละคนซึ่งสังคมย่อมมีความผูกพันในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับความพึงพอใจในตนเอง

(9) บริการสังคมต่าง ๆ ย่อมจะช่วยเหลือเพิ่มพูนการกระทำหน้าที่ทางสังคมของบุคคล ทั้งนอกระบบการทางสังคมต่าง ๆ ต้องสนับสนุนความสามารถของบุคคล เพื่อให้เขาประสบความสำเร็จแห่งตนเอง

(10) สังคมย่อมมีสิทธิในการช่วยเหลือเพิ่มพูนให้สมาชิกสังคมแต่ละคนมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่ชุมชน

(11) ครอบครัวจัดว่าเป็นหน่วยสังคมขั้นต้นที่สำคัญของมนุษย์

4. วิธีการสังคมสงเคราะห์ วิลโลว์จิส กฤษณะภูติ (2529: 26) แบ่งวิธีการสังคมสงเคราะห์ออกเป็น 5 วิธี ดังนี้

(1) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) เป็นการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนและมาขอรับการสงเคราะห์ (Client) เป็นรายบุคคล หรือรายกรณี (Case) นักสังคมสงเคราะห์ต้องทำงานร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ จิตใจ ปัญหาครอบครัวและอื่น ๆ โดยช่วยกระตุ้น และช่วยสร้างพลังความเข้มแข็ง (Ego Strength) ให้แก่ผู้รับบริการ (Client) ร่วมกันวางแผน และแก้ไขสถานการณ์ที่กีดกัน นอกจากนี้ยังร่วมกันส่งเสริม ปองกัน และพัฒนาตัวเองด้วย

(2) การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Social Group Work) เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์และใช้อิทธิพล กลไกของกลุ่มเข้าช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มนั้น ๆ เช่น จัดกลุ่มเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพพัฒนาด้านพฤติกรรม ด้านสังคมอารมณ์จิตใจ ตลอดจนการจัดกลุ่ม เพื่อแสวงหาความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวการปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองอื่น ๆ นอกจากนี้นักสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนยังช่วยให้กลุ่ม ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม ทั้งเป็นการป้องกันปัญหาทางสังคมอีกด้วย

(3) การจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนาชุมชน (Community Organization and Community Development) เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์อย่างหนึ่งที่เกิดจากความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการด้านสวัสดิการสังคม โดยที่นักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหา และสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาในชุมชน และร่วมแรงร่วมใจกันวางแผนป้องกัน และแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งพยายามสร้างทรัพยากรขึ้นในชุมชน หรือจัดหาทรัพยากรนอกชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ชุมชนนั้นสามารถป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนช่วยพัฒนาและช่วยเหลือตนเองได้

(4) การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research) เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ที่เน้นการศึกษาวิจัยถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ มูลเหตุแห่งปัญหา กลไกที่ป้องกันแก้ไขปัญหานั้น นอกจากนี้การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ยังมีความหมายถึง วิธีการสำรวจวิเคราะห์วิจัยบริการของหน่วยงานต่าง ๆ ทางสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยนั้นมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และจัดบริการเพื่อสนองความต้องการของบุคคล กลุ่มคน และชุมชน

(5) การบริหารงานสวัสดิการสังคม (Social Welfare Administration) บางทีก็เรียกว่าการบริหารงานสังคมสงเคราะห์ (Social Work Administration) เป็นวิธีการหนึ่งของการสังคมสงเคราะห์ที่มุ่งบริหารงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดที่จะทำได้ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการวางโครงการ แผนงาน การวางนโยบายและการรับบุคคลเข้าทำงาน ให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ตลอดจนการฝึกอบรมให้ผู้ที่ให้บริการสังคมให้มีทัศนคติที่ดีและมีทักษะในการทำงานสังคมสงเคราะห์ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนักสังคมสงเคราะห์ควรใช้การสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน (Integrated Method) ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์หลากหลาย ผสมผสานกันแล้วแต่กรณีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน และสังคม

5. กระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และสุรางค์รัตน์ อรรถศาสตร์ศรี (2524: 10) ได้แบ่งกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การแสวงหาข้อเท็จจริง ได้แก่ การศึกษาเรื่องราวของปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้รายละเอียดมากที่สุดเท่าที่จะทำได้วิธีการหาข้อเท็จจริงที่นิยม ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การเยี่ยมบ้าน และการศึกษาจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ

(2) การวินิจฉัยปัญหา ได้แก่ การนำเอาข้อเท็จจริงที่ได้วิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา

(3) การวางแผนดำเนินงาน ได้แก่ การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยมีการพิจารณาร่วมกันระหว่างนักสังคมสงเคราะห์และผู้รับบริการ

(4) การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ ความพยายามที่จะจัดทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ สำหรับผู้รับบริการ

(5) การติดตามและประเมินผล เป็นการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อพิจารณาถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนศึกษาถึงผลการดำเนินงานที่ได้กระทำไป

6. หลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ วิไลวัจน์ กฤษณะภู่ติ (2529: 40) กล่าวถึงหลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ไว้ ดังนี้

(1) หลักการยอมรับ (Principle of Acceptance) นักสังคมสงเคราะห์จะต้องยอมรับว่าผู้มาขอรับการสงเคราะห์เป็นบุคคลหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าและอยู่ในสถานการณ์กตัญญู จึงควรเข้าใจความหมายและสาเหตุของพฤติกรรมของเขาในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้มาขอรับการสงเคราะห์ไม่ควรตำหนิติเตียนเขา ควรให้ความมั่นใจ ความอบอุ่นใจแก่เขาและช่วยแก้ไขเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเขาให้ดีขึ้น และความสัมพันธ์ควรเป็นแบบวิชาชีพ (Professional) คือ มีความยุติธรรม และกระทำในนามหน่วยงานนั้น ๆ ไม่ใช่กระทำในนามของตนเอง การยอมรับเป็นการยอมรับในความเป็นมนุษย์ ถึงแม้เขาจะเป็นคนยากจน พิกลพิการ หมดหวั่ง ท้อแท้ในชีวิตเขาก็ยังมีคุณค่า ศักดิ์ศรีมีความต้องการและมีความสามารถในตนเองยอมรับในความรู้สึกและทำที่ที่เขาแสดงออกยอมรับใสสภาพที่เขาเป็นอยู่แต่ไม่ได้หมายความว่ายอมรับในพฤติกรรมที่ผิดระเบียบของเขา

(2) หลักการติดต่อสื่อสาร (Principle of Communication) ในการติดต่อสื่อสารระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้ขอรับการสงเคราะห์ ไม่ว่าจะการติดต่อกันโดยทางวาจา เช่น การแสดงท่าทีสีหน้าก็ดี ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้มีความจริงใจ เช่น พูดจริง ทำจริง มีศิลปะในการพูด คือเมื่อพูดแล้วทำให้ผู้ขอรับการสงเคราะห์สบายใจ มีกำลังใจในการต่อสู้ปัญหา และในการแก้ไขปัญหาใด ๆ ขณะเดียวกันนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เช่น ในขณะที่ผู้มาขอรับการสงเคราะห์เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ตนฟังก็ไม่ควรขัดจังหวะเพราะจะทำให้เขาท้อแท้ได้ การแสดงท่าทีสีหน้าของนักสังคมสงเคราะห์ที่ดีต้องแสดงออกในทางเป็นมิตร ไม่ใช่แสดงสีหน้าดูถูกดูแคลน

(3) หลักของปัจเจกชน (Principle of Individualization) นักสังคมสงเคราะห์ควรเข้าใจพฤติกรรมของผู้มาขอรับการสงเคราะห์แต่ละราย เช่น ต้องเข้าใจว่าเขามีอะไรพิเศษกว่าคนอื่น ๆ และเขาควรได้รับการช่วยเหลืออย่างไร เพราะบุคคลแต่ละรายย่อมมีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของตน เช่น ด้านชีวภาพ อารมณ์จิตใจและด้านสังคม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องพิจารณาว่า ในสถานการณ์ที่ผู้มาขอรับการสงเคราะห์ในขณะนี้ว่าอะไรคือ ปัญหาเกี่ยวกับบทบาททางสังคม และแบบการปรับตัวของเขา อะไรคือความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของเขา และจะกระตุ้นให้เขามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของเขาอย่างไรซึ่งทั้งหมดจะต้องพิจารณาเป็นบุคคลแต่ละราย เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน

(4) หลักในการมีส่วนร่วม (Principle of Participation) ในการช่วยผู้มาขอรับการสงเคราะห์แก้ปัญหาต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์ควรยึดหลักที่จะให้ผู้มาขอรับการสงเคราะห์มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ นั้นตั้งแต่การมองปัญหาร่วมกันการเข้าไปปัญหาด้วยกัน ตลอดจนการแก้ปัญหาก็ต้องร่วมมือกัน และร่วมกันแก้ปัญหานั้น ๆ ระหว่างผู้มาขอรับการสงเคราะห์ไม่ใช่ นักสังคมสงเคราะห์ต้องแก้ปัญหาให้หรือกระทำให้ผู้มาขอรับการสงเคราะห์เพียงฝ่ายเดียว เกี่ยวกับการตัดสินใจใด ๆ นั้น ควรเป็นหน้าที่ของผู้มารับการสงเคราะห์ที่มีการตัดสินใจด้วยตัวเอง (Self-determination) ว่าเขาควรมีทางเลือกอย่างไรจะแก้ปัญหานั้น ๆ

(5) หลักในการรักษาความลับ (Principle of Confidentiality) การรักษาความลับเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้มาขอรับการสงเคราะห์ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก และถือว่าเป็นจรรยาบรรณข้อหนึ่งของนักสังคมสงเคราะห์แต่จะเปิดเผยได้ในกรณีพิเศษ เช่น เพื่อศึกษาเฉพาะกรณีเพื่อการประชุมปรึกษาหารือ การส่งเรื่องราวไปปรึกษาหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับการสงเคราะห์ ก็ควรจะได้รับอนุญาตจากเขาก่อนถึงจะเปิดเผยได้

(6) หลักในการตระหนักรู้ตนเอง (Principle of Self-awareness) ในการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ควรมีความเข้าใจในตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์จิตใจของตนเองไว้ได้และต้องตระหนักรู้ตนเองว่า ตนคือใครกำลังทำอะไรอยู่ การปฏิบัติงานต้องยึดมั่นในหลักการต่าง ๆ และสามารถจะนำหลักการและทฤษฎีนั้นมาใช้เหมาะสม ในแต่ละกรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์ซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในสถานการณ์กดดัน นักสังคมสงเคราะห์ควรจะเข้าใจและสามารถควบคุมจุดบอดส่วนบุคคลไว้ได้ เช่น เมื่อผู้ขอรับการสงเคราะห์แสดงท่าทางโกรธหรือทำที่ไม่พอใจ ก็ไม่ควรแสดงปฏิกิริยาตอบโต้เช่นกัน

(7) หลักการไม่ตัดสินความดีใจ (Principle of Non-judgmental attitude) นักสังคมสงเคราะห์ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง มาสู่ผู้ขอรับการสงเคราะห์นั้น จะต้องไม่อยู่ในฐานะ ไม่ตัดสินความดีใจ ๆ ว่าเป็นคนผิดหรือคนถูกเป็นคนแพ้อหรือเป็นคนชนะ นักสังคมสงเคราะห์ควรเป็นคนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มีปัญหา ไม่ตำหนิติเตียน หรือประณามว่าเป็นการกระทำที่ชั่วร้าย ในทางตรงกันข้ามนักสังคมสงเคราะห์ควรเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจเขาเป็นผู้ไม่มีอคติใด ๆ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ

วิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ คือ การจัดให้มีการดำเนินการสังคมสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับแนวคิด และหลักการสังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์รู้จักดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต ที่เรียกว่า อตถะ 3 ประการ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า และปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด ซึ่งอตถะ

3 ประการนี้ เป็นวิธีการสังคมนาสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับแนวคิด และหลักการสังคมนาสงเคราะห์ตามแนวพุทธในลักษณะ ดังนี้ (พระมหาเสรี พุทธรุกขิโต, 2552: ออนไลน์)

2.4.1 ในแง่ของความคิด

อรรถะ 3 ประการ เป็นวิธีการสังคมนาสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาคงชีวิต คือ

1) ทิฐฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล

2) สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมนามีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคมนา เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาคงส่วนสังคมนา

3) ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นวิธีการดับปัญหาคงอย่างสิ้นเชิง

วิธีการสงเคราะห์ตามหลักอรรถะ 3 ประการ มีดังนี้

ความต้องการของชีวิต	ปัญหาคงของชีวิต	วิธีการสงเคราะห์
1. ทางชีวิตวิทยา	ปัญหาคงส่วนบุคคล	ทิฐฐธัมมิกัตถะ
2. ทางด้านสังคมนา	ปัญหาคงส่วนสังคมนา	สัมปรายิกัตถะ
3. ทางด้านจิตใจ	ปัญหาคงส่วนจิตใจ	ปรมัตถะ

2.4.2 ในแง่ของหลักการ

อรรถะ 3 ประการ สอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์ชุมชนตามแนวพุทธ คือ อรรถะ 3 ประการ เป็นวิธีการสงเคราะห์ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล หรือแก้ไขปัญหาคงตามสาเหตุ เป็นวิธีการสงเคราะห์ทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคมนา จิตใจ อย่างสมดุลกัน และอรรถะ 3 ประการ เป็นวิธีสงเคราะห์ที่ทุกคนต้องลงมือปฏิบัติเอง เป็นวิธีการแก้ไขที่ค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม เป็นการขจัดปัญหาคงทั้ง 3 ด้าน โดยมุ่งให้ดับปัญหาคงได้ในที่สุด และเป็นประโยชน์แก่สังคมนาโดยรวม

2.4.3 ในแง่ของกระบวนการสงเคราะห์

อรรถะ 3 ประการ เป็นคำสอนหลักหรือเป็นวิธีการสงเคราะห์ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติตามคำสอนข้ออื่น ๆ ที่สนับสนุนการสงเคราะห์ตามหลักอรรถะ 3 ประการได้อย่างเป็นระบบ เช่น การสงเคราะห์ตามหลักทิฐฐธัมมิกัตถะ ข้อมูลฐานสัมปทาทย่อมนำไปสู่หลักอิทธิบาทสี่ เป็นต้น

ดังนั้น อรรถะ 3 ประการ จึงเป็นวิธีการสังคมนาสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเป็นการสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผลเป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาคงของชีวิต ในลักษณะดังต่อไปนี้

1) การแก้ไขปัญหาล้วนบุคคล เนื่องจากปัญหาล้วนบุคคลเป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่จำเป็นทางชีววิทยา บุคคลจะต้องแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นต่าง ๆ อย่างน้อยปัจจัยสี่ มาตอบสนองความต้องการ หรือการหาเลี้ยงชีพของตนและครอบครัวให้เพียงพอ การแก้ไขปัญหาล้วนบุคคลนี้จะต้องแก้ไขโดยปลูกฝังให้บุคคลทุกคนมีคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า “ทิวฐธัมมิกัตถะ หรือประโยชน์ในปัจจุบัน” 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหาทรัพย์) อารักขสัมปทา (การประหยัดและอดออม) กัลยาณมิตตตา (การรู้จักคบเพื่อนดี) และสมชีวิตา (การเลี้ยงชีพแต่พอดี) รวมถึง “หลักอิทธิบาท” 4 ประการ คือ ฉันทะ (ความพอใจในงานที่ตนเองทำ) วิริยะ (ความพากเพียรทำงาน) จิตตะ (เอาใจฝักใฝ่ในงานที่ทำ) และวิมังสา (หมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญ)

2) การแก้ไขปัญหาล้วนสังคม เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เพราะเกิดความขัดแย้ง ทะเลาะกัน ในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นต้น เป็นเรื่องค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคม อาจเนื่องมาจากกิเลสในใจนั่นเอง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาล้วนสังคมจะต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนในสังคม ให้มีคุณธรรมขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า” 4 ประการ คือ สัทธาสัมปทา (มีศรัทธาที่ถูกต้อง เช่น หลักกรรม ความดี ความชั่ว) สีลสัมปทา (มีศีลธรรม และเคารพกฎระเบียบของสังคม) จากสัมปทา (มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละช่วยเหลือกัน) และปัญญาสัมปทา (มีปัญญารู้เท่าทันสถานการณ์ เข้าใจความจริงของชีวิต)

3) การแก้ไขปัญหาล้วนจิตใจ เป็นปัญหาที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ ถ้าจิตใจถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นเดียวกัน เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าจิตใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า แก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตาม “หลักอริยมรรค” 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (คิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (พูดถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (กระทำถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพถูกต้อง) สัมมาวายามะ (พยายามถูกต้อง) สัมมาสติ (มีสติถูกต้อง) และสัมมสมาธิ (มีสมาธิถูกต้อง)

2.5 แนวคิดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสังคมดิจิทัล (Digital Society)

ประวัติศาสตร์การปฏิรูปประเทศไทย ในยุครัตนโกสินทร์ ประเทศไทยมีการปฏิรูปขนานใหญ่อย่างเป็นระบบเพียงครั้งเดียวในสมัยรัชกาลที่ 5 สืบเนื่องจากราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 สืบเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตท่ามกลางกระแสภัยคุกคามจากภายนอก อันได้แก่ การล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองรัชกาลจึงต้องทรงดำเนินการปฏิรูปปรับเปลี่ยนประเทศให้เกิดความทันสมัยและทัดเทียมนานาอารยประเทศ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศไทยต้องถูกยึดครองเป็นดินแดนอาณานิคม การดำเนินนโยบายดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 และได้รับการสานต่ออย่างเป็นรูปธรรม ในสมัย

รัชกาลที่ 5 ผ่านการปฏิรูประบบการปกครองและระบบราชการของไทยครั้งสำคัญ โดยเปลี่ยนจากเดิมที่เคยปกครองในรูปแบบอาณาจักรโบราณและนครรัฐ ซึ่งปราศจากศูนย์อำนาจที่ชัดเจนและขาดความเป็นเอกภาพ อันไม่ส่งเสริมต่อความมั่นคงของชาติให้เป็นการปกครองรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเป็น “รัฐชาติ” โดยการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางหรือเมืองหลวง เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพ เกิดความชัดเจน ส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดี

ขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในระยะ “เปลี่ยนผ่าน” วิฤตทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายต่อหลายครั้ง ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกในศตวรรษที่ 21 หากประเทศไทยไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ตลอดจนไม่ดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนประเทศผ่านการปฏิรูปและการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง ประเทศไทยอาจจะประสบกับสถานะเสื่อมถอยจากประเทศในโลกรุ่นที่สองในปัจจุบันเป็นประเทศในโลกรุ่นที่สามในอนาคตก็เป็นได้ แต่หากดำเนินการปฏิรูปสำเร็จจะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่ “ประเทศในโลกรุ่นที่หนึ่ง” อันเป็นดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานไว้ว่า “เราจำต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ เราต้องไม่ถอยหลังเป็นอันขาด แม้ว่าหยุดอยู่กับที่ก็ได้ เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง”

การเคลื่อนจากโลกในศตวรรษที่ 20 มาสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดชุดของโอกาส ภัยคุกคาม เงื่อนไขและข้อจำกัดชุดใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาชุดของขีดความสามารถชุดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงใน The Fourth Industrial Revolution นั้น Artificial Intelligence (AI) จะมาแทน Knowledge Worker ถ้าเราตามมันทัน เราจะทำงานร่วมกับมันได้ แต่ถ้าเราไม่ทันมัน AI จะทำงานแทนเรา เรากำลังอยู่ใน “The Age of Disruption” ดังนั้น ที่มีผู้กล่าวว่า “When Pattern are Broken, New Worlds Emerge” ดูเหมือนกำลังจะเกิดขึ้น ตอนนี้ โลกเหมือนอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน (Metamorphosis) เปรียบเปรยเหมือนกับเป็นตัวหนอน อยู่ดี ๆ ก็กลายเป็นดักแด้ ผู้คนอาจจะรู้สึกอึดอัด รู้สึกหวาดกลัวกับการเปลี่ยนผ่านไปสู่โลกใหม่ (เพราะไม่คุ้นเคยมาก่อน) แต่จะรู้สึกดีขึ้น ความเป็นปกติสุขเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ตอนที่เปลี่ยนผ่านจากดักแด้กลายเป็นผีเสื้อ มี 5 กระแสที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คน คือ

1) Globalization ที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการเคลื่อนไหลของทุน สินค้าและบริการ ผู้คนอย่างเสรี จนกลายเป็นโลกที่เชื่อมต่อกันอย่างสนิท (Connected World) เกิดการขับปรับเปลี่ยนจาก One Country, One Destiny เป็น One World, One Destiny

2) Digitization การติดต่อสื่อสารมีการเปลี่ยนรูปแบบจากการสื่อสารกับ Someone, Somewhere และ Sometime เป็น Anyone, Anywhere และ Anytime เรากำลังดำรงชีวิตอยู่ใน 2 อารยธรรมไปพร้อม ๆ กัน คืออารยธรรมในโลกจริง และอารยธรรมในโลกเสมือน ในโลกของดิจิทัล

ก่อให้เกิด Network Externalities ดังนั้น รูปแบบการเติบโตจะไม่เป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์เดิม ว่าด้วย Diminishing Return to Scale อีกต่อไป แต่รูปแบบการเติบโตจะเปลี่ยนไปเป็นแบบ Exponential Return to Scale มากขึ้น

3) Urbanization สัดส่วนของผู้คนในเมืองจะมีมากขึ้น โดยในปี 1995 โลกมีคนในเมืองเพียงร้อยละ 30 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 54 ในปี 2014 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 66 ในปี 2050 ดังนั้น วิถีชีวิต พฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจะเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จะเกิดประเด็นท้าทายชุดใหม่ครอบคลุมทั้งในมิติพลังงาน การคมนาคม การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย อาชญากรรม ยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งหากเตรียมการไว้ได้ไม่ดีพอ เมืองเหล่านี้จะกลายเป็น Mega-Slums แต่หากเตรียมการได้ดีพอ เมืองเหล่านี้จะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็น Smart Cities

4) Individualization ผู้คนในศตวรรษที่ 21 จะมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น มีความคิดความอ่านเป็นของตัวเองมากขึ้น ต้องการแสดงออกมากขึ้น ความเป็นปัจเจกจะเกิดขึ้นได้ 2 รูปแบบ คือ Collective Individuals และ Contra-Individuals รูปแบบแรกเป็นรูปแบบที่สร้างสรรค์ ที่ผู้คนอยากอยู่ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สังคม เกิดเป็นสังคมที่เข้มแข็ง แต่ในรูปแบบที่สอง เป็นรูปแบบที่ผู้คนต่างคนต่างอยู่ มองแต่ประโยชน์ส่วนตน เกิดสังคมที่เปราะบาง โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งจะมีอยู่สูง

5) Commonization ในโลกที่ยิ่งเชื่อมต่อกันมากขึ้นเท่าไร ผู้คนก็ยิ่งต้องพึ่งพิงอิงอาศัยกันมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ความเสี่ยงและภัยคุกคามมิได้ส่งผลกระทบต่อประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะ หากแต่ส่งผลกระทบต่อโลกโดยรวม เป็นปัญหาที่ทุกประเทศต้องเผชิญที่เรียกกันว่า “Global Commons” อาทิ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ โรคระบาด การก่อการร้าย ภาวะโลกร้อน เป็นต้น นั้นหมายความว่า จากนี้ไป เวลาสุขประชาคมโลกจะสุขด้วยกัน และเวลาทุกข์ประชาคมโลกก็จะทุกข์ด้วยกันด้วย

ทั้ง 5 กระแสดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ ดังนี้

- (1) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำรงอยู่
- (2) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำเนินธุรกิจ
- (3) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการทำงาน
- (4) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการเรียนรู้

ในอดีตจะพบว่าประเทศไทยมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจากการเป็นประเทศเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มาสู่เน้นอุตสาหกรรมเบาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (2504 - 2509) และพัฒนาสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510 - 2514) และฉบับที่ 3 (2515 - 2519) ที่เน้นอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จวบจนปัจจุบัน Thailand 3.0 เกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่กระแสโลกาภิวัตน์เปิดกว้าง มีการหลั่งไหลของทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศ ทำให้อุตสาหกรรมไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต

จากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า มาเป็นการส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก ค่านิยมชุดใหม่ไม่ว่าจะเป็นวัตถุนิยม ปัจเจกนิยม สุขนิยม และสากลนิยม ได้เข้ามาแทนที่ค่านิยมดั้งเดิมที่เน้นการเอื้อเพื่อแบ่งปัน ความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การมีครอบครัวที่อบอุ่น และท้องถิ่นนิยม อย่างน่าใจหาย อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ที่ร้อยละ 7-8 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการคาดหวังว่า ประเทศไทยจะก้าวสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เฉกเช่นเดียวกับประเทศเกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮังกอน และสิงคโปร์ ซึ่งดูเหมือนว่าทุกอย่างจะดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ในความเป็นจริง ประเทศไทยเป็นโมเดลการพัฒนาที่ค่อนข้าง “เปราะบาง” เป็นการเร่งการเจริญเติบโต เพื่อไล่กวาดให้ทันประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงใช้วิธีการแบบ “มั่งง่าย” ด้วยการพัฒนาบน “การปักชำ” จึงมีการเจริญเติบโตแบบบรากรแขนง เทคโนโลยีและทุนของต่างชาติที่นำเข้ามาไม่มีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างจริงจัง ขาดการสะสมทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์ ประเทศไทยจึงถูกมองเป็น “ประเทศที่ดูเหมือนทันสมัย แต่ไม่พัฒนา” การที่ไม่มีฐานรากที่แข็งแรงของตนเอง ไม่มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ พึ่งพิงกับโอกาสของการค้าและการลงทุนจากภายนอก แต่ละเลยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ในที่สุดประเทศไทยจึงต้องเผชิญกับวิกฤตต้มยำกุ้ง ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งหลังจากการเกิดวิกฤตแล้ว อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ตกลงมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 3-4 มาเกือบ 20 ปีจวบจนปัจจุบันนี้คือภาวะของการติดอยู่ใน “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” (Middle Income Trap) การติดอยู่ในกับดักประเทศรายได้ปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังติดอยู่ใน “Competitive Nutcracker” กล่าวคือ เราไม่สามารถที่จะขยับขึ้นไปแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่ขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ อาทิ อิตาลี ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้ ในขณะเดียวกัน เราก็ไม่สามารถขยับลงมาแข่งกับประเทศคู่แข่งที่ขับเคลื่อนด้วยการผลิตสินค้าต้นทุนต่ำ ด้วยแรงงานจำนวนมากและราคาถูก อย่างจีนหรือเวียดนามได้ เราติดอยู่ตรงกลาง ที่เรียกว่า “Stuck in the Middle” ในโลกของการแข่งขัน เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศนั้น จำเป็นจะต้องยกเครื่องกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเสียใหม่ เน้นการใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ แทนการเน้นทรัพยากรพื้นฐาน ที่นับวันจะหมดลงเรื่อยๆ เป็นการเติมเต็ม “ความได้เปรียบในเชิงเปรียบเทียบ” ที่มีอยู่ด้วย “ความได้เปรียบในการแข่งขัน” เพื่อ “สร้างมูลค่า” แทนที่จะเป็นแค่ “เพิ่มมูลค่า” ผลลัพธ์ที่ได้จากการขับเคลื่อนกลไกเศรษฐกิจชุดใหม่ จึงเป็นไปในลักษณะ “ทำน้อยได้มาก” ไม่ใช่ในลักษณะ “ทำมากได้น้อย” แบบเดิมอีกต่อไป

นอกเหนือจากการติดอยู่ในกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ประเทศไทยต้องเผชิญกับ “กับดักความเหลื่อมล้ำ” (Inequality Trap) กล่าวคือ ช่องว่างของรายได้และโอกาสของคนจนและคนรวยถ่างออกมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงเป็นอันดับ 2 ของทวีปเอเชีย หากพิจารณาสัดส่วนรายได้ของประชากรและการถือครองทรัพย์สิน ระหว่างปีพ.ศ. 2531-2550 สัดส่วนรายได้ของประชากรร้อยละ 20 ที่รวยที่สุด มีรายได้รวมกันประมาณร้อยละ 55 ของ

รายได้รวมทั้งประเทศ ในขณะที่กลุ่มที่จนที่สุดร้อยละ 20 มีรายได้รวมเพียงร้อยละ 4 ของรายได้รวมทั้งประเทศเท่านั้น โดยสัดส่วนรายได้ดังกล่าวไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในระยะเวลา กว่า 20 ปีที่ผ่านมา และ ข้อมูลการถือครองทรัพย์สินครัวเรือน แสดงว่า ในปีพ.ศ. 2549 กลุ่ม ประชากรที่รวยที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศ มีทรัพย์สินประมาณ 70 เท่าของกลุ่มที่จนที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศ นอกเหนือจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางและกับดักความเหลื่อมล้ำ อีกหนึ่งกับ ดักที่ประเทศไทยเผชิญคือ “กับดักความไม่สมดุล” (Imbalance Trap) โดยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่ละเลยการรักษาสิ่งแวดล้อม การสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุข และ การยกระดับศักยภาพและภูมิปัญญามนุษย์ จนส่งผลกระทบต่อเชิงลบในมิติต่างๆ มากมาย ทั้ง 3 กับดัก จึงเป็น สาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถสร้างความมั่งคั่ง มีความมั่งคั่งในแนวทางที่ยั่งยืนได้มากกว่านี้

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า รัฐบาลไทยกำลังขับเคลื่อนประเทศไทยให้เข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) ซึ่งเป็นยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญ ที่ทำให้การดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สร้างความท้าทายให้กับคนในสังคมทุกช่วงวัย โดยสังคมดิจิทัล เป็นสังคมที่ทำให้มนุษย์เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยง และผสานกันด้วย เทคโนโลยีสารสนเทศ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ดังนั้น การนำพาประเทศไทยให้หลุด พ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำ และกับดักความไม่สมดุล พร้อมกับ เปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกรุ่นหนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลกยุค การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (The Fourth Industrial Revolution) อย่างเป็นทางการ จึงต้องมีการ ปรับปรุงเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับ ประชาคมโลก ตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสิ่งที่คนไทยคาดว่าจะได้รับจากยุคสังคม ดิจิทัล (Digital Society) คือ

- 1) อยู่ใน “สังคมที่มีความหวัง (Hope) เป็นสังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) เป็นสังคมที่มีความพอเพียง โดยมีคนชนชั้นกลางเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ เกิดความเท่าเทียมในสังคม ความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับต่ำ มีสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ดี
- 2) เป็นคนไทยที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพดีและได้รับสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสมตลอดทุกช่วงชีวิต เป็นคนทันสมัย ทันเทคโนโลยีสามารถอยู่บนเวทีโลกได้อย่างภาคภูมิใจ และสามารถมีส่วนร่วมกับนานาชาติเพื่อทำให้โลกดีขึ้น นำอยู่ขึ้น
- 3) เป็นเกษตรกรที่หลุดพ้นจากกับดักความยากจน โดยผันตัวเองจากเกษตรกรผู้ผลิตมาเป็น ผู้ประกอบการทางเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farmers) มีการบริหารจัดการที่ดี มีต้นทุนการผลิต สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตรจากการแปรรูป

4) เป็น SME ที่สามารถสร้างหรือใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างมูลค่าในสินค้าและบริการ มีความสามารถทางการค้าขาย สามารถเข้าถึงตลาดในประเทศ ตลาดอาเซียน และตลาดโลกทำให้มีรายได้สูงขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีอนาคตที่สดใส

5) เกิดการกระจายความเจริญทั่วประเทศ เศรษฐกิจขยายตัว สามารถทำงานในถิ่นฐานบ้านเกิดได้โดยไม่ต้องเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯหรือเมืองใหญ่ เนื่องจากมีช่องทางโอกาสและงานที่ดีกระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาเป็นแบบจำลองที่ได้เน้นนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำรัสหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ไว้ความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกฐานะทางเศรษฐกิจขั้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ได้ ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด” ซึ่งการพัฒนาที่สมดุลใน 4 มิติ อันประกอบด้วย

- (1) ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth)
- (2) ความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings)
- (3) การรักษาสีงแวดล้อม (Environmental Wellness)
- (4) การยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom)

การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แนวคิดที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้และนวัตกรรม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) นั้นประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูปและปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบขนานใหญ่ เพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเหมาะสมกับภูมิทัศน์ใหม่ของโลก

ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาในช่วง 5 ปีตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2569) ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูปเพื่อแก้ปัญหารากฐานสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่สั่งสมมานาน ในขณะเดียวกัน ก็ต้องดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศให้เกิดผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่ การเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) ควรประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เป็นการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ ควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้และความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งช่วยพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

2) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดำเนินการยกระดับคุณภาพบริการทางสังคมให้ทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยมุ่งเน้นในเรื่องการเพิ่มทักษะแรงงานและการใช้นโยบายแรงงานที่สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและเสริมสร้างรายได้ให้สูงขึ้น และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้และให้ความช่วยเหลือที่เชื่อมโยงการเพิ่มผลิตภาพสำหรับประชากรกลุ่มร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด

3) การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากประเทศไทยมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งฐานเศรษฐกิจภายในประเทศขยายตัวช้า จึงต้องมีการฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยการเร่งการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ตามแผนที่วางไว้และสร้างบรรยากาศการลงทุนที่จูงใจให้ภาคเอกชนขยายการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งของแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ และสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจรายสาขา

4) การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน ลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมากขึ้น เร่งเตรียมความพร้อมในลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ

5) การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน ให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติของผู้มีความเห็นต่างทางความคิดและอุดมการณ์ บนพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการเตรียมการรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

6) การบริหารจัดการในภาครัฐการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย เป็นการปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังเพื่อให้เป็นปัจจัย

สนับสนุนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศในทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จ โดยต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนา ธรรมชาติในภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านระบบการบริหารงานและบุคลากรในด้านการบริหารจัดการภาครัฐให้โปร่งใส มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ ตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วม

7) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ มุ่งเน้นการขยายขีดความสามารถและพัฒนาคุณภาพการให้บริการ เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจหลัก และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและอาเซียนอย่างเป็นระบบ โดยมีโครงข่ายเชื่อมโยงภายในประเทศที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่าง ๆ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ

8) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีวิจัยและนวัตกรรม ต้องมีการปรับรูปแบบการดำเนินงานให้มุ่งเน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ประเทศไทยไม่ตกอยู่ในสถานะผู้ซื้อและผู้รับถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศเท่านั้น แต่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ผลงานวิจัยและพัฒนา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์อย่างเข้มข้น ทั้งในภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคประชาสังคม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานะแวดล้อมหรือปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวย เพื่อช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่เป้าหมาย

9) การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ มุ่งเน้นการพัฒนาและเร่งดำเนินการในประเด็นท้าทาย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่ที่สร้างรายได้สำหรับประชาชนในภาค การพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้รองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างมีสมดุล และการบริหารจัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนให้เจริญเติบโตและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคและเมืองให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อกระจายความเจริญและโอกาสทางเศรษฐกิจ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และพัฒนาชีวิตของคนในชุมชน

10) ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา มุ่งเน้นการผลักดันให้ความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบและในเชิงสถาบันให้มีความคืบหน้ามีความชัดเจนในระดับปฏิบัติการและในแต่ละจุดพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพที่จะต้องดำเนินการให้คืบหน้าตามแผนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ทั้งเครือข่ายภายในประเทศและการต่อเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้านและการเตรียมความพร้อมให้ประเทศไทยเป็นประตูไปสู่ภาคตะวันตกและตะวันออก ความเชื่อมโยงที่สมบูรณ์และการลงทุนของไทยในภูมิภาค จะส่งผลให้ประเทศไทยสามารถใช้จุดเด่นในเรื่องที่ตั้งเชิงภูมิศาสตร์ให้เกิดผลเต็มที่ในการที่จะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาค

โดยสรุปแล้วสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ยุทธศาสตร์สังคมดิจิทัล (Digital Society) ประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือ และความมุ่งมั่นของคนไทยทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และให้ความสำคัญกับปัจจัยด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย ปัจจัยด้านการพัฒนามนุษย์ สถาบันศึกษาและสถาบันวิจัยต่างๆ ในประเทศเพื่อร่วมขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน รองรับด้วยโครงสร้างด้านการสื่อสารและโทรคมนาคมที่มีคุณภาพ มีอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุมประชากรมากที่สุด หากประเทศไทยสามารถขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวไปได้จริง จะทำให้ภาพรวมเศรษฐกิจไทยหลุดพ้นจากกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และสามารถลดการพึ่งพาต่างชาติ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำสถานะทางสังคมต่าง ๆ เป็นการสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

2.6 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2561

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายที่ถูกตราขึ้นเพื่อใช้กำหนดอำนาจหน้าที่และข้อปฏิบัติของคณะสงฆ์ ไว้โดยชัดเจนมี ดังนี้

1) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (ด้านปกครอง) กล่าวคือ คณะสงฆ์และรัฐต้องช่วยกันทำให้เกิดความสามัคคีความงดงามในสังฆะ และการปกครองของคณะสงฆ์ต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมาย 2 ประการ คือ เป้าหมายระดับปัจเจกบุคคลคือคณะสงฆ์และเป้าหมายระดับสังคมส่วนรวมเพื่อประโยชน์สาธารณะ

2) การศาสนศึกษา กล่าวคือ รัฐและคณะสงฆ์ต้องสนับสนุน และส่งเสริมให้พระสงฆ์ตลอดพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน (1) ปรียัติ หมายถึง ศึกษาเล่าเรียนตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ประกอบไปด้วยพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ให้รู้และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งในคณะสงฆ์ปัจจุบันก็แบ่งหลักสูตรการเรียนปรียัติออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน ประเภทแรกเป็นปรียัติธรรมแผนกสามัญ มีตั้งแต่ระดับมัธยม - ปริญญาเอก ประเภทที่สอง เป็นปรียัติธรรมแผนกนักธรรมบาลี แบ่งออกเป็น 2 แผนกคือแผนกนักธรรมมีตั้งแต่ระดับนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนแผนกบาลี ตั้งแต่ระดับเปรียญธรรม 1-9 ซึ่งได้รับงบประมาณจากรัฐบาล โดยเฉพาะมหาเถรสังฆทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แต่ละแห่งได้รับงบประมาณจากรัฐปีละเป็นพันล้าน (2) ปฏิบัติ หมายถึง การนำหลักการที่ได้ศึกษาจากปรียัติที่ได้เล่า

เรียนศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วก็นำมาสู่การประพฤติและปฏิบัติจริง และตามพระราชบัญญัติ มาตรานี้ทำให้เกิดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ และในแต่ละจังหวัดก็มีสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดหลายแห่งด้วยกัน และ(3) ปฏิเวธ หมายถึง การเข้าถึงหรือบรรลุธรรมรู้แจ้ง เห็นจริง เมื่อเราได้ปฏิบัติด้วยความเพียรแล้วเราก็สามารถเข้าถึงธรรมหรือถ้าในระดับปุถุชนคือน้อม นำหลักธรรมมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตแล้วก็จะทำให้ชีวิตของเรานั้นตั้งงามไปด้วยนั่นเอง

3) การศึกษาสงเคราะห์ กล่าวคือ คณะสงฆ์จัดให้มีการ ศึกษาสงเคราะห์ให้กับกลุ่มเด็กผู้ยากไร้ หรือด้อยโอกาส ในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดเจนนี้ออนเขาบดรอยก็จะมีพระอาสาขึ้นไปสอนหนังสือ หรือที่ เป็นมรรคเป็นผลที่สุดคือการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนาที่มีอยู่เกือบทุกจังหวัด เช่น โรงเรียนวินิตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์ ฯ จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นหนึ่งในโรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนา ที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์การทำหน้าที่เผยแผ่ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งในทุกจังหวัดทุกอำเภอทุกตำบลก็จะมีที่ตั้งพระนักเผยแผ่ในแต่ละ พื้นที่ทั่วประเทศ ไม่เพียงแต่ในประเทศเท่านั้น ยังมีการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั่วโลก โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้คนในสังคมยุโรปหรืออเมริกามีความสนใจในพระพุทธศาสนาเป็นอย่าง ยิ่งคณะสงฆ์ไทยก็ส่งพระธรรมทูตในทุกพื้นที่ในต่างประเทศที่ต้องการพระสงฆ์ไปทำหน้าที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนา และการทำงานของพระธรรมทูตในต่างประเทศนั้นก็อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงาน กำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

5) การสาธารณูปการ กล่าวคือ การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุด โทรมให้คงสภาพไว้ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำ วัดให้สะอาด รมรื่น สะดวกสบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบาย ตาแก่ผู้พบเห็นด้วย

6) การสาธารณสงเคราะห์ กล่าวคือ คณะสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือและพัฒนาสังคม หรือเป็นการ จัดสร้างเพื่อประโยชน์อันก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การ สร้างศาลา การสร้างอาคารเรียน การสร้างสถานitäรรวจ ซึ่งในสังคมไทยจะเห็นเป็นประจำที่พระหรือ วัดเป็นผู้สร้างโรงพยาบาล หรืออาคารผู้ช่วยบ้าง สร้างโรงเรียนบ้าง เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการ จัดหาสิ่งของ หรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สำหรับสถานศึกษา หรือสถานที่อื่นใดที่เป็นของสาธารณะ

ดังนั้นจะเห็นว่าตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและพัฒนาในด้านจิตใจควบคู่กันไปอย่างเห็น เป็นรูปธรรมชัดเจน เพราะภาระที่กฎหมายฉบับนี้ได้กล่าวถึงคือรักษาความเรียบร้อยดีงาม รักษาหลัก พระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การสาธารณสุข และการสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะ และมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระภิกษุ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ภาระทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงกำหนดไว้ แต่เมื่อรัฐได้มีกฎหมายมาเกื้อหนุน ส่งเสริม สนับสนุน พร้อมรองรับเจตนารมณ์ของพระศาสนา ย่อมส่งผลให้การขับเคลื่อนภาระงานในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาย่อมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเหมือนเป็นการร่วมมือกันพัฒนาประเทศชาติระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรได้อย่างงดงาม ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่กล่าวไปนั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐเป็นผู้ที่ส่งเสริม สนับสนุน อุปถัมภ์พร้อมให้ความร่วมมือกับพระศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสมุห์จรัญ จารุธมโม (จารุเจริญวงษ์) (2555) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษาพบว่าประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($x = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด ($x = 3.75$) คือ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($x = 3.51$) คือ ด้านการพัฒนาจิตใจ และปัญหาส่วนใหญ่ของวัดในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คือ ปัญหา นโยบายการทำงานขาดแผนงาน การจัดการที่ไม่เหมาะสมกับงานและการกระจายงาน การอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง 3 ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้แก่ชุมชนและการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ขาดกำลังทุนสนับสนุน ขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำ ขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันและงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงาน และบุคลากรที่รองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

พระมหากิตติ สุจิตโต (สร้อยมาลา) (2556) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม

2) เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน ในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขามโดยรวม มากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 67.54 มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองของพระสงฆ์ ประชาชนฯ มากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 60.21 มีทัศนะต่อการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขามจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง (2556) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม ได้แนวคิดการพัฒนาชุมชนมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ และมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทั้งการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านการศึกษา โดยผ่านโครงการและกิจกรรม ผลการพัฒนาพบว่า ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเพณี และวัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

พระมหาอนุชา สิริวิณโณ (พละกุล) (2556) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพปฐมนารามตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาวัดเทพปฐมนาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่นและเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทด้านการพัฒนาในท้องถิ่นเสมอมา ด้วยการปรับใช้ภาระหน้าที่ทั้ง 6 ด้าน ซึ่งได้แก่ (1) การปกครอง พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสยังคงทำหน้าที่ดูแลกิจการในวัดเป็นสำคัญ (2) การศาสนศึกษา ให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรในวัด (3) การเผยแผ่ ต้อนรับนโยบายของมหาเถรสมาคมทั้งของรัฐและท้องถิ่น (4) การสาธารณูปการ ดำเนินการก่อสร้างศาสนสถานให้เพียงพอต่อพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป (5) การศึกษา สงเคราะห์ พระสงฆ์ที่มีศักยภาพด้านสอนหลักธรรมมีบทบาทในการสอนจริยธรรมในสถานศึกษา และ (6) การสาธารณสงเคราะห์มีส่วนร่วมก่อสร้างสาธารณประโยชน์ที่สำคัญในชุมชน โดยจะดำเนินการเอง ในรูปแบบของโครงการส่งเสริมชุมชน มีทั้งมุ่งพัฒนารายได้ พัฒนาจริยธรรม

และพัฒนาการศึกษา แต่หากเป็นพระสงฆ์ที่ไม่ใช่พระนักพัฒนา ก็จะดำเนินไปตามบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่ บางรูปอยู่ในฐานะผู้ส่งเสริมบทบาท บางรูปอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติการ

องค์ประกอบที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น มีผลมาจากพุทธดำรัสพระธรรมวินัย และวัดที่มีลักษณะเกื้อกูลสงเคราะห์พุทธศาสนิกชนในระบบความสัมพันธ์ ผนวกกับกฎระเบียบทางคณะสงฆ์ที่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ควบคุมดูแล ทั้งผู้ได้ปกครองและประชาชนตามความสามารถ แต่บทบาทที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชุมชนมักมาจากความมุ่งมั่นเสียสละเฉพาะตัวของพระสงฆ์แต่ละรูป โดยมีภูมิแรงผลักดันมาจากสภาพปัญหาในชุมชนที่บางครั้งหน่วยงานท้องถิ่นก็ตอบสนองต่อรูปแบบการปฏิบัติของพระสงฆ์ สำหรับปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่นและแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาหลักคือ ระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนภาระงาน ทั้งความสัมพันธ์ของพระสงฆ์แต่ละระดับ และความสัมพันธ์กับประชาชนในแต่ละสถานะตำแหน่ง ทั้งนี้พระสงฆ์ระดับผู้ปกครองขาดการกำกับดูแลบริหารสั่งการและติดตามประเมินผล ผนวกกับขาดการกำหนดนโยบายเชิงพัฒนาอย่างสอดคล้องกับนโยบายท้องถิ่น แม้กระทั่งพระสงฆ์ก็ยังขาดทักษะเชิงลึกทั้งด้านหลักธรรม และศาสตร์สมัยใหม่ในการทำงานการพัฒนาหลาย ๆ รูปแบบ

พระมหาพรหม สุธรรมาภรณ์ (สันลอล) (2557) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและกระบวนการในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย 2) ศึกษากระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย และ 3) เสนอแนวทางกระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการทำงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เกิดจากแรงจูงใจภายใน คือ ความมีจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงกระทำต่อชน ด้วยความที่เคยผ่านการปฏิบัติธรรมมา จึงเกิดเมตตาธรรมและความมั่นคงในอุดมการณ์ที่จะทำงานเพื่อชุมชน แรงจูงใจภายนอกเกิดจากการได้รู้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากต่าง ๆ ของชาวบ้าน จึงต้องการที่จะช่วยเหลือและถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ แนวคิดในการพัฒนาชุมชนจะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่แต่ละรูปทำ ประกอบกับพระสงฆ์ต้องการช่วยเหลือต่อชุมชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นผู้ให้สติปัญญากับชาวบ้าน ดึงคนเข้าหาศาสนา แก้ปัญหาด้วยหลักพุทธธรรม ทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

กิจกรรมงานพัฒนาของพระสงฆ์ในระยะเริ่มแรกเน้นสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต่อมาเน้นพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้พยายามแก้ไข้ปัญหาใหม่ ๆ ของชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาและความจำเป็นของแต่ละชุมชน รวมทั้งความถนัดและความสนใจของพระสงฆ์แต่ละรูป ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาจะมีกิจกรรมที่โดดเด่นแตกต่างกันไป กิจกรรมที่จะดำเนินการต่อได้อย่างยั่งยืน

มักจะเป็นกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้านและมีความสุจริต ยุติธรรม หากมีการทุจริตก็จะเกิดความเคลือบแคลงสงสัยและหากกลุ่มไม่เข้มแข็งพอก็อาจจะล้มเหลวได้ ดังนั้นการบริหารงานอย่างโปร่งใส และการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับชาวบ้านหรือสมาชิกกลุ่มจึงมีความสำคัญมาก

กระบวนการในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์แต่ละรูปมีทั้งความเหมือนและความต่างกัน ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่พัฒนา ปัญหาของชุมชน ความถนัด ความสนใจ และประสบการณ์การทำงานของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ โดยกระบวนการที่คล้ายคลึงกันก็คือ การรู้เห็นปัญหาของชุมชน มีความต้องการที่จะช่วยเหลือชุมชน ประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงให้เห็นถึงปัญหา สร้างความศรัทธาให้เกิดกับชาวบ้าน ทำงานช่วยเหลือด้วยความบริสุทธิ์ใจและเสียสละ โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน คอยเป็นที่ปรึกษาให้ใช้หลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานในการพัฒนา และใช้กระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยพัฒนาทั้งวัตถุและจิตใจไปพร้อมกัน หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาโดยส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4, พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4, อิทธิบาท 4, ฆราวาสธรรม 4, อริยสัจ 4, ศีล 5, อบายมุข 6 พร้อมทั้งมีคุณธรรมข้ออื่นๆ เช่น การพึ่งตนเอง ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสันโดษ ความไม่โลภ เป็นต้น สรุปได้ว่า วิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในสังคมไทยที่พึงประสงค์ มีดังนี้ (1) เข้าถึงชาวบ้านเพื่อเผยแพร่ธรรมในเชิงรุก (2) ดึงคนในชุมชนสอนคุณธรรมต่อกัน (3) นำพาชาวบ้านไปศึกษาดูงาน (4) ออกเยี่ยมเยียนประชาชน (5) พยายามตอบโจทยปัญหาชุมชนใหม่ ๆ (6) ใช้กระบวนการกลุ่มเชิงบังคับ (7) เปลี่ยนจากเทศน์สอนมาเป็นนำพาปฏิบัติ (8) สอนเด็กเพื่อพัฒนาผู้ใหญ่ (9) กระตุ้นให้ประชาชนสนใจธรรมะ (10) รณรงค์ให้ชาวบ้าน ลด ละ เลิกอบายมุข

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุ่ม) (2558) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิधिพุทธ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ตามกระบวนการทัศนวิधिพุทธ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค 15 และ 3) เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิधिพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิधिพุทธของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญ คือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม ทศพิทธาธรรม สาราณียธรรม สปัจริสธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือ การสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไป

พร้อม ๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ เพื่อความหลุดพ้นจากหล่มแห่งความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย

องปัลลิตทิตถิศักดิ์ เกียนยา (แซ่ไค้ว) (2558) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการ ประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาหลักการ บริหารจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ดี 3) เพื่อเสนอการบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนามากขึ้น โดยเน้นความเป็นระบบ ผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ต้องเพิ่มบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการที่ดี เพื่อสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน และมีความก้าวหน้าอย่างมั่นคงท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวคิดหรือสมรรถนะใหม่ให้อยู่ในกรอบที่เสริมสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ให้แก่องค์กร โดยมุ่งเน้นบุคลากร แต่มีมุมมองที่กว้างขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมแนวคิดที่เน้นการสร้างการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีการวางแผนและบุคลากรมีประสิทธิภาพในการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ, การส่งเสริมการวางแผนการใช้บุคลากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความอบอุ่น เกิดความมั่นใจ ความรู้สึกมั่นคง และการบริหารงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นศูนย์กลางขององค์กร

นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย คือ การประยุกต์ใช้เครื่องมือในการส่งเสริมการสร้างคามอดทนและอดสาหะในการแก้ไขปรับปรุงจัดการเพื่อทำการตัดสินใจสิ่งการที่เป็นธรรม โดยต้องถือว่า 1) เป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแม่แบบสำหรับการบริหารงานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการประสิทธิภาพในด้านอื่น ๆ 2) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพสำหรับกำหนดคุณภาพอย่างเพียงพอและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์อนัมนิกาย และ 3) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพเพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงานและเวลา รวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์อนัมนิกาย

กิตติ์ ขวัญนาค (2559) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทการทำงานเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนามีพัฒนาการการทำงานก่อตั้งของเครือข่าย 4 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก เป็นช่วงก่อนการก่อตั้งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา พระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่ทำงานในลักษณะปัจเจก การทำงานขาดการสนับสนุนจากองค์กร หรือคณะสงฆ์ปกครอง ขาดความชัดเจนในกระบวนการและประเด็นการทำงาน ขาดการถอดบทเรียนการเรียนรู้และขาดการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย ขาดการประชาสัมพันธ์

ระยะที่สอง เป็นช่วงก่อตั้งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนามีพัฒนาการ การก่อเกิดเครือข่ายในลักษณะเป็น เครือข่าย วิวัฒนาการ คือ เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรง แต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ ถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือกัน

ระยะที่สาม เป็นช่วงการเติบโตหลังจากการก่อตั้ง มีการดำเนินงาน โดยรูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นหลัก โดยอาศัยการทำงานของ ส่วนงานกองเลขาฯ ที่พัฒนาเกิดขึ้น คือ สถาบันโพธิยาลัย และพัฒนาการ

ระยะที่สี่ คือการดำเนินงานพัฒนาการช่วงปัจจุบัน เครือข่ายพระสงฆ์ที่มีความเชื่อและอุดมการณ์เดียวกันในการสร้างชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยอาศัยหลักพุทธธรรม นำปัญญามาใช้บูรณาการดำเนินงานของเครือข่ายฯ และการดำเนินงานเกิดเป็นรูปธรรม เป็นเชิงประจักษ์มากขึ้น

ทักษะของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือ / บรรเทาทุกข์ ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมสวัสดิการชุมชน และด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ตามลำดับ

พระมหาสันติ ฐานวโร (ประสพสุข) (2561) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักสาธารณสุขสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร และ3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า คณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินงานในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สำคัญมีหลักสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 และพรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนชุมชนและสังคม โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้ ในการช่วยเหลือประชาชนในชุมชน และสังคมควรให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านจิตใจ และทางด้านกายภาพ คือ วัตถุประสงค์ของ ให้มีความสมดุลทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำสำคัญในการดำเนินการ

ช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจุดมุ่งหมายที่นำไปสู่การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชนและสังคม และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำความสุขมาสู่ประชาชน สังคม และประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ผลงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง พระสงฆ์ได้แนวคิดการพัฒนาชุมชนจากประสบการณ์การเรียนรู้และปัญหาที่พบในชุมชน โดยการนำทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการพัฒนา ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเพณี และ วัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ได้มากขึ้น พระสงฆ์นักพัฒนาได้จัดทำโครงการส่งเสริมชุมชน มุ่งพัฒนารายได้ พัฒนาจริยธรรม พัฒนาการศึกษามีความโดดเด่นคือการส่งเสริมค่านิยมทางจริยธรรม การยกระดับคุณธรรมด้วย วรรณกรรมพื้นบ้าน บทบาทที่เป็นประโยชน์แก่กุลแถมชุมชนมักมาจากความมุ่งมั่นเสียสละเฉพาะตัวของพระสงฆ์แต่ละรูป พระสงฆ์ที่มีความเชื่อและอุดมการณ์เดียวกันมักจะมีการทำงานเป็นเครือข่าย โดยอาศัยหลักพุทธธรรม นำปัญญามาใช้บูรณาการดำเนินงานของเครือข่าย และการดำเนินงานให้เกิดเป็นรูปธรรมในด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน ด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือ/บรรเทาทุกข์ ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมสวัสดิการชุมชน ด้านการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการพัฒนาเยาวชน ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา และด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน

ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ ขาดแผนงาน การจัดการที่ดีเหมาะสมกับงาน และการกระจายงาน ขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมในงานการ สาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ขาดกำลังทุนสนับสนุน ขาดการ ประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกัน ทำให้งานด้านการ สาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า

ผลการวิจัยเรื่องกระบวนการวิธีประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ใน สังคมไทยพบว่า แรงจูงใจในการทำงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เกิดจากแรงจูงใจภายใน คือความมี จิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงกระทำต่อชน ต่อชุมชน จึงเกิดเมตตาธรรมและมีความ มั่นคงในอุดมการณ์ที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพราะได้รู้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากต่างๆ ของชาวบ้าน จึงต้องการที่จะช่วยเหลือและถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ แนวคิดในการพัฒนาชุมชนจะขึ้นอยู่กับ กิจกรรมที่แต่ละรูปทำ ประกอบกับพระสงฆ์ต้องการช่วยเหลือต่อชุมชน เป็นที่พึงทางจิตใจและเป็น

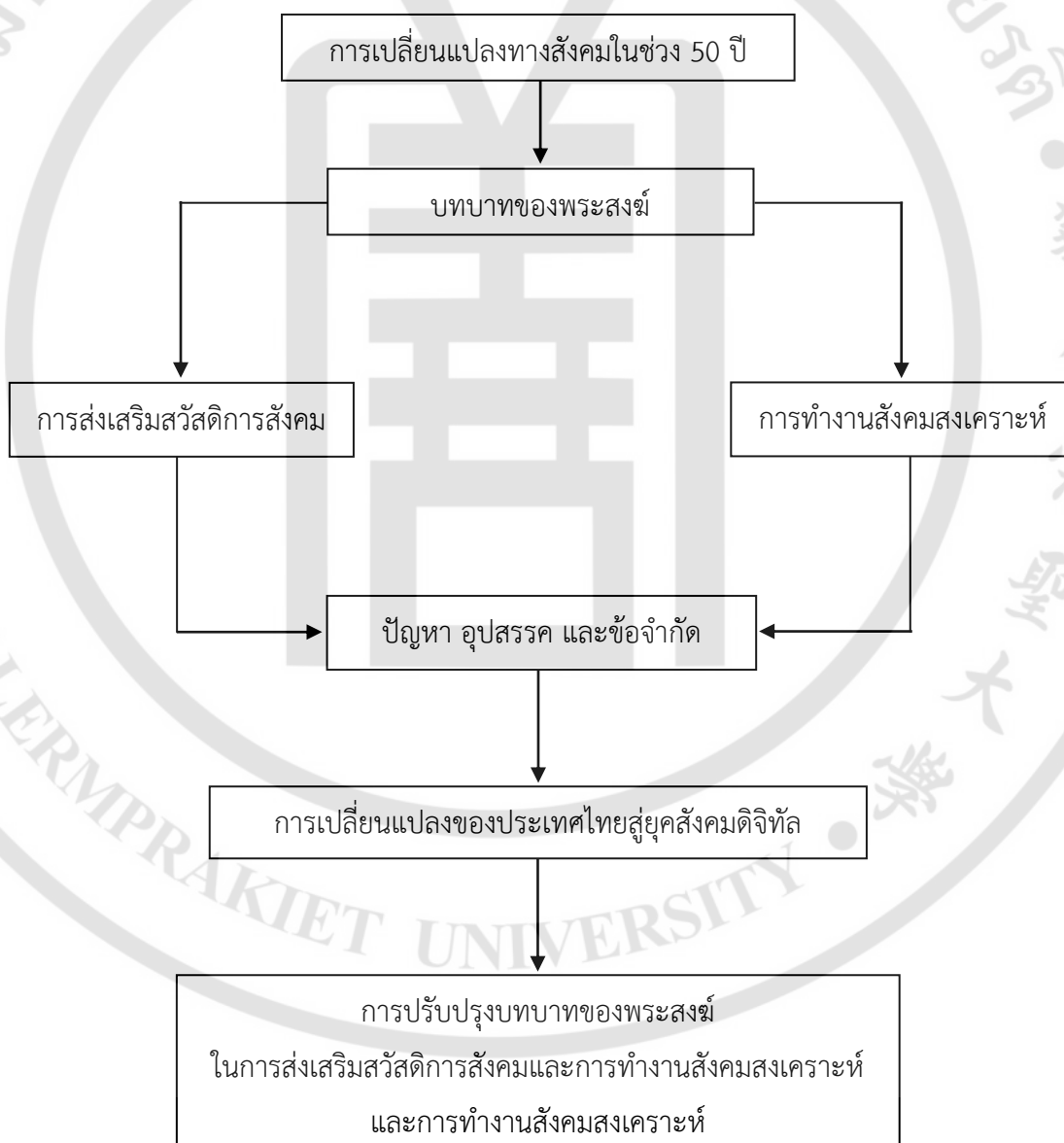
ผู้ให้สติปัญญาแก่ชาวบ้าน ดึงคนเข้าหาศาสนา แก้ปัญหาด้วยหลักพุทธธรรม ทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ หลักพุทธธรรมที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาที่นำมาใช้เหมือนกันคือ ภูมิธรรมมีกัถลประโยชน์ 4, พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4, อิทธิบาท 4 ฆราวาสธรรม 4, อริยสัจ 4, ศีล 5, อบายมุข 6 พร้อมทั้งมีคุณธรรมข้ออื่นๆ เช่น การพึ่งตนเอง ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสันโดษ ความไม่โลภ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิถิปุทธ ซึ่งพบว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นภารกิจกรมสำคัญของพระสงฆ์ในการทางานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” การพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิถิปุทธของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม ทศพิชราชธรรม สาราณียธรรม สัมปยุตธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการทัศนวิถิปุทธ เพื่อความหลุดพ้นจากหล่มแห่งความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิถิปุทธของคณะสงฆ์ต้องปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมีหลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสังคหวัตถุธรรม ฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติงานทั้งระบบอย่างเหมาะสมตึงาม โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ และสอดคล้องกับผลวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า คณะสงฆ์ฯ ได้ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สำคัญมีหลักสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 และพรหมวิหาร 4 เป็นต้น มาดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชน ชุมชนและสังคม โดยมีเป้าหมายหลักว่าให้คณะสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่านอกจากพระสงฆ์จะมีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในหลายพื้นที่ แต่ยังไม่มีการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล จึงได้จัดทำเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ตามแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล” เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods) ในรูปแบบ Explanatory Sequential Design โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณก่อน เพื่อตอบปัญหาการวิจัย จากนั้นทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้อธิบายผลของเชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์ และชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

3.1.1 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิในประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ การสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์สังคมดิจิทัล (Digital Society) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2561 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม (Field survey)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) เนื่องจากขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เป็นช่วงที่ประเทศไทยได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ผู้วิจัยจึงได้สร้างแบบสอบถามออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามปลายปิดและปลายเปิด โดยใช้ Google form และประสานงานกับมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ในระดับปริญญาตรี ช่วยเก็บข้อมูลจากนักศึกษา ระดับปริญญาตรีตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้จนครบ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) คือ จัดทำชุดคำถามเป็นประเด็นไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informant) จากพระผู้ใหญ่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มพระสงฆ์ที่ส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสานในรูปแบบของ Explanatory Sequential Design เป็นการวิจัยที่แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ช่วงแรกเป็นการวิจัยเชิงปริมาณก่อน เพื่อตอบปัญหาการวิจัย จากนั้นทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้อธิบายผลของเชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์และชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งแบ่งประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาออกเป็น การวิจัยเป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน 5 สถาบัน ได้แก่

- 1) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)
- 2) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- 3) วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- 4) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- 5) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เหตุผลที่ทำการศึกษาประชากรกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครอบคลุมและตรงต่อความเป็นจริงตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้มากที่สุด

สำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนประชากรในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ ซึ่งทราบค่าจำนวนประชากรทั้งหมดเท่ากับ 1,344 คน จึงได้ใช้สูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่างของธานินทร์ ศิลป์จารุ (2555, หน้า 45) โดยกำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยสูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่าง มีดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ค่าความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่ยอมรับให้มีได้

ทำให้ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง จากนั้นจึงคำนวณขนาดตัวอย่างของแต่ละสถาบัน และสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จนครบจำนวนที่คำนวณไว้ และนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด ซึ่งพบว่ามีแบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ จำนวน 435 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณไว้ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัย	จังหวัด	จำนวน		ร้อยละ
		ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)	กรุงเทพมหานคร	997	323	74.3
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระ เกียรติ	สมุทรปราการ	134	43	9.9
วิทยาลัยการจัดการและพัฒนา ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูล สงคราม	พิษณุโลก	88	28	6.4
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่	เชียงใหม่	70	23	5.3
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย	นครปฐม	55	18	4.1
รวม		1,344	435	100

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เนื่องจากขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลภายใต้ข้อจำกัด ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบออนไลน์และออนไลน์ และเหตุผลที่เลือกกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเผยแพร่พุทธศาสนาในวงกว้าง และเป็นที่ยู่อักในสังคมไทย จำนวน 5 ท่าน (พระผู้ใหญ่) ได้แก่
 - 1.1) สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงกโร)
 - 1.2) พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต)
 - 1.3) พระธรรมวัชรบัณฑิต ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ)
 - 1.4) พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี)
 - 1.5) พระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์)

2) เป็นผู้ที่มิพบทบาทในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือคนชายขอบของสังคม (พระสงฆ์) จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

- 2.1) พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)
- 2.2) พระประธานาถมุนี วิ. (อานันท์ อานนโท)
- 2.3) พระครูสุวรรณโพธิธรรม (มนัส ขนดิธมฺโม)

3) เป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญเรื่องสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

- 3.1) ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล
อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 3.2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสภา อ่อนโอภาส
นักวิชาการอิสระด้านสังคมสงเคราะห์
- 3.3) นายชินชัย ชีเจริญ
ประธานสภาสังคมสงเคราะห์ระหว่างประเทศ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
และแปซิฟิก (ICSW-SEAP)

4) เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการใช้เทคโนโลยีในสังคมดิจิทัล 1 ท่าน ได้แก่

- 4.1) ศาสตราจารย์ ดร. บุญเจริญ ศิรินวกุล
อดีตคณบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์ และอดีตคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วยข้อคำถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย ระดับชั้นการศึกษา ระดับการศึกษาผู้ปกครอง อาชีพผู้ปกครอง รายได้ครัวเรือนต่อเดือน และสถานภาพสมรสผู้ปกครอง

ส่วนที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริม

สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

สำหรับข้อความในส่วนที่ 2 จะเป็นข้อความแบบวัดที่ใช้มาตราวัดลักษณะ Likert Scale ซึ่งข้อความต่าง ๆ ที่ใช้วัดตัวแปรนั้นหากเป็นข้อความเชิงบวกจะหมายถึง ความหมายของข้อความนั้น ๆ สอดคล้องกับความหมายของตัวแปรที่ต้องการจะวัด และหากข้อความเชิงลบจะหมายถึง ความหมายของข้อความนั้น ๆ ไม่สอดคล้องกับความหมายของตัวแปรที่ต้องการจะวัด ซึ่งการคำนวณให้คะแนนแต่ละข้อความที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบมีรายละเอียดการให้ดังต่อไปนี้

1) ข้อความเชิงบวก

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5 คะแนน
ค่อนข้างเห็นด้วย	4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	3 คะแนน
ค่อนข้างไม่เห็นด้วย	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1 คะแนน

2) ข้อความเชิงลบ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1 คะแนน
ค่อนข้างเห็นด้วย	2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	3 คะแนน
ค่อนข้างไม่เห็นด้วย	4 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5 คะแนน

เกณฑ์การวัดระดับ และการแปลผลภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างจะใช้เครื่องมือวัด 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด โดยใช้เกณฑ์การคำนวณจากช่วงชั้น ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้น เกณฑ์การวัดระดับ และการแปลผลรวมของกลุ่มตัวอย่างใช้เครื่องมือวัด 5 ระดับ คือ

ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.80	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	1.81 – 2.60	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย	2.61 – 3.40	หมายถึง	อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.41 – 4.20	หมายถึง	อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	4.21 – 5.00	หมายถึง	อยู่ในระดับมากที่สุด

แบบสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In –depth interview) โดยจัดทำชุดคำถามเป็นประเด็นไว้ล่วงหน้า ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงเพื่อความครบถ้วนและสมบูรณ์ของข้อมูลที่จะนำมาใช้วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการศึกษา ซึ่งแบ่งชุดคำถามออกเป็น 2 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 สำหรับพระผู้ใหญ่ และนักวิชาการ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล
- ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปรัชญาพุทธศาสนากับความเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์
- ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด
- ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรจะเป็นในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

ชุดที่ 2 สำหรับพระสงฆ์ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่ม
- ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์กับกลุ่มด้อยโอกาส หรือคนชายขอบ ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด
- ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรจะเป็นในการเผยแผ่พุทธศาสนา การส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

3.4 การทดสอบค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

ก่อนนำเครื่องมือไปรวบรวมเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยจะดำเนินการดังนี้

การทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้วิจัย นำร่างแบบสอบถามทดลองเก็บข้อมูล (Try-Out) จากนักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด ได้แก่ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์ลำปาง) โดยนำผลของข้อมูลเฉพาะที่มีการวัดมาตราส่วนแบบประมาณค่ามาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรของ Cronbach หรือเรียกว่า “สหสัมประสิทธิ์แอลฟา” (α - Cronbach's Apha Coefficient) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยสถิติที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่น คือ

จากสูตร

$$\alpha = \frac{n}{n} \left(1 - \frac{\sum S}{St^2} \right)$$

เมื่อ

α = ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อของคำถาม

$\sum S^2$ = ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อคำถาม

St^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

ค่าความเชื่อมั่นของมาตรวัดที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 สรุปผลของค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

ตัวแปร	ค่าแอลฟา (α)
ปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	.8654
บทบาท ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	.8455
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	.9332

การตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมินความครอบคลุมของคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การจัดลำดับคำถามของข้อความโดยคงความหมายของข้อความเดิม หรือปรับแก้ไขการใช้ภาษาที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจและชัดเจนในข้อความยิ่งขึ้น โดยกำหนดค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความและวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence : IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้แก่

- 1) พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์, ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 2) รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง รองผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 3) รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว หัวหน้าสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

หลังจากที่ได้ทำการปรับปรุงแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยก่อน ที่จะนำไปใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้วจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ครบถ้วนตามกรอบแนวคิดในการวิจัย และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด ก่อนที่จะนำข้อมูล จากแบบสอบถามซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัย ด้านสังคมศาสตร์ (Statistic Package for Social Science: SPSS) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ **สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)** ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยตัวอย่าง (Sample Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้

เกณฑ์การวัดระดับ และการแปลผลภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างจะใช้เครื่องมือวัด 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด โดยใช้เกณฑ์การคำนวณ จากช่วงชั้น ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้น เกณฑ์การวัดระดับ และการแปลผลรวมของกลุ่มตัวอย่างใช้เครื่องมือวัด 5 ระดับ คือ

ค่าเฉลี่ย	1.00 - 1.80	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	1.81 - 2.60	หมายถึง	อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	2.61 - 3.40	หมายถึง	อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.41 - 4.20	หมายถึง	อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	4.21 - 5.00	หมายถึง	อยู่ในระดับมากที่สุด

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Analysis) โดยการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ทดสอบค่าเอฟ (F-test) และนำค่าเฉลี่ยไปทดสอบความแตกต่าง รายคู่ โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe' method) รวมทั้งวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิธี วิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) เชิงคุณภาพที่ได้มาจากแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาสรุป เป็นผลการศึกษาวิจัย

3.6 การขอรับรองจริยธรรมการวิจัย

หลังจากสอบเค้าโครงร่างวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจัดเตรียมเอกสารเสนอขอจริยธรรมการวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เพื่อพิจารณาอนุมัติ

เมื่อโครงร่างวิจัยและเครื่องมือผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย และได้รับเอกสารรับรอง COE แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุญาตแต่ละมหาวิทยาลัย เพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนตามจำนวนที่คำนวณไว้ทั้ง 5 สถาบัน โดยได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ในระดับปริญญาตรี และจะประมวลผลในภาพรวม ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อกลุ่มตัวอย่างแต่อย่างใด

กรณีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลชื่อ-สกุลจริงของผู้ให้การสัมภาษณ์โดยเด็ดขาด แต่จะใช้นามสมมติแทนชื่อ-สกุลจริงของผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมกับมีเอกสารชี้แจงผู้เข้าโครงการวิจัย (Participant Information Sheet) และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ลงลายมือชื่อไว้ในแบบแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form)

3.7 แผนการดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้ใช้เวลาประมาณ 4 ปีกว่า เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2562 สิ้นสุดในเดือน พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2566 แบ่งออกเป็น 6 ระยะ (ตารางที่ 2.2) คือ

ระยะที่หนึ่ง ประมาณ 6 เดือน (ม.ค. – มิ.ย. 62) ยกร่างเค้าโครงการศึกษาวิจัย ทบทวนวรรณกรรมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่สอง ประมาณ 3 เดือน (ก.ค. – ก.ย. 62) ร่างแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

ระยะที่สาม ประมาณ 4 เดือน (ก.ย. – ธ.ค. 62) ปรับปรุงแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) และจัดเตรียมเอกสารเสนอขอจริยธรรมการวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ระยะที่สี่ ประมาณ 6 เดือน (ม.ค. – มิ.ย. 63) ขอจริยธรรมในการวิจัย และลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ระยะที่ห้า ประมาณ 3 เดือน (ก.ค. – ก.ย. 63) เขียนบทความวิชาการ (ภาษาอังกฤษ) และส่งตีพิมพ์ในวารสาร

ระยะที่หก ประมาณ 8 เดือน (ต.ค. 63 – พ.ค. 64) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview)

ระยะที่เจ็ด ประมาณ 7 เดือน (มิ.ย. - ธ.ค. 64) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลให้มีความถูกต้อง และครบถ้วนตามกรอบแนวคิดในการวิจัย และตรงตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยด้านสังคมศาสตร์

ระยะที่แปด ประมาณ 6 เดือน (ม.ค. - มิ.ย. 65) วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ระยะที่เก้า ประมาณ 7 เดือน (ก.ค. 65 - เม.ย. 66) ตรวจสอบและจัดทำร่างวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง

ระยะที่สิบ ประมาณ 8 เดือน (พ.ค. - ธ.ค. 66) สอบป้องกันวิทยานิพนธ์ เขียนบทความวิจัย (ภาษาอังกฤษ) และจัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล” จะนำเสนอตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

4.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวนรวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง สามารถนำเสนอผลข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย ระดับชั้นการศึกษา ระดับการศึกษาผู้ปกครอง อาชีพผู้ปกครอง รายได้ครัวเรือนต่อเดือน และสถานภาพสมรสผู้ปกครอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) เพศ

ผลการศึกษาด้านเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 311 คน คิดเป็นร้อยละ 71.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงเป็นเพศ LGBT หรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 70 คิดเป็นร้อยละ 16.1 และเป็นเพศชาย จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
หญิง	311	71.5
ชาย	54	12.4
LGBT หรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ	70	16.1
รวม	435	100.0

2) อายุ

ผลการศึกษาด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-21 ปี จำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ อายุ 22 ปีขึ้นไป จำนวน 127 คน

คิดเป็นร้อยละ 29.2 และอายุระหว่าง 18-19 ปี จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 19.3 ตามลำดับ อายุสูงสุด 36 ปี อายุต่ำสุด 18 ปี และอายุเฉลี่ย 21 ปี (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18 – 19 ปี	84	19.3
20 – 21 ปี	224	51.5
อายุ 22 ปีขึ้นไป	127	29.2
สูงสุด = 36 ปี ต่ำสุด = 18 ปี และเฉลี่ย = 21 ปี		
รวม	435	100.0

3) ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาด้านความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1-2 ครั้ง/เดือน จำนวน 326 คน คิดเป็นร้อยละ 74.9 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3-4 ครั้ง/เดือน จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 5 - 6 ครั้ง/เดือน จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 7 ครั้งขึ้นไป/เดือน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
1 - 2 ครั้ง/เดือน	326	74.9
3 - 4 ครั้ง/เดือน	73	16.8
5 - 6 ครั้ง/เดือน	19	4.4
7 ครั้งขึ้นไป/เดือน	17	3.9
รวม	435	100.0

4) มหาวิทยาลัย

ผลการศึกษาด้านมหาวิทยาลัย พบว่า ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 74.3 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ทั้งหมด รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 6.4 วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	จำนวน	ร้อยละ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต	323	74.3
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.)	43	9.9
วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น	28	6.4
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.)		
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.ชม.)	23	5.3
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	18	4.1
รวม	435	100.0

5) ระดับชั้นการศึกษา

ผลการศึกษาด้านระดับชั้นการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่กำลังศึกษาในระดับชั้น การศึกษาปีที่ 4 จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 27.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 2 จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 3 จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 และระดับชั้นการศึกษาปีที่ 1 จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 20.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ระดับชั้นการศึกษา

ระดับชั้นการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 1	88	20.2
ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 2	117	26.9
ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 3	111	25.5
ระดับชั้นการศึกษาปีที่ 4	119	27.4
รวม	435	100.0

6) ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

ผลการศึกษาด้านระดับการศึกษาของผู้ปกครอง พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 22.1 ประถมศึกษา จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 20.2 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 10.3 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ปริญญาโท จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 และไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	1.1
ประถมศึกษา	88	20.2
มัธยมศึกษาตอนต้น	39	9.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	96	22.1
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	45	10.3
ปริญญาตรี	139	32.0
ปริญญาโท	23	5.3
รวม	435	100.0

7) อาชีพผู้ปกครอง

ผลการศึกษาด้านอาชีพผู้ปกครอง พบว่า ส่วนใหญ่ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ รับราชการ และ รับจ้างทั่วไป จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 20.7 ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 เกษตรกร/ประมง จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 24 คิดเป็นร้อยละ 5.5 และว่างงาน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ .9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 อาชีพผู้ปกครอง

อาชีพผู้ปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ	90	20.7
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	24	5.5
ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว	68	15.6
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	110	25.3
รับจ้างทั่วไป	90	20.7
เกษตรกร/ประมง	49	11.3
ว่างงาน	4	.9
รวม	435	100.0

8) รายได้ครัวเรือนต่อเดือน

ผลการศึกษาด้านรายได้ครัวเรือนต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 10,001 – 15,000 บาท จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 18.6 มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 15,001 - 20,000 บาท จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3 และมีรายได้ครัวเรือนต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ .7 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 รายได้ครัวเรือนต่อเดือน

รายได้ครัวเรือนต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 5,000 บาท	3	0.7
5,001 - 10,000 บาท	62	14.3
10,001 - 15,000 บาท	81	18.6
15,001 - 20,000 บาท	74	17.0
20,001 บาทขึ้นไป	215	49.4
รวม	435	100.0

กับงานสังคมสงเคราะห์มีความเกี่ยวข้องกัน ค่าเฉลี่ย 3.44 อยู่ในระดับมาก มีความคิดเห็นว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ ค่าเฉลี่ย 3.40 อยู่ในระดับปานกลาง มีความคิดเห็นว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนากับงานสวัสดิการสังคมมีความเกี่ยวข้องกัน ค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับปานกลาง มีความคิดเห็นว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้ได้ง่าย ค่าเฉลี่ย 2.82 อยู่ในระดับปานกลาง และมีความคิดเห็นว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในช่องทางที่สังคมเผชิญกับวิกฤตได้ เช่น โรคระบาด COVID-19 เป็นต้น ค่าเฉลี่ย 2.68 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนา กับการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. หลักธรรม พระพุทธศาสนา มีมากมายที่สามารถนำมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ได้	72 (16.6)	195 (44.8)	156 (35.9)	8 (1.8)	4 (0.9)	3.74	.785	มาก
2. หลักธรรมพระพุทธ ศาสนาสามารถนำมาใช้ใน การแก้ไขปัญหาได้	43 (9.9)	156 (35.9)	177 (40.7)	48 (11.0)	11 (2.5)	3.40	.901	ปาน กลาง
3. หลักธรรม พระพุทธศาสนาสามารถ นำมาปรับใช้ได้ง่าย	11 (2.5)	89 (20.5)	180 (41.4)	120 (27.6)	35 (8.0)	2.82	.934	ปาน กลาง
4. หลักธรรม พระพุทธศาสนาสามารถ นำมาใช้ในช่องทางที่สังคมเผชิญ กับวิกฤตได้ เช่น โรคระบาด COVID-19 เป็นต้น	15 (3.4)	66 (15.2)	174 (40.0)	126 (29.0)	54 (12.4)	2.68	.989	ปาน กลาง

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
5. หลักธรรม พระพุทธรูปศาสนามักกับงาน สวัสดิการสังค มสังเคราะห์ มีความเกี่ยวข้องกัน	48 (11.0)	140 (32.2)	181 (41.6)	57 (13.1)	9 (2.1)	3.37	.918	ปาน กลาง
6. หลักธรรม พระพุทธรูปศาสนามักกับงาน สังค มสังเคราะห์ มีความเกี่ยวข้องกัน	50 (11.5)	156 (35.9)	171 (39.3)	51 (11.7)	7 (1.6)	3.44	.899	มาก
7. หลักธรรม พระพุทธรูปศาสนาสามารถ นำมาปรับใช้ เพื่อช่วยเหลือกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส ในสังค มได้	76 (17.5)	172 (39.5)	143 (32.9)	38 (8.7)	6 (1.4)	3.63	.918	มาก
8. หลักธรรม พระพุทธรูปศาสนามักกับ หลักการสวัสดิการสังค มและสังค มสังเคราะห์ มีความสอดคล้องกัน	42 (9.7)	163 (37.5)	186 (42.8)	37 (8.5)	7 (1.6)	3.45	.842	มาก
9. การช่วยเหลือโดยการ ใช้หลักธรรมพุทธรูปศาสนา และแนวคิดทฤษฎี สวัสดิการสังค มและสังค มสังเคราะห์จะทำให้เกิด ความยั่งยืน	52 (12.0)	163 (37.5)	170 (39.1)	41 (9.4)	9 (2.1)	3.48	.896	มาก

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
กับการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์								
10. การจัดสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์เป็น การทำงานบนหลักการ “ช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขา ช่วยเหลือตนเองได้”	227 (52.2)	160 (36.8)	39 (9.0)	7 (1.6)	2 (0.5)	4.39	.755	มาก ที่สุด
	รวม					3.44	.789	มาก

4.1.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างจำนวนรวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง ผลการศึกษาด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.77 อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ บทบาทหน้าที่หลักพระสงฆ์เป็นการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาเท่านั้น มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การลงพื้นที่ชุมชนในการพบปะกลุ่มเป้าหมายของพระสงฆ์ ต้องมีบุคคลอื่นไปด้วยเพื่อความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 3.67 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก (อาทิ คนเดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน) มีความยากลำบาก ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในระดับมาก การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์กระทบต่อความศรัทธาของชาวพุทธ ค่าเฉลี่ย 3.04 อยู่ในระดับปานกลาง พระสงฆ์ไม่ควรขอบริจาคเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ค่าเฉลี่ย 2.38 อยู่ในระดับน้อย วัดไม่ควรเป็นพื้นที่เพื่อการทำงานด้านสวัสดิการ ค่าเฉลี่ย 2.33 อยู่ในระดับน้อย พระสงฆ์ไม่ควรก่อตั้งมูลนิธิ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ ค่าเฉลี่ย 2.26 อยู่ในระดับน้อย พระสงฆ์ไม่สามารถนำหลักธรรมมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสได้ ค่าเฉลี่ย 2.25 อยู่ในระดับน้อย บทบาทของพระสงฆ์ไม่เหมาะสมกับการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ย 2.14 อยู่ใน

ระดับน้อย และพระสงฆ์ไม่มีบทบาทหน้าที่หลักในการเสริมพลังหรือให้กำลังใจผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน ค่าเฉลี่ย 2.08 อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

ปัญหาอุปสรรค และ ข้อจำกัดของพระสงฆ์ ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและ การทำงานสังคม สงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. บทบาทหน้าที่ หลักพระสงฆ์คือการ เผยแผ่หลักธรรม พระพุทธศาสนาเท่านั้น	146 (33.6)	191 (43.9)	86 (19.8)	12 (2.8)	-	4.08	.799	มาก
2. พระสงฆ์ไม่ สามารถ นำหลักธรรมมาปรับใช้ เพื่อช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสได้	3 (.7)	20 (4.6)	126 (29.0)	220 (50.6)	66 (15.2)	2.25	.791	น้อย
3. บทบาทของ พระสงฆ์ ไม่เหมาะสมกับการ ทำงาน ด้านสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์	1 (.2)	21 (4.8)	124 (28.5)	183 (42.1)	106 (24.4)	2.14	.850	น้อย
4. พระสงฆ์ไม่มี บทบาทหน้าที่หลักใน การเสริมพลังหรือให้ กำลังใจผู้ที่มีปัญหา	3 (.7)	21 (4.8)	103 (23.7)	189 (43.4)	119 (27.4)	2.08	.872	น้อย

ปัญหาอุปสรรค และ ข้อจำกัดของพระสงฆ์ ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและ การทำงานสังคม สงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
เดือดร้อน								
5. การทำงานด้าน สวัสดิการสังคมและ สังคมสงเคราะห์ของ พระสงฆ์กระทบต่อ ความศรัทธา ของชาวพุทธ	47 (10.8)	116 (26.7)	134 (30.8)	82 (18.9)	56 (12.9)	3.04	1.185	ปาน กลาง
6. การลงพื้นที่ชุมชน ในการพบปะ กลุ่มเป้าหมาย ของพระสงฆ์ ต้องมี บุคคลอื่นไปด้วยเพื่อ ความเหมาะสม	97 (22.3)	158 (36.3)	130 (29.9)	40 (9.2)	10 (2.3)	3.67	.995	มาก
7. พระสงฆ์ไม่ควร ก่อตั้งมูลนิธิ หรือ องค์กรสาธารณณะ ประโยชน์	5 (1.1)	29 (6.7)	140 (32.2)	162 (37.2)	99 (22.8)	2.26	.923	น้อย
8. วัดไม่ควรเป็น พื้นที่ เพื่อการทำงานด้าน สวัสดิการสังคมและ สังคมสงเคราะห์ เพราะ ไม่มีความเหมาะสม	8 (1.8)	29 (6.7)	149 (34.3)	163 (37.5)	86 (19.8)	2.33	.929	น้อย

ปัญหาอุปสรรค และ ข้อจำกัดของพระสงฆ์ ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและ การทำงานสังคม สงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
9. พระสงฆ์ไม่ควรขอ บริจาคเพื่อช่วยเหลือ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส	13 (3.0)	33 (7.6)	151 (34.7)	146 (33.6)	92 (21.1)	2.38	.996	น้อย
10. บทบาทของ พระสงฆ์ในการ ช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ ยาก (อาทิ คน เดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน) มีความ ยากลำบาก	63 (14.5)	146 (33.6)	171 (39.3)	45 (10.3)	10 (2.3)	3.48	.941	มาก
	รวม					2.77	.747	ปาน กลาง

4.1.4 การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์เปลี่ยนผ่านสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างจำนวนรวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง ผลการศึกษาด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ เข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.34 อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ควรพัฒนาให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.40 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา บทบาทของพระสงฆ์ควรปรับตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (จำนวนเท่ากัน) ค่าเฉลี่ย 4.32 อยู่ในระดับมากที่สุด บทบาทของพระสงฆ์ควรระมัดระวังการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เหมาะสม ค่าเฉลี่ย 4.27 อยู่ในระดับมากที่สุด บทบาทของพระสงฆ์ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นสำคัญ ค่าเฉลี่ย 4.17 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ควรเป็นแบบเชิงลึก

เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ค่าเฉลี่ย 4.15 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ค่าเฉลี่ย 4.11 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ต้องมีความชัดเจน ค่าเฉลี่ย 4.04 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา คือ การให้คำแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่พุทธศาสนิกชน ค่าเฉลี่ย 4.03 อยู่ในระดับมาก และพระสงฆ์ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยี เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

การพัฒนาบทบาท ของพระสงฆ์ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการ ทำงานสังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. พระสงฆ์ควรพัฒนา ให้ก้าวทันความ เปลี่ยนแปลงในสังคมไทย	212 (48.7)	189 (43.4)	32 (7.4)	2 (.5)	-	4.40	.645	มากที่สุด
2. พระสงฆ์ควรพัฒนา ด้านเทคโนโลยี เพราะมี ความสำคัญต่อวิถีชีวิต	132 (30.3)	178 (40.9)	100 (23.0)	21 (4.8)	4 (.9)	3.95	.899	มาก
3. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ต้องใช้เทคโนโลยี เป็นสำคัญ	153 (35.2)	215 (49.4)	55 (12.6)	12 (2.8)	-	4.17	.749	มาก
4. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ด้านการศึกษา คือ การให้คำแนะนำแนว ทางการดำเนินชีวิต	135 (31.0)	194 (44.6)	93 (21.4)	9 (2.1)	4 (.9)	4.03	.831	มาก

การพัฒนาบทบาท ของพระสงฆ์ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการ ทำงานสังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
5. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ควรร่วมมือกับ หน่วยงานภาครัฐ และ ภาคเอกชน	147 (33.8)	203 (46.7)	75 (17.2)	8 (1.8)	2 (.5)	4.11	.783	มาก
6. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ควรปรับตาม สภาพสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป	191 (43.9)	199 (45.7)	40 (9.2)	3 (.7)	2 (.5)	4.32	.706	มากที่สุด
7. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ควรระมัดระวัง การใช้เทคโนโลยีในทางที่ ไม่เหมาะสม	189 (43.4)	183 (42.1)	56 (12.9)	5 (1.1)	2 (.5)	4.27	.761	มากที่สุด
8. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ต้องมีความ ชัดเจน	143 (32.9)	189 (43.4)	85 (19.5)	14 (3.2)	4 (.9)	4.04	.858	มาก

การพัฒนาบทบาท ของพระสงฆ์ในการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการ ทำงานสังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
9. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ควรเป็นแบบเชิง ลึกเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ได้อย่างแท้จริง	157 (36.1)	196 (45.1)	74 (17.0)	6 (1.4)	2 (.5)	4.15	.779	มาก
10. บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์ควรมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง	199 (45.7)	182 (41.8)	49 (11.3)	3 (.7)	2 (.5)	4.32	.735	มาก ที่สุด
	รวม					4.34	.618	มาก ที่สุด

4.15 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 เพศของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.13 และ 4.14) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .085$) แสดงว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .495$) แสดงว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .315$) แสดงว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.13

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
หญิง	311	3.51	.753
ชาย	54	3.41	.813
LGBT หรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ	70	3.30	.729
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
หญิง	311	2.68	.508
ชาย	54	2.69	.507
LGBT หรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ	70	2.60	.549
รวม	435	2.67	.514
เพศ	N	\bar{x}	S.D.
การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :			
หญิง	311	4.34	.623
ชาย	54	4.43	.570
LGBT หรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ	70	4.26	.630
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.14

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.845	2	1.422	2.483	.085
ภายในกลุ่ม	247.422	432	.573		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.373	2	.186	.705	.495
ภายในกลุ่ม	114.294	432	.265		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.884	2	.442	1.159	.315
ภายในกลุ่ม	164.762	432	.381		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 2 อายุของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาระยะความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค

และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.15 และ 4.16) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .940$) แสดงว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .571$) แสดงว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .396$) แสดงว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.15

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามอายุของกลุ่มตัวอย่าง

อายุ	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
อายุ 18 – 19 ปี	84	3.44	.734
อายุ 20 – 21 ปี	224	3.47	.757
อายุ 22 ปีขึ้นไป	127	3.47	.785
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
อายุ 18 – 19 ปี	84	2.71	.480
อายุ 20 – 21 ปี	224	2.67	.535
อายุ 22 ปีขึ้นไป	127	2.64	.499
รวม	435	2.67	.514
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสังเคราะห์ :			
อายุ 18 – 19 ปี	84	4.30	.690
อายุ 20 – 21 ปี	224	4.32	.617
อายุ 22 ปีขึ้นไป	127	4.40	.567
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.16

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามอายุของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.071	2	.036	.062	.940
ภายในกลุ่ม	250.195	432	.579		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.297	2	.148	.561	.571
ภายในกลุ่ม	114.370	432	.265		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.710	2	.355	.929	.396
ภายในกลุ่ม	164.936	432	.382		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 3 ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน
มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)
และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความ
แตกต่างระหว่างความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อ

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.17 และ 4.18) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .000^{**}$) แสดงว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง กับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .199$) แสดงว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .181$) แสดงว่า ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.17

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามความถี่ในการร่วมกิจกรรม
ทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สัปดาห์ :			
1 - 2 ครั้ง/เดือน	326	3.36	.726
3 - 4 ครั้ง/เดือน	73	3.82	.788
5 - 6 ครั้ง/เดือน	19	3.47	.513
7 ครั้งขึ้นไป/เดือน	17	3.94	.899
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สัปดาห์ :			
1 - 2 ครั้ง/เดือน	326	2.67	.526
3 - 4 ครั้ง/เดือน	73	2.68	.468
5 - 6 ครั้ง/เดือน	19	2.74	.452
7 ครั้งขึ้นไป/เดือน	17	2.41	.507
รวม	435	2.67	.514
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสัปดาห์ :			
1 - 2 ครั้ง/เดือน	326	4.32	.615
3 - 4 ครั้ง/เดือน	73	4.33	.647
5 - 6 ครั้ง/เดือน	19	4.53	.513
7 ครั้งขึ้นไป/เดือน	17	4.69	.618
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.18

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
 สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามความถี่ในการร่วมกิจกรรม
 ทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	16.615	3	5.538	10.216	.000**
ภายในกลุ่ม	233.651	431	.542		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.231	3	.410	1.559	.199
ภายในกลุ่ม	113.436	431	.263		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.860	3	.620	1.631	.181
ภายในกลุ่ม	163.786	431	.380		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เพื่อให้ทราบว่า ตัวแปรใดทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญา
 ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกัน
 ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบความแตกต่างความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

เป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') พบว่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 - 4 ครั้ง/เดือน มีความเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1 - 2 ครั้ง/เดือน และกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 7 ครั้งขึ้นไป/เดือน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 - 4 ครั้ง/เดือน (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19

แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

ความถี่ในการร่วมกิจกรรม	\bar{x}	1 - 2 ครั้ง/เดือน	3 - 4 ครั้ง/เดือน	5 - 6 ครั้ง/เดือน	7 ครั้งขึ้นไป /เดือน
ทางพระพุทธศาสนา		3.36	3.82	3.47	3.94
1 - 2 ครั้ง/เดือน	3.36	-	-.460*	-.112	-.579*
3 - 4 ครั้ง/เดือน	3.82		-	.348	-.119
5 - 6 ครั้ง/เดือน	3.47			-	-.467
7 ครั้งขึ้นไป/เดือน	3.94				-

สมมติฐานที่ 4 มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.20 และ 4.21) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .000^{**}$) แสดงว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .023^{*}$) แสดงว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .239$) แสดงว่า มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.20

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง

มหาวิทยาลัย	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :			
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต	323	3.33	.734
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.)	43	3.77	.684
วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น	28	3.79	.630
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.)			
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)	23	3.83	.650
วิทยาเขตเชียงใหม่			
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	18	4.22	.808

มหาวิทยาลัย	N	\bar{x}	S.D.
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต	323	2.67	.522
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.)	43	2.65	.529
วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น	28	2.82	.390
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.)			
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)	23	2.78	.422
วิทยาเขตเชียงใหม่			
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	18	2.33	.485
รวม	435	2.67	.514
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสังเคราะห์ :			
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต	323	4.36	.631
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.)	43	4.37	.578
วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น	28	4.11	.497
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.)			
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)	23	4.43	.590
วิทยาเขตเชียงใหม่			
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	18	4.22	.647
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.21

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	25.908	4	6.477	12.414	.000**
ภายในกลุ่ม	224.358	430	.522		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.990	4	.748	2.879	.023*
ภายในกลุ่ม	111.676	430	.260		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.102	4	.525	1.382	.239
ภายในกลุ่ม	163.544	430	.380		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เพื่อให้ทราบว่า ตัวแปรใดทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบความแตกต่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ้ (Scheffe') พบว่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 4 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษา

อยู่ในมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.) วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) มีความเห็นว่าควรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22

แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง
กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการ
สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

มหาวิทยาลัย	\bar{x}	มธ.	ม.ฉ.ก.	มรพส.	มจร.	มมร.
		3.33	3.77	3.79	3.83	4.22
มธ.	3.33	-	-.436*	-.454*	-.495*	-.891*
ม.ฉ.ก.	3.77		-	-.018	-.059	-.455
มรพส.	3.79			-	-.040	-.437
มจร.	3.83				-	-.396
มมร.	4.22					-

สำหรับตัวแปรใดที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกัน พบว่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 1 คู่ คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.) มีความเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23

แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่าง
กับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม
และการทำงานสังคมสงเคราะห์

มหาวิทยาลัย	\bar{x}	มธ.	ม.ฉ.ก.	มรพส.	มจร.	มมร.
		2.67	2.65	2.82	2.78	2.33
มธ.	2.67	-	.014	-.156	-.117	.332
ม.ฉ.ก.	2.65		-	-.170	-.131	.318
มรพส.	2.82			-	.039	.488*
มจร.	2.78				-	.449
म्मร.	2.33					-

สมมติฐานที่ 5 ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.24 และ 4.25) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .135$) แสดงว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .284$) แสดงว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .264$) แสดงว่า ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.24
แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามระดับชั้นการศึกษา
ของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับชั้นการศึกษา	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ชั้นปีที่ 1	88	3.33	.798
ชั้นปีที่ 2	117	3.58	.673
ชั้นปีที่ 3	111	3.47	.772
ชั้นปีที่ 4	119	3.45	.789
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ชั้นปีที่ 1	88	2.63	.574
ชั้นปีที่ 2	117	2.74	.458
ชั้นปีที่ 3	111	2.63	.538
ชั้นปีที่ 4	119	2.66	.495
รวม	435	2.67	.514
ระดับชั้นการศึกษา	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ชั้นปีที่ 1	88	4.24	.695
ชั้นปีที่ 2	117	4.34	.575
ชั้นปีที่ 3	111	4.34	.625
ชั้นปีที่ 4	119	4.41	.588
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.25

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	3.209	3	1.070	1.866	.135
ภายในกลุ่ม	247.057	431	.573		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.004	3	.335	1.269	.284
ภายในกลุ่ม	113.662	431	.264		
รวม	114.667	434			

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.518	3	.506	1.329	.264
ภายในกลุ่ม	164.128	431	.381		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 6 ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.26 และ 4.27) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .153$) แสดงว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .460$) แสดงว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .062$) แสดงว่า ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.26

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามระดับการศึกษาผู้ปกครอง
ของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษาผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	3.60	.548
ประถมศึกษา	88	3.63	.835
มัธยมศึกษาตอนต้น	39	3.59	.715
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	96	3.33	.735
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	45	3.33	.707
ปริญญาตรี	139	3.46	.725
ปริญญาโท	23	3.48	.898
รวม	435	3.47	.759
ระดับการศึกษาผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	2.80	.447
ประถมศึกษา	88	2.68	.515
มัธยมศึกษาตอนต้น	39	2.74	.442
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	96	2.73	.470
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	45	2.56	.546
ปริญญาตรี	139	2.63	.554
ปริญญาโท	23	2.61	.499
รวม	435	2.67	.514

ระดับการศึกษาผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	3.80	.837
ประถมศึกษา	88	4.38	.553
มัธยมศึกษาตอนต้น	39	4.21	.695
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	96	4.27	.657
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	45	4.27	.580
ปริญญาตรี	139	4.42	.601
ปริญญาโท	23	4.52	.593
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.27

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
 สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามระดับการศึกษาผู้ปกครอง
 ของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	5.401	6	.900	1.573	.153
ภายในกลุ่ม	244.866	428	.572		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.504	6	.251	.948	.460
ภายในกลุ่ม	113.162	428	.264		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	4.566	6	.761	2.022	.062
ภายในกลุ่ม	161.080	428	.376		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 7 อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.28 และ 4.29) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .002$) แสดงว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .662$) แสดงว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .387$) แสดงว่า อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.28

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามอาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
รับราชการ	90	3.50	.723
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	24	3.25	.737
ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว	68	3.32	.762
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	110	3.46	.700
รับจ้างทั่วไป	90	3.66	.863
เกษตรกร/ประมง	49	3.47	.616
ว่างงาน	4	2.25	.957
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
รับราชการ	90	2.63	.550
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	24	2.63	.576
ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว	68	2.60	.522
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	110	2.69	.502
รับจ้างทั่วไป	90	2.67	.497
เกษตรกร/ประมง	49	2.78	.422
ว่างงาน	4	2.75	.957
รวม	435	2.67	.514
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
รับราชการ	90	4.43	.562
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	24	4.46	.509
ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว	68	4.38	.624

อาชีพผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	110	4.30	.643
รับจ้างทั่วไป	90	4.27	.650
เกษตรกร/ประมง	49	4.31	.619
ว่างงาน	4	4.00	.816
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.29

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามอาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	11.753	6	1.959	3.515	.002*
ภายในกลุ่ม	238.513	428	.557		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.091	6	.182	.685	.662
ภายในกลุ่ม	113.576	428	.265		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.421	6	.403	1.058	.387
ภายในกลุ่ม	163.225	428	.381		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เพื่อให้ทราบว่า ตัวแปรใดทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบความแตกต่างอาซีฟผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ้ (Scheffe') พบว่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 1 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีความเห็นว่าควรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองว่างงาน (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30

แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างอาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง
กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการ
สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

อาชีพ ผู้ปกครอง	\bar{x}	รับ ราชการ	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	ลูกจ้าง ประจำ / ชั่วคราว	ธุรกิจ ส่วนตัว / ค้าขาย	รับจ้าง ทั่วไป	เกษตรกร / ประมง	ว่างงาน
		3.50	3.25	3.32	3.46	3.66	3.47	2.25
รับราชการ	3.50	-	.250	.176	.036	-.156	.031	1.250
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	3.25		-	-.074	-.214	-.406	-.219	1.000
ลูกจ้างประจำ/ ชั่วคราว	3.32			-	-.140	-.332	-.146	1.074
ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย	3.46				-	-.192	-.006	1.214
รับจ้างทั่วไป	3.66					-	.186	1.406*
เกษตรกร/ ประมง	3.47						-	1.219
ว่างงาน	2.25							-

สมมติฐานที่ 8 รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.31 และ 4.32) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .001^{**}$) แสดงว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .123$) แสดงว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .190$) แสดงว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.31
แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามรายได้ครัวเรือนต่อเดือน
ของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้ครัวเรือนต่อเดือน	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา			
กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ไม่เกิน 5,000 บาท	3	4.00	.000
5,001 – 10,000 บาท	62	3.76	.783
10,001 – 15,000 บาท	81	3.58	.756
15,001 – 20,000 บาท	74	3.47	.667
20,001 บาทขึ้นไป	215	3.33	.760
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สงเคราะห์ :			
ไม่เกิน 5,000 บาท	3	2.67	.577
5,001 – 10,000 บาท	62	2.66	.510
10,001 – 15,000 บาท	81	2.64	.508
15,001 – 20,000 บาท	74	2.81	.428
20,001 บาทขึ้นไป	215	2.63	.539
รวม	435	2.67	.514
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :			
ไม่เกิน 5,000 บาท	3	3.67	.577
5,001 – 10,000 บาท	62	4.37	.579
10,001 – 15,000 บาท	81	4.35	.595
15,001 – 20,000 บาท	74	4.24	.615
20,001 บาทขึ้นไป	215	4.37	.635
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.32

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จำแนกรายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	11.168	4	2.792	5.021	.001**
ภายในกลุ่ม	239.099	430	.556		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	1.912	4	.478	1.823	.123
ภายในกลุ่ม	112.755	430	.262		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.336	4	.584	1.538	.190
ภายในกลุ่ม	163.310	430	.380		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เพื่อให้ทราบว่า ตัวแปรใดทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญา
ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกัน ผู้วิจัย
จึงได้ทดสอบความแตกต่างรายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบ
เชฟเฟ้ (Scheffe') พบว่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 1 คู่ คือ

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป มีความเห็นว่าควรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 5,001 – 10,000 บาท (ตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33

แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างรายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง กับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

รายได้ครัวเรือน ต่อเดือน	\bar{x}	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001 – 10,000 บาท	10,001 – 15,000 บาท	15,001 – 20,000 บาท	20,001 บาทขึ้นไป
		4.00	3.76	3.58	3.47	3.33
ไม่เกิน 5,000 บาท	4.00	-	.242	.420	.527	.670
5,001 – 10,000 บาท	3.76		-	.178	.285	.428*
10,001 – 15,000 บาท	3.58			-	.107	.250
15,001 – 20,000 บาท	3.47				-	.143
20,001 บาท ขึ้นไป	3.33					-

สมมติฐานที่ 9 สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และการทดสอบความมีนัยสำคัญโดยการทดสอบด้วยสถิติค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงาน

สังคมสงเคราะห์ และ 3) การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ (ตารางที่ 4.34 และ 4.35) ปรากฏผลดังนี้

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .291$) แสดงว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .444$) แสดงว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = .774$) แสดงว่า สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.34

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามสถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพสมรสผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :			
สมรสอยู่ด้วยกัน	287	3.47	.733
สมรสแต่แยกกันอยู่	23	3.17	.887

สถานภาพสมรสผู้ปกครอง	N	\bar{x}	S.D.
หย่าร้าง	87	3.51	.791
บิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือเสียชีวิตทั้งคู่	38	3.50	.797
รวม	435	3.47	.759
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์			
ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม			
สังเคราะห์ :			
สมรสอยู่ด้วยกัน	287	2.69	.515
สมรสแต่แยกกันอยู่	23	2.57	.507
หย่าร้าง	87	2.61	.514
บิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือเสียชีวิตทั้งคู่	38	2.71	.515
รวม	435	2.67	.514
การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการส่งเสริม			
สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสังเคราะห์ :			
สมรสอยู่ด้วยกัน	287	4.32	.627
สมรสแต่แยกกันอยู่	23	4.35	.647
หย่าร้าง	87	4.37	.612
บิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือเสียชีวิตทั้งคู่	38	4.42	.552
รวม	435	4.34	.618

ตารางที่ 4.35

แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสังเคราะห์ จำแนกสถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสังเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	2.161	3	.720	1.251	.291

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
ภายในกลุ่ม	248.105	431	.576		
รวม	250.267	434			
ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการ สังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.709	3	.236	.894	.444
ภายในกลุ่ม	113.958	431	.264		
รวม	114.667	434			
การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ :					
ระหว่างกลุ่ม	.427	3	.142	.371	.774
ภายในกลุ่ม	165.219	431	.383		
รวม	165.646	434			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.1.5 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการหาความแตกต่างระหว่างปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

1) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

- ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000**

- มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000**

- อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .002*

- รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001**

2) ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

- มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .023*

ตารางที่ 4.36

แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างตัวแปรต้นกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

สมมติฐาน	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์								
	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญา ทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริม สวัสดิการสังคมและการทำงานสังคม สงเคราะห์			ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของ พระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์			การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์		
	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.
สมมติฐานที่ 1 เพศของกลุ่ม ตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการ ส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ต่างกัน		✓	.085		✓	.495		✓	.315
สมมติฐานที่ 2 อายุของกลุ่ม ตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการ ส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงาน สังคมสงเคราะห์ต่างกัน		✓	.940		✓	.571		✓	.396

สมมติฐาน	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์								
	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์		
	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.
สมมติฐานที่ 3 ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกันทางการเรียนรู้ต่างกัน	✓		.000**		✓	.199		✓	.181
สมมติฐานที่ 4 มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์	✓		.000**	✓		.023*		✓	.239

สมมติฐาน	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์								
	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์		
	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.
ต่างกัน									
สมมติฐานที่ 5 ระดับชั้นการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน		✓	.135		✓	.284		✓	.264
สมมติฐานที่ 6 ระดับการศึกษาผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ		✓	.153		✓	.460		✓	.062

สมมติฐาน	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์								
	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์		
	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p< 0.05)	ไม่แตกต่าง (p> 0.05)	Sig.
พระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน									
สมมติฐานที่ 7 อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน	✓		.002*		✓	.662		✓	.387
สมมติฐานที่ 8 รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ	✓		.001**		✓	.123		✓	.190

สมมติฐาน	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์								
	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์			การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์		
	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.	แตกต่าง (p < 0.05)	ไม่แตกต่าง (p > 0.05)	Sig.
พระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน									
สมมติฐานที่ 9 สถานภาพสมรสผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน		✓	.291		✓	.444		✓	.774

4.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบออนไลน์ พระผู้ใหญ่ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องชาวยุทธเรื่องสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

4.2.1 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ท่านได้ให้ข้อมูลไว้ว่าหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมและพัฒนาสังคมโดยตรง คือ สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้ เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา)

2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ)

3) อัถตจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป)

4) สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น เช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุข และความสามัคคีในหมู่คณะ

สอดคล้องกับ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) ที่กล่าวว่า

‘...หลักการสังคมสงเคราะห์ คือ สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย 1) ทาน การให้วัตถุสิ่ง ของและช่วยเหลือคนอื่น 2) ปิยวาจา การพูดจาดี ไพเราะ 3) อัถตจริยา การประพฤติที่เป็นประโยชน์ เช่น การเป็นจิตอาสา ช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และ 4) สมานัตตตา การวางตัวให้ เหมาะสม...’

และ ศาสตราจารย์ ดร. กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล ที่กล่าวว่า

‘...สังคมสงเคราะห์มาจากหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัถตจริยา สมานัตตตา หากตีความให้ลึกซึ้งก็คือ สังคมรวมเป็นหนึ่งเดียว ไม่แยกเป็นส่วน ๆ...’

ทั้งนี้ หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ คุณธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติ

ในจิตใจที่อยากช่วยเหลือคนอื่น และจริยธรรม ซึ่งเป็นความประพฤติปฏิบัติที่มั่นสอดคล้องกับคุณธรรม รวมถึงสังคหวัตถุ 4 ดังที่พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า

‘...ภชาติจีน ให้ปลาแก่คนจน เขาก็มีปลากินวันเดียว แต่ถ้าสอนวิธีจับปลาให้ เขาก็จะมีปลากินตลอดชีวิต หลักสวัสดิการอยู่ตรงนี้ด้วย ต้องสอนให้เขาช่วยตัวเองได้ ให้มีตรสถานแล้วก็ต้องให้วิทายาทาน และธรรมทานไปพร้อมๆกัน เพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเองและยืนอยู่บนขาตัวเองได้...’

และ พระธรรมวัชรบัณฑิต ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปัญญา) กล่าวว่า

‘...หน้าที่ของพระสงฆ์ คือ การสร้างสัมมาทิฐิในการดำรงชีพให้ประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้ทำมาหากินโดยสุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร และรู้จักเก็บออม...’

โดยความเห็นของทุกท่านที่กล่าวมา มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญางานสังคมสงเคราะห์ที่กล่าวว่า “help them to help themselves: การช่วยเพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเองได้” หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ซึ่งหลักการของพุทธศาสนา สาระสำคัญคือการช่วยเหลือคน ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร. กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล กล่าวไว้ว่า

‘...คำสอนของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับหลักสังคมสงเคราะห์ ไม่อุปถัมภ์เป็นแนวตั้ง แต่ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องมองเป็นแนวราบ ช่วยเขาให้ช่วยตนเองให้ได้ และอีกหนึ่งชุดคำที่ฟุ้งมาของหลักการสังคมสงเคราะห์ คือ ประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้บริการ และที่หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง...’

ในมุมมองของนักวิชาการอิสระ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โสภา อ่อนโอภาส ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า

‘...หลักธรรมและคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า เมตตา เมื่อเทียบเคียงกับงานสังคมสงเคราะห์ก็จะเป็นเรื่องของลิตี ความเท่าเทียม และความเสมอภาค...’

ขณะที่นายชินชัย ชี้เจริญ กล่าวไว้ว่า

‘...อริยสัจ 4 ในทางพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์สามารถเชื่อมกันได้ เพราะเป็นหลักเดียวกันในการช่วยเหลือสังคม มองเรื่องทุกข์ของคน มองระบบจัดการทุกข์ของคน...’

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ได้ให้ความเห็นว่า

‘...ทฤษฎีทางสังคมสงเคราะห์ จริงๆ แล้วมีความสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา ในการช่วยคน เพราะเมื่อช่วยใครก็ตามต้องไม่ทำให้คนที่ไปช่วยอ่อนแอ เช่นเดียวกันเวลาที่พระพุทธเจ้า

ท่านไปสอนคน พระองค์ไม่ได้เสกให้คนตรัสรู้ แต่จะให้คำแนะนำและไม่ทำแทนเด็ดขาด หลักของพุทธ คือ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน...’

สอดคล้องกับความเห็นของ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

‘...การช่วยคนเพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเอง หรือพึ่งพาตนเองได้ ในแง่พุทธจะเป็นเรื่องของอตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ หรือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน เพราะโดยหลักการพื้นฐานแล้ว มนุษย์ทุกคนมีโอกาสรับสุขหรือทุกข์ด้วยกันได้ทั้งนั้น...’

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “Life is Learning, Learning is Life” ของพระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์) ที่กล่าวไว้ใน Website ของสถาบันการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อรับใช้สังคม (Holistic Learning for Human Development and Sustainable Society) ว่า การเรียนรู้ชีวิตมีหลายหนทาง แต่การเรียนรู้ผ่านความคิด (Head) การลงมือทำ (Hand) และการใช้หัวใจ (Heart) เป็นทั้งจุดหมาย และเครื่องมือของการทำให้ชีวิตมีคุณค่า โดยในมุมมองพุทธศาสนา ชีวิตมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อการพัฒนาดน เพราะการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนเพื่อทำให้เกิดความเจริญงอกงามและทำให้ศักยภาพได้ปรากฏออกมา ศักยภาพนี้เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วก็ออกมาเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของตนและสังคม ซึ่งประโยชน์ตนขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ ความพ้นทุกข์ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีปัญหา รู้แจ้งในสัจธรรม ปัญญาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นที่สุดของการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งในความจริงของชีวิต

ขณะเดียวกันในความเป็นจริงแล้วนั้น การให้ความช่วยเหลือต้องแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ การให้ความช่วยเหลือแบบเร่งด่วนหรือแบบระยะสั้น และการให้ความช่วยเหลือแบบระยะยาว พระธรรมวัชรบัณฑิต ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ) กล่าวว่า

‘...การให้ความช่วยเหลือต้องพิจารณาทั้ง 2 ระยะ คือ ระยะสั้นและระยะยาว หากคนยากจนไม่มีจะกิน เขาหิวก็ต้องให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นให้เขาได้กินอิ่มปากอืดท้อง จากนั้นช่วยเหลือให้เขายืนขึ้นมาได้ก่อน แล้วจึงช่วยเหลือให้เขาเดินได้ต่อ เพราะชาวบ้านจะไปช่วยให้เขาประกอบทำมาหากินเลยไม่ได้ ต้องช่วยเรื่องอุปโภคบริโภคก่อน แล้วค่อยศึกษาต่อว่าเขาสามารถประกอบอาชีพอะไรได้บ้าง มีสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศอย่างไร จึงค่อยหาทางช่วยเหลือระยะยาวในโอกาสต่อไป เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หลักพระพุทธศาสนานั้นอย่าไปช่วยตอนท้ายๆ มันต้องช่วยก่อนที่เขาจะทำความผิด...’

และจากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) กล่าวว่า

‘...ศาสนาไม่ได้สอนว่าให้จิตใจสูงส่งแต่ปากแห้งท้องหิว พระพุทธเจ้าเคยให้คนกินเสียก่อน ท่านค้อยเทศน์ เพราะถ้าคนหิวข้าว เขาก็ไม่ยากฟังธรรมกับพระองค์ แต่หากฟังก็คงเข้าใจได้ยาก...’

ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสภณ อ่อนโอกาส ได้ยกตัวอย่างวัดห้วยพรหม วังน้ำเขียว เป็นวัดที่มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยนักสังคมสงเคราะห์ทำงานร่วมกับพระสงฆ์ในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชที่มีอาการทุเลา แต่บ้านและชุมชนไม่รับ เพราะอาจรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย เป็นอันตรายต่อชุมชน เริ่มจาก 1 คน เป็น 2-3 คน จนในที่สุดตั้งเป็นวงแหวนบวชนาค ทำให้มีรายได้ ชุมชนให้การยอมรับ และสามารถอยู่ร่วมกันได้

โดยสรุปความเห็นจากการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์กับหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาก็มีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะสังคหะวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา สมานัตตา) และหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของคณะสงฆ์ในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ดังความเห็นของ สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

‘...เมื่อเราเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก หากไม่ไปช่วยก็จะกลายเป็นขาดเมตตา พอมีเมตตาก็จะเกิดกรุณา คือ การลงมือปฏิบัติ เมื่อช่วยเหลือไปแล้วเขาพ้นทุกข์ ก็มุทิตา ยินดีที่เขาได้พ้นจากความทุกข์ แต่หากช่วยเหลืออย่างเต็มที่แล้ว เขายังไม่ดี หรือยังไม่ประสบความสำเร็จ ก็วางตัวเป็นอุเบกขา...’

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.44 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานบนหลักการ “ช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้” มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.39 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา มีความคิดเห็นว่าการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ค่าเฉลี่ย 3.74 อยู่ในระดับมาก หลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้ ค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในระดับมาก การช่วยเหลือโดยการใช้หลักธรรมพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จะทำให้เกิดความยั่งยืน ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในระดับมาก หลักธรรมพระพุทธศาสนากับหลัก

การสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มีความสอดคล้องกัน ค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในระดับมาก
 หลักธรรมพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์มีความเกี่ยวข้องกัน ค่าเฉลี่ย 3.44 อยู่ในระดับมาก
 อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย
 ไทยอย่างเต็มรูปแบบค่อนข้างมีน้อย โดยส่วนใหญ่จะเน้นการให้ความช่วยเหลือ หรือบรรเทาทุกข์ทาง
 กายมากกว่า แต่ยังคงขาดเรื่องการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา ดังความเห็นของ พระอธิการไพศาล วิสาโล
 (วงศ์วรวิสิทธิ์) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

‘...ทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ไม่ครอบคลุมหลักภavana 4 (ประกอบด้วย
 กายภavana คีลภavana จิตตภavana และปัญญาภavana) โดยเฉพาะยังขาดเรื่องการพัฒนาจิตและปัญญา...’

4.2.2 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์ สามารถสรุปปัญหาอุปสรรค
 และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ ทักษะ
 ของชาวพุทธคนไทย เพราะชาวพุทธจำนวนมากไม่เข้าใจว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สังคมสงเคราะห์ตามหลัก
 พุทธจริยา 3 หมายถึง กิจที่ต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ ได้แก่

- 1) โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกด้วยการประกาศพระศาสนา
 แนะนำชี้แนวทางการดับทุกข์
- 2) ญาติัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น การโปรดพุทธบิดา พุทธ
 มารดา ถอดถอนทัญญูมานะพระญาติ
- 3) พุทธัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะพระพุทธเจ้า คือ บำเพ็ญพุทธกิจ 5 อย่าง
 (เวลาเช้า ออกบิณฑบาต เวลาเย็นแสดงธรรม เวลาค่ำให้โอวาทพระภิกษุสาวก เวลากลางแห่งราตรี
 (midnight) ตอบปัญหา หรือสนทนากับเทวดา และเวลาใกล้รุ่ง ตรวจสอบภพสัตว์ (คือผู้ที่อยู่ในวิสัย
 จะบรรลุธรรม) เพื่อจะได้โปรดให้พ้นทุกข์) และสั่งสอนพุทธบริษัท 4 (การศึกษาพระธรรมให้เข้าใจจริง ๆ
 นำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ตน) มีส่วนช่วยเผยแพร่เกื้อกูลให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติ
 ปฏิบัติ (ประโยชน์ท่าน) และสามารถปกป้อง เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือกล่าวจ้วงจาบ
 พระธรรมวินัย)

ดังนั้น เมื่อชาวบ้านสงเคราะห์ด้วยอามิสทาน พระสงฆ์ก็ต้องตอบแทนด้วยธรรมทาน
 เสมอไป ทั้งที่มีหลักการสงเคราะห์ที่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น วัดสวนแก้ว หรือมูลนิธิสวนแก้ว
 ซึ่งพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ได้จัดตั้งเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยได้รับการรับรอง
 เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2548 ตามความในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัด
 สวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พ.ศ. 2548 ภายใต้ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการ

สังคมแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อความสะดวกในการบริหารงาน แก้ไขปัญหาของสังคม ด้วยปณิธานที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเผยแพร่ศีลธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการใช้ หลักธรรมในการดำเนินชีวิต และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

และอีกหนึ่งตัวอย่าง คือ วัดอมรินทราราม ได้จัดทำโครงการ “เรือนเสมือนญาติ” ร่วมกับโรงพยาบาลศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่มีขนาดใหญ่ และมีจำนวนผู้ป่วยนอกต่อวันถึงประมาณ 8,000 - 10,000 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ และญาติ เมื่อต้องเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลศิริราช ที่มีปัญหาเรื่องการเดินทางไป - กลับโรงพยาบาล มีนัดต้องพบแพทย์เพื่อทำการรักษาอย่างต่อเนื่องในเวลาใกล้เคียงกัน ปังจัย และที่พักออาศัย โดยการจัดหาที่พักชั่วคราวให้แก่ผู้ป่วยและญาติ

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ในบางครั้งทัศนคติของชาวพุทธคนไทยก็ยังคงเป็นปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด เช่น เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ น้ำท่วม ไฟไหม้ พระสงฆ์ออกไปช่วยก็จะถูกมองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ เป็นต้น สอดคล้องกับความเห็นของ พระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์) จากการสัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า

‘...การทำงานเพื่อสังคม หรือทำงานทางสังคมของพระสงฆ์มีอยู่น้อย เพราะพระสงฆ์ถูกแยกขาดออกจากสังคม เมื่อก่อนทำทุกอย่าง ทั้งเป็นสถานพยาบาล สถานศึกษา พิพิธภัณฑสถาน คือนับบทบาททั้งทางโลกและทางธรรม แต่ปัจจุบันเหลือบทบาททางศาสนาและพิธีกรรม เพราะมีความซัดความเชื่อว่า พระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเรื่องทางโลก พอเห็นพระทำงานทางสังคมก็เลยรู้สึกแปลก...’

สอดคล้องกับความเห็นของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสภณ อ่อนโอกาส ได้กล่าวไว้ว่า

‘...ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 พยายามให้พระสอนทั้งทางธรรมและทางโลก เช่น การจัดตั้งโรงเรียนในวัด แต่พอมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบ บทบาทของวัดด้านสวัสดิการทางสังคมสังคมสงเคราะห์ก็หายไป และมีการถกเถียงอยู่ตลอดเวลาว่างานทางสังคมเป็นสิ่งที่พระควรทำหรือไม่ โดยเฉพาะการทำงานกับกลุ่มผู้หญิง กลุ่มแม่บ้าน กลายเป็นข้อจำกัดการทำงานในเชิงสังคม เพราะถือว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ ในขณะที่ต่างประเทศไม่มีเรื่องของเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้พระสงฆ์ไทยลำบากตรงที่ไม่สามารถรองความเป็นพระได้นาน เพราะมีลักษณะบวชเพื่อตอบสนองคุณแม่ ฉะนั้นความต่อเนื่องของคนที่จะทำงานสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์จึงมีน้อย ไม่ยั่งยืน...’

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่เป็นปัญหา และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของชาวพุทธไว้ว่า

‘...ในช่วงภัยพิบัติที่ผ่านมา พระสงฆ์ปรุงอาหารเอง ชุดดิน ดำนา เกี่ยวข้าว ตัดต้นไม้ ก็มีคำถามทำไมพระสงฆ์ไปช่วยสังคมสงเคราะห์ชาวบ้านในลักษณะนั้น กลายเป็นประเด็นขัดแย้งและอุปสรรคในการช่วยเหลือชาวบ้าน...’

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล ยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกหนึ่งมุมมองที่มาจากทัศนคติของชาวพุทธไว้ว่า

‘...ชาวพุทธนำเงินไปลงในเรื่องของสถานวัตถุค่อนข้างเยอะ เพราะมีความเชื่อว่าได้บุญมาก แต่การทำเรื่องสังคมมีน้อย ดังนั้นจึงต้องทบทวนให้สังคมวัตถุ 4 สวัสดิการและสังคมสงเคราะห์เป็นหนึ่งเดียวกัน...’

สอดคล้องกับความเห็นของนายชินชัย ชีเจริญ ได้กล่าวไว้ว่า

‘...เวลาทำบุญกับวัด เงินบริจาคเยอะแยะ ในบางพื้นที่สามารถแบ่งสามารถช่วยเหลือดูแลคนจนได้ทั้งจังหวัดเลย ฉะนั้นจึงควรระบุไปเลยว่า ภารกิจทางโลกเป็นภารกิจหลักหรือภารกิจอันดับ 1 ของพระสงฆ์...’

ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดทั้งหมดดังกล่าว เกิดขึ้นเนื่องจากพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ พุทธศาสนาแบบดั้งเดิม และพระพุทธศาสนาแบบผสมผสาน หากยึดมั่นในพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม เมื่อชาวพุทธคนไทยเห็นพระสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้านนอกเหนือจากการถือศีลก็จะโจมตี ทำให้กลายเป็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน แต่หากยึดตามพระพุทธศาสนาแบบผสมผสาน พระสงฆ์ก็สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ เพราะในปัจจุบันบริบทสังคมได้เปลี่ยนไปแล้ว พระสงฆ์จึงควรที่จะเรียนรู้ เพื่อที่จะแก้ปัญหา อุปสรรค และลดข้อจำกัดต่างๆ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ดังความเห็นของ พระประธานาณมูณี วิ. (อานันท์ อานนโท) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

‘...พระสงฆ์ต้องไม่นำเอาหลักความคิดมากำกับเสมอ เพราะพระสงฆ์จะไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา หรือช่วยเหลือปัญหาสังคม แต่ควรใช้ศรัทธาการณเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก...’

เมื่อนำผลการศึกษาเชิงปริมาณมาเปรียบเทียบกับการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระสงฆ์มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์จริง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.77 อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ บทบาทหน้าที่หลักพระสงฆ์เป็นการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาเท่านั้นมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การลงพื้นที่ชุมชนในการพบปะกลุ่มเป้าหมายของพระสงฆ์ ต้องมีบุคคลอื่นไปด้วยเพื่อความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 3.67 อยู่ในระดับมาก บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก (อาทิ คนเดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน) มีความยากลำบาก

ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในระดับมาก การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์กระทบต่อความศรัทธาของชาวพุทธ ค่าเฉลี่ย 3.04 อยู่ในระดับปานกลาง

ดังนั้น สิ่งสำคัญคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ชาวพุทธคนไทย เพราะเมื่อเข้าใจก็จะมาช่วยพระสงฆ์ทำงานเอง อีกทั้งรูปแบบการทำงานเพื่อประชาชน ไม่ได้ถูกจำกัดแค่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่สามารถทำได้หลายรูปแบบ และพระสงฆ์ยังต้องเท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้ว่าโลกใบนี้เป็นอนิจจัง

4.2.3 การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. บุญเจริญ ศิริเนาวกุล ได้กล่าวถึง AI หรือ Artificial Intelligence โดยภาษาไทยใช้คำว่า ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง ระบบประมวลผลของคอมพิวเตอร์ หุ่นยนต์ เครื่องจักร หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่มีการวิเคราะห์เชิงลึกคล้ายความฉลาดของมนุษย์ และสามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นการกระทำได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของ AI นี้ ไม่ต่างจากการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นกระบวนการจดจำ ทำความเข้าใจ ตอบสนองต่อภาษา ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา โดยอาศัยข้อมูลจำนวนมากที่มีลักษณะซ้ำ ๆ เหมือนกัน ทั้งนี้ การใช้ AI ที่ถูกต้อง เหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ และเลือกสรรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการใช้งาน คำนึงถึงข้อมูลที่ใช้เป็นฐานในการทำนาย และมีการบำรุงรักษา AI โดยการติดตามและตรวจสอบกลไกการทำงานของ AI ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ รวมถึงจำเป็นต้องมีข้อมูลใหม่ ๆ ที่รวบรวมเข้าสู่ฐานข้อมูลขนาดใหญ่สำหรับการวิเคราะห์และประมวลผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะพัฒนาให้ AI ฉลาดขึ้น และสามารถทำนายพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างแม่นยำ โดยศาสตราจารย์ ดร. บุญเจริญ ศิริเนาวกุล กล่าวไว้ว่า

‘...ทุกวันนี้เทคโนโลยีเข้ามาความสำคัญในชีวิตประจำวันของทุกคนในสังคม เช่น Facebook พอกด Like หรือเลือกอ่านบ่อยๆ Facebook มันก็จะจำได้เลย เพราะมันเรียนรู้ และจะฉลาดขึ้นหน้าจอตีพิมพ์มันได้เห็นเต็มไปหมด...’

พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) มีประสบการณ์ตรงในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้พัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ โดยเริ่มต้นจากการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาสังคมในลักษณะที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุค Digital Society พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันกระแสบริโภคนิยม และรู้เท่าทันธรรมชาติ เมื่อต้องออกไปช่วยเหลือสังคมจะได้ช่วยเหลือได้ตรงจุด และตรงประเด็น และควรจะรู้จักใช้

สื่อด้านเทคโนโลยีเป็นกุศโลบายเพื่อให้คนเข้าถึง เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต เช่น Social Media เพื่อเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการประชาสัมพันธ์งานด้านสังคมสงเคราะห์

พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า

‘...อาตมาต้องการไข่ 10,000 ฟอง ช่วง COVID-19 ปีที่แล้ว อาตมาประกาศผ่าน Facebook ตัวเอง ทำให้ได้ไข่มา 200,000 ฟอง เดิมจะแจก 2 หมู่บ้าน อาตมาเลยได้แจกไปทั้งหมด 9 หมู่บ้าน นี่คือพลังของ Social Media ดังนั้น พระสงฆ์ถ้าจะทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ต้องใช้สื่อด้านเทคโนโลยีให้เป็น...’

สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) มีความเห็นสอดคล้องกัน ท่านกล่าวว่า

‘...ปัจจุบันคนเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้มากขึ้น การเผยแพร่ในทางพุทธศาสนาก็ต้องใช้รูปแบบสื่อมากขึ้น โดยประยุกต์เข้ากับสังคมในปัจจุบันนี้ เช่น Line Facebook Youtube ...’ และสอดคล้องกับศาสตราจารย์ ดร. กิติพัฒน์ นนทปัทมกุล กล่าวว่า

‘...ในสังคมยุคดิจิทัล เมื่อคนไทยเก่งเทคโนโลยี หากินด้วยเทคโนโลยี หลักพุทธก็ควรใช้สื่อ Online เช่น Facebook เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนา หรือเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่คนที่ได้รับผลกระทบจากยุคดิจิทัล เพราะคนบางกลุ่มอาจได้รับผลกระทบต้องตกงาน เพราะเทคโนโลยีเข้ามาแทนมนุษย์ และอาจมีผลทำให้...’

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงเป็นกฎของโลก กฎของชีวิต และกฎของการบริหารจัดการ พระประธานาณมุนี วิ. (อานันท์ อานนฺโท) กล่าวว่า

‘...การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นแค่วัฏกรรม ดังนั้น ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงและจัดการตนเองให้เหมาะสมกับกาลเวลา หากอ่อนแอหรืออ่อนไหว ไม่เท่ากัน ก็จะกลายเป็นคนที่ต้องประสบปัญหา ไม่สามารถอยู่กับการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏได้ จึงต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก...’

นอกจากนี้สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบันยังทรงเห็นถึงความสำคัญของงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุค Digital Society พระองค์ทรงมีพระบัญชาให้พระสงฆ์ออกไปตั้งโรงครัว แบ่งปันปัจจัย 4 ปลุกผักและทำเกษตรอินทรีย์ในวัดเพื่อช่วยเหลือสังคม โดยมอบหมายให้สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์ในยุค Digital Society จึงออกมาทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์กันอย่างสบายใจ ไม่ต้องกลัวคำตำหนิ เพราะนโยบายของสมเด็จพระสังฆราชสนับสนุนเต็มที่ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า

‘...การแก้ปัญหา อย่ารอให้มานิมนต์ เมื่อเห็นว่าสังคมมีปัญหาที่ต้องออกไปเลย เช่น ไฟไหม้ป่า ต้องรีบไปช่วยดับไฟและไปช่วยทำแนวกันไฟ น้ำท่วมก็ไม่ต้องรอสำนักพุทธมานิมนต์...’

ช่วง COVID-19 ชาวบ้านอดอยากปากแห้ง ก็ตั้งโรงงาน ตั้งตู้ปันสุขเลย คือต้องทำงานเชิงรุกดีกว่า...

มานั่งทำงานเชิงรับแบบที่ผ่านมา เพราะปัญหามันไม่รอทางการ บางครั้งทางการก็ช้า เพราะหน่วยงานต่าง ๆ มีระเบียบกฎเกณฑ์มากมาย แต่พระสงฆ์ไม่ต้องมีกฎเกณฑ์อะไรเลย...'

อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ในการทำงานส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต้องมีภูมิธรรมที่หนักแน่น ซึ่งเกิดจากการภาวนาทางจิต และภาวนาทางปัญญา สอดคล้องกับ พระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์) กล่าวว่า

‘...พระสงฆ์หลายรุ่นที่ไปทำงานทางสังคม แต่ภาวนาอ่อนก็จะทำไม่ได้ยาวนาน เพราะถ้าไม่ภาวนาโอกาสจะเครียด จะทุกข์ และไหลไปตามกระแสมีมาก ไม่ว่าจะเงินทอง ชื่อเสียง มาตุคาม ทำไปก็ท้อ แต่ถ้ามีภาวนาอยู่ ถึงงานจะล้มเหลวอย่างไร แต่ใจก็ไม่ล้มเหลว ...’

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน จำนวนรวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์สามารถสรุปเป็นประเด็นข้อเสนอแนะสำคัญได้ดังนี้

1) บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์สามารถช่วยเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้ เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับผู้ที่มีความทุกข์ และรูปแบบการทำงานต้องเป็นเชิงรุกเช่น การลงพื้นที่เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับชุมชน เป็นต้น

2) ควรมีหน่วยงานหรือองค์กรส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เช่น งบประมาณ สถานที่ เป็นต้น เพราะในปัจจุบันพบเห็นพระสงฆ์ที่ทำงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ค่อนข้างน้อย

3) การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ควรมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรม

4) การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ต้องพึงระวังเรื่องข้อจำกัดและความเหมาะสม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มผู้ถูกกระทำ

5) การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ร่วมกับพระสงฆ์เป็นมิติใหม่ที่ทำให้ประชาชนกลุ่มที่ศรัทธาในพระสงฆ์ให้ความร่วมมือจนกลายเป็นพลังการทำงานที่มั่นคง

นอกจากนี้ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า สำนักงานเจ้าคณะทุกจังหวัด และทุกอำเภอ ควรเพิ่มแผนกสังคมสงเคราะห์ขึ้นมาให้ชัดเจนไป โดยทำงานเชิงรุก และมอบหมายพระสงฆ์ที่มีความเมตตาบารมี และมีลูกศิษย์มาก ทำหน้าที่เป็นฝ่ายสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เกิดขึ้นได้

‘...งานสังคมสงเคราะห์ ถ้าปล่อยให้พระสงฆ์ทำกันเอง ก็จะระดมได้นิดเดียว แต่ถ้าได้หลวงพ่อกที่เป็นพระเกจิเป็นประธานฝ่ายสังคมสงเคราะห์ แค่นั้นดั่ง ๆ นิดเดียวว่าจะเอาข้าวสาร 10,000 กระสอบ วันเดียวก็ได้แล้ว หรือจะเอาไข่ 100,000 ฟอง 10 นาทีก็ได้แล้ว ชุมกำลังตรงนี้

จึงควรเสริมฝ่ายสังคมสงเคราะห์ประจำจังหวัด ประจำอำเภอขึ้นมา และทำงานเชิงรุก มีปัญหาที่ไหน สามารถโทรเข้าจังหวัดได้ และกระจายสู่ทุกอำเภอ ไม่ใช่ปล่อยให้ทำตามยถากรรม ที่สำคัญคือคนในสังคมควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของเมตตาริฉัตติภาพและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน...’

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) จึงไม่ควรเผยแพร่เฉพาะธรรมะ แต่ควรมีเรื่องการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ท่านได้ให้ข้อมูลไว้ว่า พระพุทธองค์ตรัสว่า “อริยะอยู่ 2 อย่าง คือ คันถุระกับวิปัสสนาธุระ” คันถุระ คือ วิชาการ วิปัสสนาธุระ คือ วิชาชีวิต สอดคล้องกับความเห็นของ พระธรรมวัชรบัณฑิต ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ) ที่มองว่า “คันถุระกับวิปัสสนาธุระ” ถือเป็นประการสำคัญ แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ของไทยได้พัฒนาขึ้นมาอีกฐานะ เรียกว่า สังฆะธุระ คือ การพัฒนาสังคม ตามความเห็นของพระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) โดยมองว่าพระพุทธองค์ได้ทรงวางรากฐานไว้ให้แล้ว ตั้งแต่ในอดีตจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ไทยทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มาโดยตลอด เพราะความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวพุทธมีความใกล้ชิดกันสูงมาก และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า

‘...50 ปีที่ผ่านมา พระสงฆ์ไทยทำงานด้านสังคมสงเคราะห์มาตลอด ทั้งช่วยเหลือคนจน ช่วยแก้ปัญหาเสพติด ช่วยทำให้คนมีอาชีพการงาน ช่วยคนตกทุกข์ได้ยาก ช่วยสร้างโรงพยาบาล ช่วยสร้างมหาวิทยาลัย ช่วยสร้างถนน ช่วยรักษาสีงแวดล้อม ช่วยให้ทุนการศึกษา และยิ่งทุกวันนี้เมื่อมีภัยพิบัติต่าง ๆ คณะสงฆ์ก็ยิ่งช่วยเหลือชัดเจนขึ้นอีก เช่น หลวงพ่อคุณบริจาคมมากกว่า 5,000 ล้านบาทตลอดชีวิต ครูบาศรีวิชัยสร้างวัดไว้มากกว่า 106 แห่งตลอดชีวิต หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ สร้างตึกสุจิณฺโณอยู่ที่โรงพยาบาลเชียงใหม่ และอีกจำนวนมากที่ช่วยแก้ปัญหาด้านการแพทย์ เพื่อรองรับคนจน การเปิดวัดเป็นโรงเรียนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กได้เล่าเรียน เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่เป็นต้นแบบและโดดเด่นมาก...’

ดังนั้น พระสงฆ์ไม่ควรมีบทบาทและหน้าที่เทศน์อย่างเดียว แต่ควรปรับบทบาทในด้าน การส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในการช่วยเหลือสังคมด้วย พระครูสุวรรณโพธิ์ธรรม (มนัส ขนติธมฺโม) กล่าวว่า

‘...เมื่อก่อนเคยคิดว่าจะช่วยเหลือชาวบ้านอย่างไรดี เพราะลำพังแค่การเทศน์อย่างเดียวคงไม่ได้เรื่องแล้ว หรือให้ถือศีล ปฏิบัติธรรมก็ช่วยไม่ได้...’

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์โสภณ อ่อนโอกาส กล่าวว่า

‘...เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าพระสงฆ์ต้องมาทำงานทางสังคม สังคมสงเคราะห์ หรือกิจกรรมพัฒนา เพราะพระเป็นที่ศรัทธา เป็นผู้นำ และมีวัดกระจายอยู่ทุกชุมชน การเข้าถึงง่ายกว่านักวิชาชีพ อีกประเด็นจำนวนพระมีประมาณ 200,000 – 300,000 รูป ที่ยังคงอยู่ มีศักยภาพที่จะช่วยเหลือสังคมในยุคนี้ และเกาะอยู่กับชุมชน เมื่อพระลงมือปฏิบัติ ทำร่วมกับชุมชนจะเห็นวิธีปฏิบัติ เช่น การไปเยี่ยมผู้สูงอายุ เป็นการสอนหลักการทำงานร่วมกัน การสอนเรื่องเสียสละ เป็นสิ่งที่ดีงามและสวยงามมากซึ่งดีกว่าการสอนทั่วไป เพราะเห็นเป็นรูปธรรม...’

จากการสัมภาษณ์นายชินชัย ชีเจริญ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า

‘...คนที่เข้าวัดส่วนใหญ่ คือ คนที่ประสบปัญหา มีความทุกข์ วัดจึงควรเป็นสถานที่เยียวยา หรืออาจมีการจัดระบบอาสาสมัคร เช่น วัดปัญญานันทาราม...’

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน จำนวนรวมทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์สามารถสรุปเป็นประเด็นข้อเสนอแนะสำคัญได้ดังนี้

1) บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์สามารถช่วยเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้ เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับผู้ที่มีความทุกข์ และรูปแบบการทำงานต้องเป็นเชิงรุกเช่น การลงพื้นที่เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับชุมชน เป็นต้น

2) ควรมีหน่วยงานหรือองค์กรส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เช่น งบประมาณ สถานที่ เป็นต้น เพราะในปัจจุบันพบเห็นพระสงฆ์ที่ทำงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ค่อนข้างน้อย

3) การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ควรมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรม

4) การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ต้องพึงระวังเรื่องข้อจำกัดและความเหมาะสม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มผู้ถูกกระทำ

5) การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ร่วมกับพระสงฆ์เป็นมิติใหม่ที่ทำให้ประชาชนกลุ่มที่ศรัทธาในพระสงฆ์ให้ความร่วมมือจนกลายเป็นพลังการทำงานที่มั่นคง

นอกจากนี้ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า สำนักงานเจ้าคณะทุกจังหวัด และทุกอำเภอ ควรเพิ่มแผนกสังคมสงเคราะห์ขึ้นมาให้ชัดเจนไป โดยทำงานเชิงรุก

และมอบหมายพระสงฆ์ที่มีความเมตตาบารมี และมีลูกศิษย์มาก ทำหน้าที่เป็นฝ่ายสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เกิดขึ้นได้ มหาศาล พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า

‘...งานสังคมสงเคราะห์ ถ้าปล่อยให้พระสงฆ์ทำกันเอง ก็จะระดมได้นิดเดียว แต่ถ้าได้หลวงพ่อกที่เป็นพระเกจิเป็นประธานฝ่ายสังคมสงเคราะห์ แค่นัดเดียวจะเอาข้าวสาร 10,000 กระสอบ วันเดียวก็ได้แล้ว หรือจะเอาไข่ 100,000 ฟอง 10 นาทีก็ได้แล้ว ชุมกำลังตรงนี้ จึงเสริมฝ่ายสังคมสงเคราะห์ประจำจังหวัด ประจำอำเภอขึ้นมา และทำงานเชิงรุก มีปัญหาที่ไหน สามารถโทรเข้าจังหวัดได้ และกระจายสู่ทุกอำเภอ ไม่ใช่ปล่อยให้ทำตามยถากรรม ที่สำคัญคือคนในสังคมควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของไมตรีจิตมิตรภาพและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน...’

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) จึงไม่ควรเผยแพร่เฉพาะธรรมะ แต่ควรมีเรื่องการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods) ในรูปแบบ Explanatory Sequential Design โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณก่อนเพื่อตอบปัญหาของการวิจัย และต่อด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

5.1.1 สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างจากนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนจาก 5 สถาบัน จำนวนทั้งสิ้น 435 ตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 20-21 ปี อายุสูงสุด 36 ปี อายุต่ำสุด 18 ปี และอายุเฉลี่ย 21 ปี เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1-2 ครั้ง/เดือน กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) ในระดับชั้นการศึกษาปีที่ 4 ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้ปกครองประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป และผู้ปกครองมีสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน

ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานบนหลักการ “ช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้” มากที่สุด รองลงมา มีความคิดเห็นว่าการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามีมากมายที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้, การช่วยเหลือโดยการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์จะก่อให้เกิดความยั่งยืน, หลักธรรมพระพุทธศาสนากับหลักการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มีความสอดคล้องกัน, หลักธรรมพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์มีความเกี่ยวข้องกัน, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้, หลักธรรมพระพุทธศาสนากับงานสวัสดิการสังคมมีความเกี่ยวข้องกัน, หลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้ได้ง่าย และหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในช่วงที่สังคมเผชิญกับวิกฤตได้ เช่น โรคระบาด COVID-19 เป็นต้น ตามมลำดับ

ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์มีอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ บทบาทหน้าที่หลักพระสงฆ์เป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเท่านั้นมากที่สุด รองลงมา คือ การลงพื้นที่ชุมชนในการพบปะกลุ่มเป้าหมายของพระสงฆ์ต้องมีบุคคลอื่นไปด้วยเพื่อความเหมาะสม, บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก (อาทิ คนเดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน) มีความยากลำบาก, การทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์กระทบต่อความศรัทธาของชาวพุทธ, พระสงฆ์ไม่ควรขอบริจาคเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส, วัดไม่ควรเป็นพื้นที่เพื่อการทำงานด้านสวัสดิการ, พระสงฆ์ไม่ควรก่อตั้งมูลนิธิหรือองค์กรสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ไม่สามารถนำหลักธรรมมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสได้, บทบาทของพระสงฆ์ไม่เหมาะสมกับการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์, และพระสงฆ์ไม่มีบทบาทหน้าที่หลักในการเสริมพลังหรือให้กำลังใจผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน ตามลำดับ

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ควรพัฒนาให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมากที่สุด รองลงมา บทบาทของพระสงฆ์ควรปรับตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (จำนวนเท่ากัน), บทบาทของพระสงฆ์ควรระมัดระวังการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เหมาะสม, บทบาทของพระสงฆ์ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นสำคัญ, บทบาทของพระสงฆ์ควรเป็นแบบเชิงลึกเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง, บทบาทของพระสงฆ์ควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน, บทบาทของพระสงฆ์ต้องมีความชัดเจน, บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา คือ การให้คำแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่พุทธศาสนิกชน และพระสงฆ์ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยี เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างด้วยค่าสถิติ T-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) ทดสอบค่าเอฟ (F-test) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 กับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างกัน สามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

1) ด้านการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์

- ความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000** และผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') พบว่า มีจำนวน 2 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 - 4 ครั้ง/เดือน มีความเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1 - 2 ครั้ง/เดือน และกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 7 ครั้งขึ้นไป/เดือน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 - 4 ครั้ง/เดือน

- มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000** และผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') พบว่า มีจำนวน 4 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ม.ฉ.ก.) วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) มีความเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ศูนย์รังสิต

- อาชีพผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .002* และผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') พบว่า มีจำนวน 1 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีความเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองว่างงาน

- รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001** และผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') พบว่า มีจำนวน 1 คู่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่

มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป มีความเห็นว่าควรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ครัวเรือนต่อเดือน 5,001 – 10,000 บาท

2) ด้านปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

- มหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .023* และผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการทดสอบเชฟเฟ้ (Scheffe') พบว่า มีจำนวน 1 คู่ คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (มรพส.) มีความเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)

5.1.2 สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบออนไลน์ ผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาในวงกว้าง และเป็นที่รู้จักในสังคมไทย ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้กับประชาชน นักวิชาการผู้ที่มีบทบาทในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือคนชายขอบของสังคม พบว่า หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมและพัฒนาสังคมโดยตรง คือ สังคหัตถ์ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น และหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของคณะสงฆ์ในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก สอดคล้องกับหลักปรัชญางานสังคมสงเคราะห์ที่กล่าวว่า “help them to help themselves: การช่วยเพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเองได้” เพราะเมื่อช่วยใครก็ตาม ต้องไม่ทำให้คนที่ไม่ช่วยอ่อนแอ ไม่อุปถัมภ์เป็นแนวตั้งเช่นเดียวกันเวลาที่พระพุทธเจ้าท่านไปสอนคน พระองค์ไม่ได้เสกให้คนตรัสรู้ แต่จะให้คำแนะนำและไม่ทำแทนเด็ดขาด หลักการของพุทธศาสนา คือ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หรือ อัตตา หิ อัตตโน นาโถ

ด้านปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือ ทศนคติของชาวพุทธคนไทย เพราะจำนวนมากไม่เข้าใจว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สังคมสงเคราะห์ตามหลักพุทธจริยา 3 หมายถึง กิจที่ต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ ได้แก่

- 1) โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกด้วยการประกาศพระศาสนา และชี้แนวทางการดับทุกข์
- 2) ญาติัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น โปรตพุทธบิดา พุทธมารดา ถอดถอนทิฐิมานะพระญาติ
- 3) พุทธัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะพระพุทธเจ้า คือ บำเพ็ญพุทธกิจ 5 และสั่งสอนพุทธบริษัท 4

พระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ พุทธศาสนาแบบดั้งเดิม และพระพุทธศาสนาแบบผสมผสาน หากยึดมั่นในพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม เมื่อชาวพุทธคนไทยเห็นพระสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้านนอกเหนือจากการถือศีลก็จะโจมตี ทำให้กลายเป็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน แต่หากยึดตามพระพุทธศาสนาแบบผสมผสาน พระสงฆ์ก็สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ เพราะในปัจจุบันบริบทสังคมได้เปลี่ยนไปแล้ว พระสงฆ์จึงควรที่จะเรียนรู้ เพื่อที่จะแก้ปัญหา อุปสรรค และลดข้อจำกัดต่างๆ ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

ด้านการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล คือ พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รู้เท่าทันโลก และรู้เท่าทันธรรม เพราะเมื่อต้องออกไปช่วยเหลือสังคมจะได้ช่วยเหลือได้ตรงจุด ตรงประเด็น และควรจะใช้สื่อด้านเทคโนโลยี เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต เช่น Social Media เพื่อเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์งานด้านสังคมสงเคราะห์ ระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือแก้ไขปัญหา และสำนักงานเจ้าคณะทุกจังหวัด และทุกอำเภอ ควรเพิ่มแผนกสังคมสงเคราะห์ ขึ้นมาให้ชัดเจนไป โดยทำงานเชิงรุกและมอบหมายพระสงฆ์ที่มีความเมตตาบารมี และมีลูกศิษย์มาก ทำหน้าที่เป็นฝ่ายสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เกิดขึ้นได้มหาศาล

5.2 อภิปรายผล

จากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods) รูปแบบ Explanatory Sequential Design ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน โดยใช้แบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาในวงกว้าง และเป็นที่รู้จักในสังคมไทย ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้กับประชาชน และผู้ที่มีบทบาทในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือคนชายขอบของสังคม (พระสงฆ์) สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 ปรัชญาของพุทธศาสนากับความเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

สวัสดิการสังคมเชิงพุทธ เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงผสมผสานระหว่างมนุษย์กับบริบททางสังคม พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) “ปัจจุบัน คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์” ได้ให้ทรรศนะว่า ถ้ากล่าวถึงสังคมสงเคราะห์ในเชิงสวัสดิการต้องมองดูรากฐานของสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมไทยไม่เคยมีระบบหรือโครงสร้างทางสังคมสงเคราะห์เลย แต่ว่ามีแทรกอยู่ในระบบวิถีชีวิตประจำวันของคนไทย กลมกลืน อยู่ในชีวิตของชุมชน โดยแต่ละชุมชนจัดการกันเอง เป็นสังคมแบบพึ่งพา (ประเสริฐ ปอนถิน, 2552: ก) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้มั่นคงนันทนาการ ภาระบวรการ ยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ สำหรับรัฐสวัสดิการเชิงพุทธ โดยส่วนใหญ่จะเน้นรูปแบบการสงเคราะห์ใน 2 สถานะ คือ (1) อามิสสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารชีวิต และ (2) ธรรมสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยการให้ความรู้ และธรรมะในการดำเนินชีวิต

สวัสดิการสังคมเชิงพุทธ ได้ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในระบบชีวิตของชุมชนสังคมที่ประกอบ ด้วย สมาชิกในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์ จึงต้องมีความเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ ฉะนั้น การแสดงออกต่อกันทั้งในทางกายและทางวาจา จึงเป็นไปตามหลักของสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ คือ (1) ทาน คือ การให้ (2) ปิยวาจา (3) อัถลจريا คือ ความประพฤติตนเป็นประโยชน์ (4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วาง ตนสม่าเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ตามสมควร

(ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ, 2565: 170) สอดคล้องกับความเห็นของ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ท่านได้ให้ข้อมูลไว้ว่าหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมและพัฒนาสังคมโดยตรง คือ สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเอง และรู้จักแก้ไขปัญหาของตนเองต่อไป รวมถึงทำให้เกิดการพัฒนาสังคมโดยตรง ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของพุทธศาสนากับแนวคิดและทฤษฎีสวัสดิการสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคล ชุมชน และสังคม โดยไม่เลือกปฏิบัติ มีความเป็นธรรมและเสมอภาค และผลการศึกษาของพระมหาสันติ ฐานวโร (ประสพสุข) (2561) ที่พบว่าการดำเนินงานในด้านสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ควรประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สำคัญ มี หลักสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 และพรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชน ชุมชนและสังคม

ในพุทธการสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนให้ภิกษุสงฆ์ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้านและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้าน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย มีใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่า เป็นผู้มียุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลาย แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธืบริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และ คหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คลุหัสถ์และบรรพชิต ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อ ต้องการสลัดโธมะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดังกล่าวนี้” (ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ, 2565: 161) นั้นหมายความว่า เป้าหมายของพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่การพัฒนาทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการอนุเคราะห์ช่วยเหลือด้านต่างๆ และการทำประโยชน์สุขให้แก่คนจำนวนมาก พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของตนเองให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิตที่เรียกว่า อตถะ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล
- 2) สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก่ปัญหาส่วนสังคม
- 3) ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง

อรรถ 3 ประการ เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา ที่มุ่งให้เกิดผลเป็น การตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาของชีวิตทั้งส่วนบุคคล สังคม และจิตใจ ซึ่งเป็น วิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ คือ การจัดให้มีการดำเนินการสังคมสงเคราะห์ให้สอดคล้อง กับแนวคิด และหลักการสังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคม สงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รู้จักดำเนินชีวิตให้บรรลุ ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต สอดคล้องกับหลักปรัชญาทางสังคมสงเคราะห์ที่กล่าวว่า “help them to help themselves: การช่วยเพื่อให้เขาช่วยเหลือตัวเองได้” เพราะเมื่อช่วยใครก็ตาม ต้องไม่ทำให้คนที่ไปช่วยอ่อนแอ เช่นเดียวกันเวลาที่พระพุทธเจ้าท่านไปสอนคน พระองค์ไม่ได้เสกให้คน ตีร่ำรู้ แต่จะให้คำแนะนำและไม่ทำแทนเด็ดขาด หลักของพุทธ คือ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ดังนั้น คำว่า “สังคมสงเคราะห์” จึงครอบคลุมกับหลักการ ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ทะเลาะ เบาะแว้ง มีความสามัคคีพร้อมเพรียง และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิใช่เป็นเพียงการให้หรือ การบริการด้านวัตถุสิ่งของเท่านั้น

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา กับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก ขึ้นอยู่กับ และต้องทำงาน บนหลักการ “ช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้” เพราะหลักธรรมพระพุทธศาสนากับงาน สวัสดิการสังคมมีความเกี่ยวข้องกัน สามารถนำมาปรับใช้ได้ง่าย ก่อให้เกิดประโยชน์ และแก้ไขปัญหา ได้ โดยเฉพาะในช่วงที่สังคมเผชิญกับวิกฤต ซึ่งการช่วยเหลือโดยการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์จะทำให้เกิดความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความถี่ในการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามาก จะมีความเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและ การทำงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาน้อย เนื่องจากมีความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีสวัสดิการ สังคมและสังคมสงเคราะห์

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ จึงควรเป็นอีกหนึ่งบทบาทของพระสงฆ์เพื่อช่วยเหลือสังคม หรือคนตกทุกข์ได้ยาก เพราะหลักพุทธศาสนาก็เน้นเรื่องการช่วยคน และเมื่อช่วยใครก็ตามต้องไม่ทำให้คนที่ไปช่วย อ่อนแอ ตามหลักของพุทธศาสนา คือ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน สอดคล้องกับผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการศึกษาของ พระมหาอนุชา สิริวัฒน (พละกุล) (2556) ที่พบว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทด้านการพัฒนาในท้องถิ่นเสมอมา ด้วยการปรับใช้ ภาระหน้าที่ทั้ง 6 ด้าน ซึ่งได้แก่ (1) การปกครอง พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสยังคงทำหน้าที่ดูแลกิจการ

ในวัดเป็นสำคัญ (2) การศาสนศึกษา ให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรในวัด (3) การเผยแผ่ ตอปรับนโยบายของมหาเถรสมาคมทั้งของรัฐและท้องถิ่น (4) การสาธารณูปการ ดำเนินการก่อสร้างศาสนสถานให้เพียงพอต่อพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป (5) การศึกษาสงเคราะห์พระสงฆ์ที่มีศักยภาพด้านสอนหลักธรรมมีบทบาทในการสอนจริยธรรมในสถานศึกษา และ (6) การสาธารณสงเคราะห์มีส่วนร่วมก่อสร้างสาธารณประโยชน์ที่สำคัญในชุมชน สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคแห่งการควมรวมระหว่างโลกทางกายภาพ (Physical Space) ที่มนุษย์ใช้ชีวิตผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เข้ากับโลกเสมือน (Cyber Space) โดยเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อทุกด้านของชีวิตมนุษย์ เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตอย่างอัจฉริยะ มี AI (ปัญญาประดิษฐ์) และหุ่นยนต์ เป็นเทคโนโลยีสำคัญในการขับเคลื่อน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในสังคม ตลอดใช้เทคโนโลยีเป็นสำคัญและเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

5.2.2 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ บทบาทที่ต้องให้ความรู้ เตือนสติให้ประชาชนเป็นคนดี มีศีลธรรม มีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังต่อพระสงฆ์ พระสงฆ์ทั้งบทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการเผยแผ่ศาสนา บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) จากสังคมว่าพระสงฆ์ต้องมีความประพฤติดี เป็นผู้ทรงศีล ซึ่งเป็นบทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) แต่พระสงฆ์บางรูปก็อาจมีบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Performed Role) ตามความเชื่อหรือความกดดันและโอกาสที่แตกต่างจากบทบาทในอุดมคติได้ ซึ่งปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดที่สำคัญของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ คือทัศนคติของชาวพุทธคนไทย เพราะจำนวนมากไม่เข้าใจว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สังคมสงเคราะห์ตามหลักพุทธจริยา 3 หมายถึง กิจที่ต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ ได้แก่

- 1) โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกด้วยการประกาศพระศาสนา และชี้แนวทางการดับทุกข์
- 2) ญาติตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น การโปรดพุทธบิดา พุทธมารดา ถอดถอนทักขิณานะพระญาติ
- 3) พุทธตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะพระพุทธเจ้า คือ บำเพ็ญพุทธกิจ 5 อย่าง (เวลาเช้า ออกบิณฑบาต เวลาเย็นแสดงธรรม เวลาค่ำให้อโวาทพระภิกษุสาวก เวลากลางแห่งราตรี (midnight) ตอบปัญหา หรือสนทนากับเทวดา และเวลาใกล้รุ่ง ตรวจสอบภพสัตว์ (คือผู้ที่อยู่ในวิสัยจะบรรลุธรรม) เพื่อจะได้โปรดให้พ้นทุกข์) และสั่งสอนพุทธบริษัท 4 (การศึกษาพระธรรมให้เข้าใจจริง ๆ

นำไปประพุดิปฏิบัติ (ประโยชน์ตน) มีส่วนช่วยเผยแพร่แก่อุศลให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพุดิปฏิบัติ (ประโยชน์ท่าน) และสามารถปกป้อง เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย)

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุ่ม) (2558) พบว่าการสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นภารกิจกรรมสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือ การสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน เพื่อจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร

อย่างไรก็ตาม ทศนคติของชาวพุทธคนไทยยังคงเป็นปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ เช่น เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ น้ำท่วม ไฟไหม้ พระสงฆ์ออกไปช่วยเหลือจะถูกมองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ เป็นต้น การแก้ปัญหานี้ก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ชาวพุทธคนไทย เพราะเมื่อเข้าใจก็จะมาช่วยพระสงฆ์ทำงานเอง สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มจร.) มองเห็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอื่น เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มจร.) เป็นสถาบันการศึกษาที่ดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร 2) เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ และ 3) เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ หลักธรรมพุทธศาสนายังถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ และได้รับการขับเคลื่อนจากหลักธรรมพุทธศาสนามาก่อนข้างมาก

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ที่สำคัญคือพระสงฆ์ถูกมองว่ามีบทบาทหน้าที่หลักเป็นการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาเท่านั้น การลงพื้นที่ชุมชนในการพบปะกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะเพศหญิงไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายวัยเด็ก วัยรุ่น วัยแรงงาน หรือวัยสูงอายุ ก็จำเป็นต้องมีบุคคลอื่นไปด้วยเพื่อความเหมาะสม จึงทำให้การช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากของพระสงฆ์ (อาทิ คนเดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน) มีความยากลำบาก/ มีข้อจำกัด เช่น พระสงฆ์ไม่ควรขอบริจาคเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส วัดไม่ควรเป็นพื้นที่เพื่อการทำงานด้านสวัสดิการ พระสงฆ์ไม่ควรก่อตั้งมูลนิธิ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อความศรัทธาของชาวพุทธที่ไม่เข้าใจ หรือมีทัศนคติเชิงลบ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ พระมหาสันติ ฐานวโร (ประสพสุข) (2561) พบว่า การช่วยเหลือ

ประชาชนในชุมชน และสังคมควรให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ ในขณะที่บทบาทของ พระสงฆ์มีส่วนสำคัญมากต่อชุมชน ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาของ กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง (2556) พบว่า พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม (พระสงฆ์) มีบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งการพัฒนาในด้าน สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านการศึกษา โดยดำเนินงานผ่านโครงการ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผลการพัฒนาพบว่า ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ เห็นคุณค่าในการ อนุรักษ์ธรรมชาติ ประเพณี และวัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

นอกจากนี้ ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ ขาดแผนงาน การจัดการที่ดีเหมาะสมกับงาน และการกระจายงาน ขาดการจัดกิจกรรมด้าน ส่งเสริมในงานการสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ขาดกำลังทุน สนับสนุน ขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน ขาดการส่งเสริม สนับสนุนจากคณะสงฆ์ ขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกัน ทำให้งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า ดังนั้น การนำหลักธรรมมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสของพระสงฆ์จึงยังคงเป็นปัญหาอยู่ โดยมองว่าบทบาทของพระสงฆ์ไม่เหมาะสมกับการ ทำงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ และพระสงฆ์ไม่มีบทบาทหน้าที่หลักในการเสริมพลัง หรือให้กำลังใจผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระสงฆ์จะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกบทบาทหนึ่งนั้น พระสงฆ์ก็ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติ และอยู่ภายใต้กฎหมายของ ประเทศเช่นเดียวกัน พระสงฆ์จึงควรที่จะเข้าไปทำหน้าที่ในการช่วยรัฐพัฒนา “คนดี” ในมิติของ ศาสนาให้กลายเป็น “พลเมืองที่ดี” ของประเทศชาติ และของโลก รวมทั้งจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เรียนรู้และเข้าใจมิติด้านนี้มากยิ่งขึ้น และปรับปรุงบทบาท ของตนเองให้คงฐานะผู้นำทางจิตใจหรือจิตวิญญาณที่คอยแนะแนวทางการดำเนินชีวิตอันดีงาม และบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมให้สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน หรือที่เรียกว่ายุค Digital Society เพื่อให้กลายเป็น สังคมที่มีความหวัง (Hope) เป็นสังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) เป็นสังคมที่มีความพอเพียง เกิดความเท่าเทียมในสังคม ความเหลื่อมล้ำ อยู่ในระดับต่ำ มีสิ่งแวดล้อม และสุขภาพที่ดี

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปสำหรับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ต้องเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทำงานของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ โดยให้ถือว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาปรับใช้เพื่อช่วยเหลือสังคม ทั้งด้านการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุง/ แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับประเทศไทยในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society)

2) สำนักงานเจ้าคณะทุกภาค ทุกจังหวัด และทุกอำเภอ ควรเพิ่มแผนกสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ให้ชัดเจน โดยมีรูปแบบการทำงานเชิงรุก และกำหนดผู้รับผิดชอบหลักและรับผิดชอบรองในแผนกสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

3) สำนักงานเจ้าคณะ ต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ร่วมกับสภานิสิตสงฆ์สงเคราะห์ เพื่อให้การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักการของสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

5.3.2 ระดับปฏิบัติการ

1) พระสงฆ์ต้องมีบทบาทในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ โดยการเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับผู้ที่มีความทุกข์ และต้องมีรูปแบบการทำงานต้องเป็นเชิงรุก ตลอดจนถึงรู้จักใช้สื่อด้านเทคโนโลยี เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) เป็นอย่างมาก

2) พระสงฆ์ต้องทำงานร่วมกับประชาชนกลุ่มที่ศรัทธา เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ จนกลายเป็นพลังการทำงานที่มั่นคง และสามารถช่วยเหลือตามหลักการสวัสดิการสังคมและกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ได้ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยเชิงปริมาณ ควรมีการศึกษาจากกลุ่มประชากรซึ่งเป็นผู้รับบริการ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ความต้องการ และวิธีการแก้ไข/ ป้องกันปัญหาที่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคสังคมดิจิทัล (Digital Society) ที่เหมาะสม

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเพิ่มประเด็นการศึกษากรณีการประยุกต์ใช้ปรัชญาทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ที่เหมาะสม ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการป้องกัน/ แก้ไขให้สามารถก่อให้เกิดกระบวนการช่วยเหลือทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543) **คลื่นลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซส มีเดีย.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553) **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง. (2556) **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- กรรณิกา ขวัญอารีย์. (2535) **บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก ในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติ ขวัญนาค. (2559) **การศึกษาบทบาทการทำงานเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550) **สวัสดิการสังคมเพื่อคนด้อยโอกาส : นโยบายว่าด้วยการกินดี อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538) **หลักมนุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนง อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2540) **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. (2549) **สังคมสงเคราะห์กลุ่มชน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลอง มาปรีดา. (2537) **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ. (2565) “**หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์**” **วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม**. 7 (1) หน้า 159-173.
- ธานีรินทร์ ศิลป์ จารุ. (2555) **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541) **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556) **ชุมชน**. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นนทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ. (2550) **ประเทศไทยกับการไปสู่ - รัฐสวัสดิการ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานประกันสังคม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประเสริฐ ปอนถิ่น. (2552). **พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์ (เอกสารประกอบการสอน)**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- ปัทมวดีโกชนกุล ชูชุกิ. (2552). **วรรณกรรมปริทรรศน์และการสร้างสังคมสาระที่ความรู้ เรื่อง “สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย” โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2546) พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูใบฎีกาสุพล อาสโณ (แยมชุ่ม). (2558) **การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิधिพุทธ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549) **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาเสรี พุทธภักขิโต. (2552) **การสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ (Buddhist Social Work)**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/tnOXQ> (15 February 2023)
- พระมหากิตติ สุจิตโต (สร้อยมาลา). (2556) **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระมหาयरรวง สุรปลโย (ลั่นลอด). (2557) **พัฒนาการบทบาทของพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาชุมชน (พ.ศ. 2500-2540)**. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสันติ ฐานวโร (ประสพสุข). (2561) **การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอนุชา สิริวณโณ (พละกุล). (2556) **การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษา วัดเทพบูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระสมุห์จรัญ จารุธมโม (จารุเจริญวงศ์). (2555) **บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2553) **ความเป็นครู**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ยรรยง สิ้นธุ์งาม. (2555) **คลื่นสังคมโลก The Earth Wave**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/362371> (15 February 2023)
- ระพีพรรณ คำหอม. (2554) **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (เอกสารประกอบการสอนวิชาแนวคิดและทฤษฎีปฏิบัติงานสวัสดิการสังคม)**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรุดมิ โรมรัตน์พันธ์. (2554) **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2558) **แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://learningofpublic.blogspot.com/2015/11/blog-post_18.html (15 February 2023)
- วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วัฒนารมณ, และกิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล. (2553) **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจิตร ระวิวังศ์. (2527) “พุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์” **วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม)**. 5 (2) หน้า 149-155.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2532) **หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วีโลว์จส์ กฤษณะภูติ. (2529) **สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และสุรางค์รัตน์ อรรถศาสตร์ศรี. (2524) **การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวนศรี วิรัชชัย. (2527) **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศึกษาพร.
- สุพรรณิ ศรีสุขโข (2550) **การพัฒนาตนเองในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทักษะของวัยรุ่นหญิงในกรุงเทพมหานคร**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพิศวง ธรรมพันธา. (2543) **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภูมิไทย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2549) **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- องปัดลีสทิสคักดี เกียนยา (แซ่ไค้ว). (2557) **การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อัครนิกายในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรุณ รักธรรม. (2526) **มุมมองทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Friedlander, Walter A. and Robert Q. Apte. (1980) **Introduction to Social Welfare**. New Jersey: Prentice Hall.
- Ogburn F. William. (1964) **Sociology**. Boston : Houghton Company.
- Nisbet, Robert. (1969) **Social Change and History : Aspect of the Western Theory of Development**. London : Oxford University Press.
- Smelser, Neil J. (1988) **Sociology**. 3rd Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Titmuss, R.M. (1974) **Social Policy: An Introduction**. London: George Allen & Unwin.
- Turner, John. (1974) **Development and Administration : Operational Implication for Social Welfare**. New York : United States Committee, International Council on Social Welfare.

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
(Certificate of Exemption)

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

เอกสารรับรอง
(Certificate of Exemption)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 16 ธันวาคม 2563

ชื่อเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์
ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

ชื่อนักวิจัย/หัวหน้าโครงการ พระมหาทินกร จูเรือน
คณะวิชา/หลักสูตร หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ขอรับรองว่า งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับ
ประกาศเสดซิงกิ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ลงนาม

(อาจารย์ ดร.วิรัตน์ ทองรอด)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่รับรอง

วันที่ 16 ธันวาคม 2563

เลขที่รับรอง

อ.1066/2563

วันที่ให้การรับรอง: 16 ธันวาคม 2563

วันหมดอายุใบรับรอง: 15 ธันวาคม 2565

ภาคผนวก ข

เอกสารแบบแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย
(Consent Form)

วันที่ เดือน พ.ศ.

สถานที่

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย ขอทำหนังสือนี้ให้ไว้ต่อหัวหน้าโครงการวิจัย เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1. ข้าพเจ้าได้รับทราบโครงการวิจัยของ พระมหาทินกร จูเรือน เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล”

ข้อ 2. ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ชูเกียรติ หลอกลวงแต่ประการใด และพร้อมจะให้ความร่วมมือในการวิจัย

ข้อ 3. ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย ผลที่จะเกิดขึ้นรวมถึง ความปลอดภัย อาการที่ตามมา และอันตรายที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งคุณค่าที่จะได้รับจากการวิจัยโดยละเอียดแล้ว (จากเอกสารการวิจัยแนบท้าย)

ข้อ 4. ข้าพเจ้าได้รับการยืนยันจากผู้วิจัยว่า จะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าในงานวิจัย

ข้อ 5. ข้าพเจ้าได้รับทราบว่า ข้าพเจ้ามีสิทธิจะบอกเลิกการร่วมโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกการร่วมโครงการวิจัยจะไม่มีผลกระทบต่อการใช้ค่าใช้จ่าย ค่าชดเชย และค่าทดแทนตามข้อ 4 ทุกประการ

ข้าพเจ้าได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือนี้โดยตลอดแล้ว เห็นว่าถูกต้องตามเจตนาของข้าพเจ้า จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ พร้อมกับผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....ผู้ให้ความยินยอม ลงชื่อ.....ผู้วิจัยหลัก
(.....) (.....)

หมายเหตุ

- 1) กรณีผู้ให้ความยินยอมไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ให้ผู้วิจัยอ่านข้อความให้ฟังจนเข้าใจดีแล้ว และให้ผู้ให้ความยินยอมลงนามหรือพิมพ์ลายนิ้วหัวแม่มือรับทราบในการให้ความยินยอมดังกล่าวด้วย
- 2) ในกรณีผู้ให้ความยินยอมมีอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ จะต้องมิผู้ปกครองตามกฎหมายเป็นผู้ให้ความยินยอมด้วย

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

แบบสอบถาม

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN PROMOTING SOCIAL WELFARE AND SOCIAL WORK
IN CHANGING TOWARDSTHE ERA OF DIGITAL SOCIETY

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 2.1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - 2.2 ส่วนที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
 - 2.3 ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () ที่ตรงกับสภาพเป็นจริงของท่าน

1. เพศ () หญิง () ชาย () LGBT (กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ)
2. อายุ.....ปี (โปรดระบุ)
3. ความถี่ในการเข้าวัดและศาสนสถาน (ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา/เยี่ยมชม)

() 1-2 ครั้ง/เดือน 3-4 ครั้ง/เดือน () 5-6 ครั้ง/เดือน () 7 ครั้งขึ้นไป/เดือน

4. นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์
- () มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)
 - () มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
 - () มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 - () มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - () วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
5. ท่านเป็นนักศึกษา
- () ชั้นปีที่ 1 () ชั้นปีที่ 2 () ชั้นปีที่ 3 () ชั้นปีที่ 4
6. ระดับการศึกษา บิดา/มารดา
- () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
 - () มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
 - () ปวส. () ปริญญาตรี () ปริญญาโท () ปริญญาเอก
7. อาชีพ บิดา/มารดา
- () รับราชการ () พนักงานรัฐวิสาหกิจ () ลูกจ้างประจำ/ชั่วคราว
 - () ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย () รับจ้างทั่วไป () เกษตรกร/ประมง () ว่างาน
8. รายได้ของครัวเรือนต่อเดือน
- () ไม่เกิน 5,000 บาท () 5,001 – 10,000 บาท () 10,001 – 15,000 บาท
 - () 15,001 - 20,000 บาท () 20,001 ขึ้นไป
9. สถานภาพของ บิดา/มารดา
- () สมรสอยู่ด้วยกัน () สมรสแยกกันอยู่ () หย่าร้าง () บิดาเสียชีวิต
 - () มารดาเสียชีวิต () บิดาและมารดาเสียชีวิต

ส่วนที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับตามความเป็นจริง/ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ปรัชญาทางพระพุทธศาสนากับแนวคิด ทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
1. หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามีมากมาย ท่านคิดว่า จะ นำ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดประโยชน์					
2. ท่านได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา					
3. ท่านคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ยากที่จะเข้าใจในการนำมาปรับใช้					
4. เมื่อสังคมไทยเผชิญกับวิกฤต เช่น โรคระบาด COVID-19 จะนำหลักธรรมมาใช้เสมอ					
5. ท่านคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา กับงานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกัน					
6. ท่านคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา กับงานสังคมสงเคราะห์เกี่ยวข้องกัน					
7. ท่านคิดว่าการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมสามารถนำหลักธรรมมาปรับใช้ได้					
8. ท่านคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา กับหลักการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มีความสอดคล้องกัน					
9. ท่านคิดว่าการช่วยเหลือตามหลักพุทธศาสนา แนวคิดทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์จะสร้างความยั่งยืนได้					
10. ท่านเห็นด้วยกับแนวคิดทฤษฎีการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้”					

บทบาท ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของ พระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและ สังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1
1. ท่านคิดว่าหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการ เผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
2. ท่านคิดว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสในการนำหลักธรรมมาปรับใช้ได้ อย่างเหมาะสม					
3. ท่านเห็นด้วยที่พระสงฆ์ทำงานส่งเสริม สวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์					
4. ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีบทบาทหลักในการ เสริมพลังหรือให้กำลังใจผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน					
5. ท่านคิดว่าการที่พระสงฆ์ทำงานส่งเสริมงาน สวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์จะ กระทบความศรัทธาของชาวพุทธ					
6. ท่านคิดว่าการที่พระสงฆ์ลงพื้นที่ชุมชนใน การพบปะกลุ่มเป้าหมายสามารถทำได้แต่ต้อง มีบุคคลอื่นไปด้วยเพื่อความเหมาะสม					
7. ท่านคิดว่าพระสงฆ์ก่อตั้งมูลนิธิ องค์กร สาธารณประโยชน์เป็นสิ่งที่ดี					
8. ท่านคิดว่าการใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่ส่งเสริม งานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์มี ความเหมาะสม					
9. ท่านคิดว่าพระสงฆ์สามารถขอบริจาคในการ ช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้					
10. ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีความยากลำบากใน การช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก อาทิ คน เดือดร้อน คนเร่รอน คนขอทาน					

การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
1. สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย พระสงฆ์ควรพัฒนาให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในสังคม					
2. เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์					
3. ท่านคิดว่าการทำงานส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีก็มีความสำคัญ					
4. ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีบทบาทด้านการศึกษา การให้คำแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้กับพุทธศาสนิกชน					
5. ท่านคิดว่าการทำงานที่พระสงฆ์ส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน					
6. ท่านคิดว่าการทำงานส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ควรปรับตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป					
7. ท่านคิดว่าการทำงานส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ควรระมัดระวังการใช้เทคโนโลยีอย่างมากในยุคปัจจุบัน					
8. ท่านคิดว่าการทำงานส่งเสริมงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ยังขาดความชัดเจน					

9. ท่านคิดว่าการทำงานที่พระสงฆ์ส่งเสริมงาน สวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ควร เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจัง					
10. ท่านคิดว่าการทำงานส่งเสริมงานสวัสดิการ สังคมและงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการ
ทำงานสังคมสงเคราะห์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนา/ขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

พระมหาทินกร จูเรือน

นักศึกษาปริญญาเอก

คณะสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชุดที่ 1 ใช้สำหรับพระสงฆ์ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

The Roles of Buddhist Monks in Promoting Social Welfare
and Social Work in Changing Towards the Era of Digital Society

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ
 - 2.1 ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธศาสนา
 - 2.2 ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปรัชญาพุทธศาสนากับความเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์
 - 2.3 ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด
 - 2.4 ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ชุดที่ 1

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึกชุดที่ 1 ใช้สำหรับพระสงฆ์ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

1. ชีวิตประวัติและผลงานของท่านที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธศาสนามีอะไรบ้าง?
2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ที่มีความเชื่อมโยงกับการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างไรบ้าง?
3. ตามหลักพุทธศาสนาการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในบริบทของสังคมไทย มีความเหมือนหรือแตกต่างจากแนวคิด ทฤษฎีการจัดสวัสดิการสังคม และงานสังคมสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเหลือเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้” (Help them to help themselves) หรือไม่ อย่างไร?
4. บทบาทของพระสงฆ์ในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ย้อนหลังไปช่วง 50-60 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร? (ปรับใหม่ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน)
5. ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา พระสงฆ์มีส่วนร่วมดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์หรือไม่ อย่างไร?
6. ระเบียบวินัยหรือข้อกฎหมายของความเป็นพระสงฆ์ อะไรบ้าง ทำให้มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
7. ในยุคปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ควรปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว?
8. เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 บทบาทการทำงานของพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร?
9. พระสงฆ์ควรปรับตัวอย่างไร ในการมีบทบาทส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคไทยแลนด์ 4.0?
10. เพื่อสนับสนุนหรือเอื้อประโยชน์ให้พระสงฆ์สามารถมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้เป็นอย่างดี ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารองค์กรสงฆ์ อย่างไร?

ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ที่เมตตาให้สัมภาษณ์

พระมหาทินกร จูเรือน

นักศึกษาปริญญาเอก

คณะสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)
ชุดที่ 2 ใช้สำหรับนักวิชาการที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยน
ผ่านสู่สังคมดิจิทัล

The Roles of Buddhist Monks in Promoting Social Welfare and Social Work
in Changing Era Towards Digital Society

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ
 - 2.1 ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธศาสนา
 - 2.2 ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปรัชญาพุทธศาสนากับความเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์
 - 2.3 ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด
 - 2.4 ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ชุดที่ 2

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึกชุดที่ 2 ใช้สำหรับนักวิชาการที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

1. ประวัติและผลงานทางวิชาการของท่านที่เกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม มีอะไรบ้าง?
2. ท่านคิดว่า แนวคิด ทฤษฎีสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์มีความเชื่อมโยงกับปรัชญาพุทธศาสนา คำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือไม่ อย่างไร?

3. ท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เป็นอย่างไร? พระสงฆ์มีบทบาทในการทำงานสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมหรือไม่ อย่างไร?
4. ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีช่องว่างหรือมีข้อจำกัดในการทำงานสังคมสงเคราะห์ หรือสวัสดิการสังคมหรือไม่ อย่างไร?
5. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรจะเป็นในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ควรเป็นอย่างไร?

ขอนุโมทนา/ขอบคุณ ที่ได้อนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์
พระมหาทินกร ฐเรือน
นักศึกษาระดับปริญญาเอก

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชุดที่ 3 ใช้สำหรับกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นกรณีศึกษา

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

The Roles of Buddhist Monks in Promoting Social Welfare and Social Work in Changing Towards the Era of Digital Society

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์
2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 2.1 ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่ม
 - 2.2 ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม การทำงานสังคมสงเคราะห์กับกลุ่มด้อยโอกาส หรือคนชายขอบ ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด
 - 2.3 ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ชุดที่ 3

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

แบบสัมภาษณ์เจาะลึกชุดที่ 3 ใช้สำหรับกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นกรณีศึกษา 3 กรณี

ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. กลุ่มของท่านมีประวัติ ความเป็นมา และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งอย่างไร?
2. ท่านใช้หลักทางศาสนาพุทธในเรื่องใด ในการจัดกิจกรรมของกลุ่มที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์สำหรับกลุ่มคนยากคนจนหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม?
3. ในอดีตกิจกรรมที่กลุ่มของท่านดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นอย่างไร?

4. ในการดำเนินงานดังที่ท่านกล่าวในข้อที่ 3 กลุ่มของท่านพบปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดอะไรบ้าง และท่านมีวิธีการแก้ไขปัญหา อุปสรรคดังกล่าวนี้ อย่างไร?
5. ในความคิดของท่าน สังคมในยุคไทยแลนด์ 4.0 จะเป็นอย่างไร?
6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคไทยแลนด์ 4.0 จะส่งผลกระทบต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์หรือไม่ อย่างไร?
7. ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านจะยังคงดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือคนยากคนจนหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมต่อไปหรือไม่ อย่างไร?
8. ท่านคิดว่า กิจกรรมของกลุ่มในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ควรเป็นอย่างไร? และเพราะเหตุใดจึงต้องการทำเช่นนั้น?
9. ท่านคิดว่าพระสงฆ์ควรปรับตัวอย่างไรเพื่อให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ 4.0?
10. เพื่อสนับสนุนหรือเอื้อประโยชน์ให้พระสงฆ์สามารถมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมและการทำงานสังคมสงเคราะห์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้เป็นอย่างดี ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารองค์กรสงฆ์ อย่างไร?

ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์ที่เมตตาให้สัมภาษณ์

พระมหาทินกร จูเรือน

นักศึกษาปริญญาเอก

เรียนรู้ออนไลน์

หนังสือยินยอมการเผยแพร่ผลงานวิจัย
Letter of Consent for Publication of Research

เขียนที่ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 9 ธันวาคม 2566

ข้าพเจ้า พระมหาทินกร ฐเรือน

รหัสนักศึกษา 616105 - 901

ระดับ ปริญญาโท Master's degree ปริญญาเอก Ph.D.

หลักสูตร ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารสวัสดิการสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

ชื่อเรื่อง (ดุสิตนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/การศึกษานิพนธ์)

(ชื่อภาษาไทย) บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม และการทำงานสังคม

สงเคราะห์ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

(ชื่อภาษาอังกฤษ) THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN PROMOTING SOCIAL WELFARE AND SOCIAL WORK IN CHANGING TOWARDS THE ERA OF DIGITAL SOCIETY

อนุญาต ให้ศูนย์บรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เผยแพร่ งานวิจัยของข้าพเจ้าสู่สาธารณะ เพื่อเป็นผลงานทางวิชาการ ผ่านระบบฐานข้อมูลงานวิจัย

ไม่อนุญาต Not permitted

ลงชื่อ พระมหาทินกร ฐเรือน ผู้วิจัย
(..... พระมหาทินกร ฐเรือน)